

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı
İktisat Teorisi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TÜRKİYE’ DE YOKSULLUK SORUNU: 2002-2012
DÖNEMİNE İLİŞKİN EKONOMETRİK BİR ANALİZ

Nurcan YILMAZ
2501120326

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Özlem DURGUN

İstanbul, 2014

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : NURCAN YILMAZ

Numarası : 2501120326

Anabilim/Bilim Dalı : İKTİSAT TEORİSİ

Danışman : DOÇ. DR. ÖZLEM DURGUN

Tez Savunma Tarihi : 08.07.2014

Tez Savunma Saati : 11:00

Tez Başlığı : "TÜRKİYE'DE YOKSULLUK SORUNU: 2002-2012 DÖNEMİNE İLİŞKİN
EKONOMETRİK BİR ANALİZ"

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / ÖYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. KUTLUK KAĞAN SÜMER		Kabul
2- DOÇ. DR. ÖZLEM DURGUN		Kabul
3- YRD. DOÇ. DR. SUNA MUĞAN ERTUĞRAL		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. GÜLDEN ÜLGEN		
2- YRD. DOÇ. DR. FARUK TAŞÇI		

Türkiye’ de Yoksulluk Sorunu: 2002-2012Dönemine İlişkin

Ekonometrik Bir Analiz

Nurcan YILMAZ

ÖZ

Bu çalışmada, Türkiye’ deki yoksulluğun boyutu ve Türkiye’ deki yoksul sayısı ile ekonomik büyüme arasında ilişki kurulup kurulamayacağı test edilmiştir. Yoksulluk kavramı ile Türkiye’ deki ve dünyadaki yoksulluğun boyutu ile ilgili genel değerlendirmeler yapılarak, yoksul sayısı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ampirik olarak analiz edilmiştir. Analizde bağımlı ve bağımsız değişkenlerin logaritmik değerleri kullanılmıştır. Zaman serilerinin durağanlığı ADF test istatistikleri ile sınanmış, aynı düzeyde durağan hale getirilen serilerin kısa dönemde ilişkisi En Küçük Kareler Yöntemi ile bir regresyon analizi yapılarak test edilmeye çalışılmıştır. Yapılan analiz sonucuna göre, Ekonomik Büyümeyi temsil eden GSYİH oranlarında artış meydana geldiğinde yoksul sayısında azalma gerçekleştiği sonucu ile karşılaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Türkiye’ de Yoksulluk, Regresyon Analizi

The Poverty Problem In Turkey: An Econometric Analysis For The
Period 2002-2012
Nurcan YILMAZ

ABSTRACT

In this study, the dimensions of poverty in Turkey and between the number of poor in the Turkey and economic growth has been tested whether the relationship can be established. The concept of poverty and in Turkey and world poverty size by making of the overall assessment, the relationship between economic growth and number of poor has been analyzed empirically. At analysis, of the logarithmic values of the dependent and independent variables are used. The stability of the time series tested with the ADF test statistics, short run relationship of the series made at stable at the same level performing with Least Squares Method with regression analysis was attempted. According to the results of the analysis, when GDP representing a ratio of economic growth increase the number of poor reduction.

Keywords: Poverty, Poverty in Turkey, Regression Analysis.

ÖNSÖZ

Yoksulluk kavramı tarihin çok eskilerine dayanmakla birlikte, günümüzde gelişmişlik düzeylerinin farklı olmasına rağmen küresel olarak her ülkenin ortak problemlerinden birisi haline gelmiştir. Bu ortak problem, özellikle son yıllarda sosyal bilim araştırmacılarının en popüler konularından biri olmuştur.

Son yıllarda yoksullukla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, iki önemli unsur dikkati çekmektedir. Bunlar, yoksulluğun ölçülmesi ve yoksullukla mücadeledir. Yoksulluğun özellikle 1990' lardan itibaren küresel bir tehdit ve dünya geleceği için bir risk olduğunun fark edilmesi ile birlikte, bu problemle baş edebilmek için dünya milletleri bir araya gelmiş ve yoksullukla mücadelede birlikte hareket etme kararı almışlardır. Bu amaçla, 2000 yılında 189 ülke Başkanları 2015 yılına kadar tamamlanmak üzere Bin Yıl Kalkınma Hedeflerini imzalamışlar ve yoksullukla küresel mücadeleyi başlatmışlardır. Böylece Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi uluslar arası kuruluşların da yoksulluk olgusunu öncelikli çözülmesi gereken sorun olarak ele alması konunun önemini arttırmıştır.

Bu çalışma dört bölümden oluşmakta olup, ilk bölümde yoksulluk kavramından bahsedilmiş, ikinci bölümde yoksulluğun dünyadaki boyutuna ilişkin bilgi ve değerlendirmelerde bulunulmuş ve üçüncü bölümde ise Türkiye' de yoksulluğun profiline değinilmiştir. Son bölüm olan dördüncü bölümde Türkiye' de yoksul sayısı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin tespitine ilişkin ampirik bir çalışma yapılmıştır. Ekonometrik modelin oluşturulması adına yapılan veri taramasında, Türkiye' de yoksul sayısına ilişkin başta resmi istatistik kurumu TÜİK olmak üzere herhangi bir ulusal ya da uluslar arası kurum ya da kuruluştaki yeterli veri bulunamamıştır. TÜİK' in yoksulluk çalışmaları 2002 yılında başlamakla birlikte, gelir esaslı ve harcama esaslı olmak üzere iki ayrı yoksulluk hesaplaması bulunmaktadır. Bunlardan elde edilen veriler ise 2002-2012 arasındaki yıllık yoksul sayıları ve oranlarından ibarettir. Dolayısıyla Türkiye' de yoksul sayısı ile ilgili veri

elde edilmekte zorluk çekilmiş olması sebebi ile, oluşturulan ekonometrik model 11 adet gözlem üzerinden yapılmak zorunda kalınmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasındaki amaç, Yoksulluk olgusunun gün geçtikçe ciddi bir sorun olarak ilerlemesi ve Türkiye’ de yoksullukla ilgili yapılan çalışmaların ve var olan verilerin az olmasıdır. Kısıtlı verilerle yapılmış olan bu çalışma ile, yoksul sayısı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin yönüne dair fikir sahibi olmamız mümkün olmakla birlikte, elde edilen sonuçlar, ilerleyen dönemde artan veri tabanı ve gelişen araştırma ortamı ile derinleştirilerek yapılacak olan yeni çalışmalar ile önemli sonuçlara varılabileceği kanaatindeyim.

Çalışmalarım süresince desteğini ve ilgisini her zaman hissettiğim İstanbul Üniversitesi İktisat Anabilim Dalı öğretim üyesi ve danışman hocam Doç. Dr. Özlem DURGUN’ a, beni her zaman tebessümle karşılayan ve yardımlarını esirgemeyen İstanbul Üniversitesi Ekonometri Anabilim dalı öğretim üyesi Doç. Dr. Kutluk Kağan SÜMER’ e ve manevi destekleriyle yanımda olan aileme ve dostlarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
ŞEKİLLER TABLOSU	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM YOKSULLUK KAVRAMI

1.1.Yoksulluğun Tanımı.....	4
1.2.Yoksulluk ve Yoksulluğun Bir Sorun Olarak Ortaya Çıkışı.....	6
1.3.Yoksulluk Türleri	9
1.3.1.Mutlak Yoksulluk	9
1.3.2. Görelî Yoksulluk.....	11
1.3.3.İnsani Yoksulluk	13
1.3.4. Kırsal Yoksulluk	14
1.3.5.Kentsel Yoksulluk.....	15
1.3.6.Zaman Yoksulluğu.....	17
1.4. Yoksulluğun Ölçülmesi	18
1.4.1.Yoksulluk Sınırı.....	19
1.5.Yoksulluk Göstergeleri.....	31
1.5.1.Lorenz Eğrisi.....	31
1.5.2.Gini Katsayısı	33
1.5.3. Kuznets Katsayısı	34

2.BÖLÜM DÜNYADA YOKSULLUK

2.1.Bin Yıl Kalkınma Amaçları ve Hedefleri.....	36
2.2.Dünyada Gelir Dağılımı	55
2.2.Dünya’ da Yoksulluk.....	61
2.2.1.Sahra Altı Afrika Örneği Güney Afrika	63
2.2.2.Avrupa ve Orta Asya Örneği Ukrayna	67

2.2.3.İnsani Kalkınmada Birinci Ülke Norveç	71
---	----

3.BÖLÜM TÜRKİYE' DE YOKSULLUK

3.1. 1980 Öncesi Dönem	76
3.2.1980 Sonrası Dönem	76
3.3. Türkiye' de Gelir Dağılımı	77
3.4.Türkiye' deki Yoksulluk Profili	87
3.4.1. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk	87
3.4.2. Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk	90
3.4.3. İşgücü Özelliklerine Göre Yoksulluk	92
3.4.4.Eğitim ve Cinsiyete Göre Yoksulluk	95
3.4.5.Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Yoksulluk Oranları	100
3.5. Bin Yıl Kalkınma Hedefleri ve Türkiye	101
3.5.1.Aşırı Yoksulluk ve Açlığı Ortadan Kaldırmak	101
3.5.2. Herkes İçin Evrensel İlköğretim Sağlamak	102
3.5.3.Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadının Güçlendirilmesi.....	103
3.5.4.Beş Yaş Altı Çocuk Ölümlerini Azaltmak	105
3.5.5.Anne Sağlığını İyileştirmek	107
3.5.6. HIV/AIDS, Sıtma ve Diğer Hastalıklarla Mücadele	108
3.5.7.Çevresel Sürdürülebilirliği Sağlamak	109
3.5.8.Kalkınma İçin Küresel Bir Ortaklık Kurma	111

4.BÖLÜM EKONOMETRİK ANALİZ

4.1. Literatür İncelemesi.....	113
4.2. Türkiye' deki Yoksulluğun 2002-2012 Yılları Arasındaki Değişiminin Ekonometrik Olarak Analiz Edilmesi	116
4.2.1.Modelin Kurulması ve Öngörü	116
4.2.2.Verilerin Analizi	117
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	126
KAYNAKÇA	127

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Bin Yıl Kalkınma Amaçları ve Hedefleri.....	38
Tablo 2- Günlük 1\$’ dan Daha Az Gelirle Yaşayan İnsanların Oranı (%).....	41
Tablo 3 Aç İnsanların Oranı (%) (1990-1992, 2010-2012)	41
Tablo 4 1990-2011 Yılları Arasında Tarım Dışı İstihdamda Çalışan Kadınların Oranı (%) .	45
Tablo 5-1990-2011 Yılları Arasında 5 Yaş Altı Çocuk Ölüm Oranları (Her 1000 Canlı Doğumdan)	46
Tablo 6- Anne ölüm oranı, 1990, 2000 ve 2010 (100,000 canlı doğumda,15-49 yaş)	48
Tablo 7- 2001 ve 2011 Yıllarında HIV Görülme Oranı (100 kişide, tahmini sayı, 15-49 yaş arası).....	50
Tablo 8- Karbon dioksit (CO2) emisyonları, 1990, 2009 ve 2010 (metrik ton Milyar)	53
Tablo 9- Korunan Karasal Alanlar (%) (1990-2012).....	54
Tablo 10- Korunan Deniz Alanları (%) (1990-2012)	54
Tablo 11- Kişi Başına GSMH.....	56
Tablo 12- Bölgelere Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (milyon dolar 2012)	57
Tablo 13- Kişi Başına Düşen Milli Gelir Düzeyleri Bakımından Dünyanın En Yoksul ve En Zengin 10 Ülkesi (Kişi Başına Düşen GSMH (\$), 2008 -Satın Alma Gücü Paritesi İle)	57
Tablo 14- Gini Katsayıları (2000-2010)	58
Tablo 15- Gini Katsayıları (2000-2010)	59
Tablo 16- Bölgeler ve İnsani Kalkınma Endeksleri.....	60
Tablo 17-Küresel yoksulluk oranları (2000-2011)	61
Tablo 18-Günlük 1,25 \$’ ın Altındaki Yoksulluk Oranı ve Yoksul İnsan Sayısı	63
Tablo 19-Güney Afrika Gelir Dağılımı 2009 (%).....	64
Tablo 20-Güney Afrika’ ya ait 2011 Güncel ve 2015 Tahmini Yoksulluk Değerleri	65
Tablo 21-Güney Afrika Eğitim Bilgileri.....	66
Tablo 22-Ukrayna 2012 yılı GSMH ve Kişi Başına GSMH bilgileri	68
Tablo 23-Ukrayna’ da Gelir Dağılımı (%).....	68
Tablo 24-Ukrayna’ ya ait 2009 ve 2010 Yoksulluk Değerleri (%).....	68
Tablo 25-Ukrayna Genel Eğitim Durumu	69
Tablo 26-Ukrayna’ da HIV ve Tüberküloz’ un görülme sıklığı (2012).....	70
Tablo 27-Norveç 2012 GSMH ve kişi başına GSMH	71
Tablo 28-Norveç’ te Gelir Dağılımı.....	72
Tablo 29-Norveç’ e Ait Eğitim Bilgileri 2011	73
Tablo 30-Norveç Eğitim Kalitesi.....	74
Tablo 31 - Türkiye’ de 1994-2005 Yılları Arası Gelir Dağılımı Analizi.....	79
Tablo 32-Türkiye’ de 2006-2012 Yılları Arası Gelir Dağılımı Analizi.....	80
Tablo 33 -Türkiye Gini Katsayısı	82
Tablo 34 -OECD Ülkelerinde Gelir Eşitsizliği (Gini Katsayıları).....	84
Tablo 35 -Türkiye ve OECD Ortalama Gini Katsayıları	85
Tablo 36 -Hane Halkı Gelirinin Hane Halkı İhtiyaçlarını Karşılama Durumu.....	86
Tablo 37- Bireylerin Hane Halkı Gelirinden Memnuniyeti (%).....	86
Tablo 38- Fert Yoksulluk Oranları (Kent), 2002-2012 (%).....	88
Tablo 39 - Fert Yoksulluk Oranları (Kır), 2002-2012 (%)	89

Tablo 40-Yoksul Hane Halkı Oranı %.....	90
Tablo 41-Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Açlık ve Yoksulluk Sınırları.....	91
Tablo 42 -Hanehalkı fertlerinin işteki durumuna ve çalıştığı sektöre göre yoksulluk	92
Tablo 43- İstihdam Edilenlerin Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlılık Durumu, Ekim 2012 – 2013	94
Tablo 44 -Hanehalkı fertlerinin eğitim durumuna göre yoksulluk oranları	96
Tablo 45 -Bitirilen eğitim düzeyi ve cinsiyete göre nüfus (15 +yaş) - 2012	97
Tablo 46 -Cinsiyete Göre Yoksulluk	98
Tablo 47 -Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları	100
Tablo 48- Okuma yazma durumu ve cinsiyete göre nüfus (15 +yaş) – 2008-2012	103
Tablo 49 -Kadının çalışması hakkındaki düşünceler	104
Tablo 50 - Beş Yaş Altı Ölümler	105
Tablo 51-Yıllara Göre Enfeksiyon Hastalıklarının Vaka Sayıları, Türkiye.....	109
Tablo 52-Toplam Sera Gazı Emisyonları	110
Tablo 53-2002-2012 yılları arasındaki yoksul sayısı ve GSYİH oranları.....	116
Tablo 54-Dağılım Tablosu	124

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1-Yoksulluk Açığı	23
Şekil 2-Lorenz Eğrisi	32
Şekil 3-Kuznets Eğrisi	35
Şekil 4 -Lorenz Eğrisi (Türkiye 2011,2012).....	83
Şekil 5-Yıllara Göre Anne Ölüm Oranı, (100.000 Canlı Doğumda), Türkiye.....	107
Şekil 6-Kişi Başı Seragazı Emisyonu, 1990-2011	111
Şekil 7-2002-2012 Yılları Arasındaki Yoksul Sayısı ve Büyüme Oranlarının Seyri	117
Şekil 8-Yapısal Değişiklik	125

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
ADF	:Augmented Dickey-Fuller Test
ADNKS	:Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
BM	:Birleşmiş Milletler
BMKP	:Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
CGE	:Cinsiyet Gelişim Endeksi
CH4	:Metan Gazı
CO2	:Karbondiyoksit
DB	:Dünya Bankası
DPT	:Devlet Planlama Teşkilatı
EFA	:Educational For All
EUROSTAT	:Avrupa İstatistik Ofisi
FGT	:Foster, Greer ve Thorbecke Endeksi
GDI	:Toplumsal Cinsiyet Endeksi
GEM	:Cinsiyet Güçlendirme Ölçütü
GII	:Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi
GSMH	:Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	:Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HBA	:Hanehalkı Bütçe Araştırması
HDI	:Human Development Index
HDR	:Human Development Report
IFPRI	:International Food Policy Research Institute
ILO	:International Labour Organization
IMF	:International Monetary Found
İGE	:İnsani Gelişme Endeksi
İGR	:İnsani Gelişme Raporu
İYE	:İnsani Yoksulluk Endeksi
JB	:Jarque–Bera test
KES	:Kafa Sayısı Endeksi

KİT	:Kamu İktisadi Teşekkülleri
L	:Logaritma
N ₂ O	:Nitro Oksit
OECD	:Organisation for Economic Co-operation and Development
SGP	:Satın Alma Gücü Paritesi
TEPAV	:Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TİKA	:Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı
TMY	:Temel Maddi Yoksunluk
TÜİK	:Türkiye İstatistik Enstitüsü
TÜSİAD	:Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği
ui	:Hata Terimleri
UN HABITAT	:United Nations Human Settlements Programme
UNAIDS	:United Nations Programme on HIV/AIDS
UNCTAD	:United Nations Conference on Trade and Development
UNDP	:Birleşmiş Milletler
UNESCO	:United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNHCR	:BM Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF	:United Nations International Children's Emergency Fund
WDR	:World Development Report
WHO	:World Health Organization

GİRİŞ

Yoksulluk, insanlık tarihi kadar eski bir kavram olmakla birlikte, özellikle 1990' lı yıllarla beraber literatürde yer almaya başlamıştır. Yoksulluk tartışmalarının 17.yy. düşünürlerinden olan John Locke ve diğer bazı 17.yy. düşünürleri tarafından başlatıldığını söylemek mümkündür. Bu yüzyılda liberal kuramcılar özel mülkiyeti savunurken yoksulların unutulmaması gerektiğini, kişisel refahın sosyal refahla sağlanabileceğini savunmaktaydılar.

18.yy' da yoksulluğun giderek artması ve Adam Smith' in Ulusların Zenginliği adlı eserinde “*ülkeler zenginleşirken yoksulluğun artmasını bir paradoks olduğunu*” belirtmesi yoksulluk kavramının tartışma konusu olmasında kritik öneme sahiptir.

Sanayi devriminden önce yoksullar insanların dini duygularını tatmin ettikleri, kendilerine yardım edilmesinin dini gereklilik kabul edildiği kişiler olarak değerlendirilen kişilerdi. Dolayısıyla yoksulluk bu dönemde manevi bir kavram olarak algılanmaktaydı. Sanayi devrimiyle birlikte tarımın azalması ve buna bağlı olarak kırdan kente olan göçlerin artması, kentleşme süreci ile üretim ve istihdam şeklinin değişmesi, dolayısıyla insanların yaşam standartlarının tamamen değişmesi ile yoksulluk artık manevi boyuttan maddi boyuta geçmiş bulunmaktaydı.

19.yy' da yoksulluk İngiltere' de yoksul yasaları ile tekrar karşımıza çıkmaktadır. Buna göre her *parish*, kendi bölgesinde çalışabilecek durumda olan kimselere iş bulmak, yaşlı ve sakatlar için yoksul evleri işletmek, bakımsız kalmış çocukların çıraklık eğitimlerini üstlenmekten sorumluydu. Böylece bir nevi yoksula yapılan yardımlar yoksul için bir “hak” niteliğine dönüşmüştür. Yine bu dönemde yoksullar için yardım kuruluşları ve sendikalar kurulmuş, edebiyat ve diğer sanat dallarında yoksulluğu konu alan çalışmalar artmıştır.

Sanayi devriminde başlayan sanayileşme ve kentleşme ile birlikte insanların düşük ücretle çalışması, geçim sıkıntısı çekmesi ve zaruri ihtiyaçlarını karşılayamaması sebebi ile insanların yoksullukları “Mutlak Yoksulluk” olarak tanımlanmıştır. 1920’li yıllarda yaşanan sanayi devriminin en acı tecrübesi olan Büyük Buhran sonucu meydana gelen işsizlikle yoksulluk hızla artmıştır.

İkinci dünya savaşından sonra temeli atılan Refah Devleti ile yoksulluğu azaltmanın yolları aranmış, işsizlik problemine ilişkin önlemler ve oluşturulan istihdam ile insanların refah seviyeleri yükseltilmiştir. Böylece mutlak yoksulluk işlevini kaybetmiştir. Artık insanlar zaruri ihtiyaçlarını karşılayabiliyor yaşamlarını idame ettirebiliyorlardı. Bundan sonra yoksulluk farklı boyutlarla ele alınmaya başlanmıştır. 1960’ lı yıllarda başlayıp 70’ lerde hız kazanan yeni yoksulluk türü “Görelî Yoksulluk” idi. Artık, bireyler ya da aileler geliri ortalama gelirden düşük olması halinde yoksul olarak tanımlanmaktaydı. Görelî yoksulluk, minimum kalori ihtiyacının yanı sıra, bireyin insanca bir yaşam sürdürmesi için yaşadığı toplumsal çevredeki temel altyapısal, toplumsal ve kültürel açıdan tüketimi zorunlu görülen malların hesaba dâhil edildiği ve bu zorunlu ihtiyaçları karşılayamaması durumunda, bireyin toplumun yaşam standartlarının gerisinde kalması ile ortaya çıkan genel, görsel bir yoksulluk türü olarak karşımıza çıkmıştır.

Yoksulluk, Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankasının da ilgisini çekmiştir. Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası ile birlikte, gelir odaklı olan yoksulluk kavramı gelirden arındırılarak çok boyutlu bir kavram haline gelmiştir. Birleşmiş Milletler yoksulluğu iyi bir hayat standardında uzun, sağlıklı bir hayat sürdürebilme fırsat ve seçeneklerinden mahrum olma olarak tanımlamıştır. Böylece artık yoksulluk çok boyutlu bir kavram olarak tartışılmaya başlanmıştır.

Günümüzde yoksulluk, özellikle kavram ve ölçümü ile ilgili araştırma konusu olmakta, farklı çalışma ve yaklaşımlar ortaya atılmakta ve yoksulluk ölçümünü yapmak oldukça zorlaşmaktadır. Yoksulluğun bu karmaşık ve çok boyutlu yapısı sebebi ile elbette ki bir bölgeden diğerine, bir ülkeden diğerine yoksulluk kavramı

farklılaşacaktır. Her bölge ya da ülke için mutlak bir yoksulluk tanımı ve ölçümünü yapmak mümkün olmayacaktır.

Artan teknoloji, ekonomik ve sosyal imkanlara rağmen yoksulluk hala gelişmiş ya da gelişmekte olan tüm ülkeler için problem olma özelliğini devam ettirmektedir.

Bu çalışmada yoksulluk kavramı incelenecek ardından dünyada ve Türkiye’ de yoksulluğun boyutuna ilişkin bilgi verecektir. Son olarak Türkiye’ nin 2002-2012 yılları arasındaki yoksul insan sayısı aynı yıllardaki büyüme oranları ile ilişkilendirilerek, arasındaki ilişki test edilecektir.

1.YOKSULLUK KAVRAMI

1.1.Yoksulluğun Tanımı

Ortalama gelir, milli geliri toplam nüfusa bölerek hesaplanır. Dolayısıyla bazı kişi ve gruplar ortalamanın altında kalır. Yoksullar da ortalama gelirin altında kalan grupta yer almaktadır. Farklı dünya görüşlerinin farklı yaklaşımları nedeniyle, yoksulluk tanımları da farklılık göstermektedir.

Yoksulluk çalışmaları ilk olarak 1890' larda Londra' da Charles Booth tarafından geliştirilmiştir. Bu çalışmaları 19.yy' ın başında Seebohm Rowntree tarafından Kuzey İngiltere' de yapılan çalışmalar takip etmiştir. Rowntree yoksulluğu birinci ve ikinci yoksulluk olarak ayırmıştır. Rowntree' nin birinci yoksulluk olarak sınıflandırdığı yoksulluk, kişinin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterli parasının bulunmaması, ikinci yoksulluk olarak sınıflandırdığı yoksulluk ise, temel ihtiyaçların yanında yararlı ya da yararsız diğer ekstra harcamalar yapabilecek yeterli paranın bulunmamasıdır (Riddell, 2004: 1). Böylece Rowntree mutlak ve görelî yoksullukla ilgili ilk tartışmaları da başlatmış olmaktadır.

Farklı yaklaşımlar sebebi ile meydana gelen farklı yoksulluk tanımları için aşağıda birkaç örnek verilmektedir.

William Beveridge 1942 yılında yoksulluğu çalışanların yiyecek, giyecek, yakıt, ev eşyaları ve kira gibi zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için ihtiyaç duydukları en düşük gelir seviyesi şeklinde tanımlamıştır (Saunders, 2004: 5).

Ronald Henderson 1975 yılında yaptığı tanımda yoksulluğun göreceli olduğunu, kabul edilebilir minimum yaşam standartının altında bir yaşam standartına sahip olmanın yoksulluk olduğunu belirtmiştir. Ayrıca minimum yaşam standartının belirlenmesinin, farklı hayat tarzları ve değerlerinin mevcut olması sebebi ile çok zor bir durum olduğunu da eklemektedir (Saunders, 2004: 5).

Uluslar arası Çalışma Örgütü (ILO)' nün 1976 yılında hazırlanan raporunda yoksulluk, bir toplumdaki barınma, yiyecek, giyecek, eğitim ve sağlık hizmetleri ile ulaşım gibi asgari yaşam standartı olarak tanımlanmıştır (Durgun ve Çak, 2010: 35).

Peter Townsend ise 1979 yılında yoksulluğu, birey, aile ya da grupların toplum içinde, geleneksel ya da en azından yaygın olarak kabul edilmiş yaşam koşullarına sahip olamaması olarak tanımlamıştır (Saunders, 2004: 5).

Dünya Bankası (DB) yoksulluğun olmadığı bir dünya hayal ederek (Stiglitz, 2002) yoksulluk olgusunu\sorununu gündeme almış ve 1990 Dünya Kalkınma Raporu'nda yoksulluğu, asgari yaşam standardına erişebilme kabiliyetinden yoksun olma olarak tanımlamıştır (World Development Report, 1990: 25).

Birleşmiş Milletler ise (UNDP) 1997 yılına ait İnsani Kalkınma Raporunda yoksulluğu, temel insani ihtiyaçları karşılamadaki parasal yetersizlik ile uzun, sağlıklı, yaratıcı bir hayattan, özgürlükten ve saygıdan mahrum olma olarak tanımlamıştır (UNDP,1997: 15). Böylece Birleşmiş Milletler yoksulluk olgusuna iki ayrı yaklaşım geliştirmiş olmaktadır. Bunlar insani gelişme ve insani yoksulluktur (Dessallien,2000: 6).

Sen' e göre yoksulluk, kabul edilebilir bir yaşam seviyesine ulaşmak için temel yeteneklerden yoksunluk ve başarısızlıktır (Saunders, 2004: 5). Bu yoksunluk ise kapasite eksikliğini ifade etmektedir (Kabaş, 2009: 48). Amartya Sen kapasite yoksunluğunu iki önemli temel üzerine inşa etmiştir. Bunlar özgürlük ve işlevlerdir. Özgürlükler ve kapasite birbirlerini aynı yönde etkilemekte ve kapasite artışı işlevlerin artmasını sağlamaktadır. Artan işlevler kişinin kapasite kümesini oluşturmaktadır. Yani kapasite kümesi, kişilerin faydalandığı işlevlerin sayısal temsilidir. Ayrıca kapasite kümesi kişinin aktüel kazanımlarını oluşturur. Kapasite kümesi yetersiz olan kişilerin malların işlevlerinden faydalanabilme imkanları, kapasite kümesi yüksek olan insanlara göre daha sınırlı olacaktır. Dolayısıyla, bir mala sahip olmak ile ondan faydalanabilecek yeterliliğe sahip olmak farklı şeylerdir. Örneğin kişinin bisikletin olması ile ondan fayda elde edebilmesi farklı şeylerdir. Bisikleti olan kişinin bisiklet kullanmayı bilmemesi ya da engelli olması, o kişinin

bisikletten alacağı faydanın sınırını belirlemektedir (Şeker, 2009:263-264). Mallar ile insan kapasitesi arasındaki bu durumu Amartya Sen aşağıdaki fonksiyonla açıklamaktadır:

Mal(Commodity)→Kapasite (Capability)→Faaliyet (Function)→Fayda (Utility)
(Clark, 2006: 3).

Dolayısıyla, açıklanan farklı yaklaşımlar göz önüne alındığında yoksulluk salt ekonomik yetersizlikler olarak ele alınamayacak kadar karmaşık ve geniş bir unsur olup, insan hayatının tüm boyutlarını (ekonomi, siyasi ve sosyal katılım, eğitim, sağlık, insan hakları, çevre, yetenek vb.) kapsamaktadır (Coşkun ve Tireli, 2008).

Kimileri yoksulluğu, sistemin yapısından ve işleyişinden kaynaklanan güç ve servet dağılımındaki eşitsizliğin bir sonucu olarak görürken, kimileri de yoksul olarak tanımlanan kişilerin eğitimsizlik, beceri ve kapasite gibi bireysel nitelik ve yeteneklerinin düşüklüğü nedeniyle ortaya çıkan fırsatlardan yararlanamama durumu olarak tanımlamaktadır (Gündoğan, 2008:42-43).

1.2.Yoksulluk ve Yoksulluğun Bir Sorun Olarak Ortaya Çıkışı

Yoksulluk yeni bir kavram değildir. Yoksulluk insanlık tarihi kadar eski bir maziye sahiptir. Yoksulluk olgusunun\sorununun ortaya çıkışı ve kavrama olan ilgiyi anlamak için modern dönem ve modern dönem öncesi olmak üzere 2 dönem üzerinden ayrı ayrı değerlendirme yapılmaktadır. Modern öncesi dönemde yoksul olmak dinin övdüğü durumlardan olup, din tarafından yüceltilmekteydi. Zenginler ise yoksullara yardım etmekle kurtulmuş kabul edilmekteydi (Geremek, 1997: 19-21).

İngiltere’de meydana gelen Sanayi Devrimi dönüm noktası olmuş, sanayi devriminden öncesi modern dönem öncesi ve sanayi devriminden sonrası modern dönem sonrası olarak ele alınmıştır. Sanayi devrimi sonucu tarım faaliyetlerinin azalması ve kırdan kente başlayan göç ile ekonomik hayatın, üretimin ve istihdamın değişmesi (Wood, 2002: 95) sonucu, daha önce manevi bir olgu olan yoksulluk maddi yoksulluk olarak tartışılmaya başlanmıştır.

Sanayi devrimi ile yaşanan üretim artışı ve verimlilik gibi olumlu ekonomik gelişmelerin yanı sıra, kırsal alanlarda meydana gelen göç, kentleşme ile kentlerde yaşanan nüfus artışı ve uygulanmaya başlanan emek yoğun kapitalist politikalarla yoksulluk sorunu kendini daha çok hissettirmeye başlamıştır (Arpacıoğlu ve Yıldırım,2011: 62).

1929 yılında ABD’ de başlayıp hızla dünyaya yayılan 1930’ lı yılların sonları hatta 1940’ lı yılların başına kadar devam eden Büyük Buhran ile (Balı, 2012:226), işsizlik ve yoksullukta meydana gelen artış yoksulluk konusuna olan ilgiyi arttırmıştır. Böylece konuyla ilgili devlet önlemleri kendini göstermeye başlayarak Refah devletin temelleri atılmıştır (Kaymakçı ve diğerleri, Sakarya.edu.tr).

1945 yılı sonrasında temelleri atılan Refah Devleti yoksulluğu azaltmak için çareler aramaya başlamıştır. Demirci’ ye göre yoksulluk modern zamanda çözülmesi gereken bir problem değil aksine yeniden tanımlanarak tüketilmesi gereken bir olgudur. Modern öncesi dönemde insanların üretim ve tüketimleri ihtiyaç üzerine belirlenmekteyken, modern dönemde üretim ve tüketimler ihtiyaçlardan soyutlanmış, tüketim toplumu ve tüketim kültürü meydana gelmiştir. Böylece kapitalist sürecin getirdiği işçinin üretici olarak görülme anlayışı, yerini işçiyi üretici ve tüketici olarak görme anlayışına bırakmıştır. Refah devletinin yoksulluğu azaltma politikası da böylece şekillenmiştir. Üretime katılmayanların da tüketime katılımı sağlanarak, artan tüketim sayesinde 1945-1970 yılları arasında refah devleti büyüme başarısı göstermiştir. Fakat yine de beklenen olmayarak, aksine yoksulluk daha çok yaygınlaşmıştır. Hatta, refah politikaları bağımlılık kültürü yaratarak yoksulluğu kalıcı hale getirmiştir (Demirci, 2003: 15-19).

1980’ler neo-klasik iktisadın güçlenmeye başladığı dönem olmuştur. Bu dilimde, yoksulluk sorunu özellikle Dünya Bankası olmak üzere uluslararası kuruluşların inceleme alanına girmiştir. Refah devletinde yaşanan krizden sonra, yoksullukla mücadelenin devletin işi olmaması görüşü yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu dönemde yoksullukla mücadelede sivil toplum kuruluşları etkin hale getirilmeye başlanmıştır (Demirci: 2003:20).

1990 yılından itibaren Dünya Bankası'nın IMF ile birlikte, yoksulluk konusuna artan bir duyarlılık gösterdiği ve bu doğrultuda kimi somut adımlar attığı görülmektedir. Dünya Bankası, 1990 Dünya Kalkınma Raporu'nun hemen ardından yoksullukla ilgili stratejik çalışmalar yayımlamıştır. Aynı zamanda IMF ile, bu dönemde, yoksulluğun azaltılmasını ortak hedef olarak belirlemiş, uyguladıkları çeşitli programlarla gelir dağılımı ve sosyal refah etkilerinin dikkate alınması gerektiğini vurgulamaya başlamışlardır. Bu amaçla başlattıkları kredi programlarını işbirliği içinde ve ortak bir plan çerçevesinde uygulamışlardır (Şenses, 2001: 41-42).

2000-2001 Dünya Kalkınma Raporunda yine yoksulluk konusu ele alınmıştır. Dünya Bankası yoksullukla mücadele için daha kapsamlı stratejiler önermektedir. "World Development Report 2000/2001: "Attacking Poverty" başlıklı raporun hazırlanması esnasında dünyanın 60 ülkesinden 60000'in yoksul erkek ve kadının oluşturduğu deneyimleri bir araya getiren bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre yoksulluk çok yönlü ve "ekonomi-dışı boyutları" önemli olan bir olgudur. Söz konusu Raporda yoksulluğun sebepleri 3 ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar: Gıda, Barınma, Giyim, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçları karşılayabilecek gelirden mahrum olma, toplumda ve devlet kurumlarında sesini duyuramama ve güçsüz kalma, şoklarla basa çıkamamadır (World Development Report, 2000:6-7). Rapora göre yoksulluğu azaltmak mümkündür. Bunun için devlet ve sivil toplum etkileşiminin sağlanması ve yoksulların menfaatine ekonomi ve teknoloji politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

2010 yılındaki Binyıl Kalkınma Hedefleri Zirvesi'nde, dünya liderleri yeni bir eylem planı için bir araya geldiler. Bu plan, bin yıl kalkınma hedefleri olan ve 2015 yılına kadar ulaşılması beklenen hedeflerin başarılabilmesi için yapılması gerekenlerin yer aldığı ayrıntılı bir rehber rapor niteliğindedir. Bu planla birlikte, Binyıl Kalkınma Hedeflerini her ülke kendi ulusal kalkınma çerçevelerine uygun hale getirebilmektedir. Ülkeler belirlenen bin yıl kalkınma hedeflerini kendi koşullarına uyarlamakta, kendi bütçe ve önceliklerine göre ulusal stratejilerini oluşturmaktadırlar. Uygulanan stratejilerin sonucunda elde edilen başarı ve hedeflere

ulaşmada kat edilen mesafe, Birleşmiş Milletlerin diğer uluslar arası kuruluşlarla ortaklaşa olarak hazırladıkları raporlarla değerlendirilmektedir (www.undp.org.tr).

1.3.Yoksulluk Türleri

1.3.1.Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, yoksulluk kavramının yapılmış olan en eski tanımıdır. İlk olarak Booth ve Rowntree tarafından geliştirilmiştir (Riddell, 2004: 1). Rowntree mutlak yoksulluğu, kişinin elde ettiği gelirinin, biyolojik varlığını devam ettirebilmesi için gerekli olan yeme, barınma, giyinme gibi asgari ihtiyaçlarını karşılayamayacak düzeyde olması olarak tanımlamıştır (Field, 1983:51).

Yine yoksulluk araştırmalarının öncülerinden kabul edilen Charles Booth da mutlak yoksulluğu temel ihtiyaç maddelerine erişebilecek maddi yeterliliğin bulunmaması olarak tanımlamıştır (Lister, 2004: 21).

Mutlak yoksulluk yaklaşımının 1880’li yıllarda İngiltere’de Booth tarafından ortaya konulduğu ve daha sonra Rowntree tarafından geliştirilerek, ilk kez 1899 yılında York kenti için yapılan çalışmada sistematik olarak kullanıldığı yönünde yaygın bir görüşle birlikte, mutlak yoksulluk kavramın ilk kez 1870 yılında il eğitim müdürlükleri tarafından İngiltere’de çıkarılan İlkokullar Yasası çerçevesinde ailelerin eğitim harcını ödeme güçlerinin belirlenebilmesi amacıyla kullanıldığı bilinmektedir.

David Gordon ise mutlak yoksullukla ilgili 2005 yılında yaptığı tanımda, diğer tanımlara ek olarak temiz su kaynaklarına ve bilgiye ulaşamamanın da yoksulluk olduğunu belirterek, mutlak yoksulluk tanımını genişletmiştir (Gordon, 2005:3). Görüldüğü gibi mutlak yoksulluk tanımı zaman içerisinde farklı yorum ve yaklaşımlarla değişmekte ve gelişmektedir.

Her ülkenin toplumsal koşulları, politik inancı ve kültürel değerleri farklıdır. Dolayısıyla mutlak yoksulluk farklı yerlerde farklı zamanlarda farklı olmak zorundadır (Drewnowski, 1977: 193).

Bununla birlikte, aynı toplum içinde aynı zaman diliminde farklı kişiler için farklı mutlak yoksulluk tanımları söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle, mutlak yoksulluğun belirlenebilmesi için hangi standartın kullanılması gerektiği önemlidir (Drewnowski, 1977: 193).

Dünya bankasının yaptığı mutlak yoksulluk tanımı bu sorun için etkili bir çözüm olmaktadır. Dünya bankasına göre sağlıklı bir bireyin günlük alması gereken minimum kalori miktarı 2400k/cal’ dir. Dolayısıyla 2400 kalorilik besin için gerekli gelire sahip olmayan insanlar mutlak yoksul olarak tanımlanmaktadır (DPT, 2001:104).

Türkiye’ de yoksullukla ilgili çalışmalar yapan Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) yoksullukla ilgili çalışmalarındaki temel veri kaynağı, bireylerin ve bunların oluşturduğu hanehalkının tüketimlerini, gelir düzeylerini, sosyo-ekonomik kesimler ve nüfus tabakalarına ve bölgelere göre ortaya çıkaran “Hanehalkı Bütçe Anketleri” dir. TÜİK’ in 2008 yoksulluk çalışmasında bir ferdin günlük alması gereken asgari kalori miktarı, Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından belirlenen 2100 k/cal kaloridir. 2100 kalorilik besin miktarı gıda yoksulluk sınırı olarak kabul edilmiştir (tüik.gov.tr).

Mutlak yoksullukta yoksulluk çizgisi (sınırı) iki farklı yöntemle hesaplanmaktadır. Birinci yöntemde, bireyin sadece minimum gıda harcamaları üzerinde durulurken, ikinci yöntemde gıda harcamalarının yanında giyim, eğitim, ısınma, barınma gibi diğer gıda dışı temel ihtiyaçlarında hesaba katılması söz konusudur. İkinci yöntemde yoksulluk, birinciye göre daha geniş kapsamlı bir çerçevede ele alındığından, ikincide daha yüksek bir yoksulluk çizgisi hesaplanmaktadır (Kaynak, 2007: 78-79.).

Gıda yaklaşımı; Yoksulluğun belirlenmesinde sadece yeterli miktarda temel gıda maddesinden oluşan gıda sepetinin maliyeti veya bir insan tarafından alınması gereken asgari kalori miktarının gerektirdiği tüketim harcamaları esas alınmaktadır.

Yani, kişinin günlük aldığı kalori miktarı, günlük alınması gereken kalori miktarının altında kalanlar yoksul olarak kabul edilmektedir. Temel İhtiyaçlar Yaklaşımında ise; asgari gıda harcamaları yanında giyinme, barınma, ısınma gibi diğer temel ihtiyaçlar da belirlenmekte ve bunları karşılamak için gerekli gelir hesaplanmaktadır. Hesaplanan gelir düzeyine ulaşamayanlar yoksul olarak kabul edilmektedir. (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 62).

Avrupa’ da refah seviyesinin yükselmesiyle birlikte mutlak yoksulluk yaklaşımı yoksulluğun belirlenmesinde işlevsiz kalmış ve yoksulluğun farklı boyutları ele alınmaya başlanmıştır. Mutlak yoksulluk ise gelişmemiş ülkelerde politika aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

1.3.2. Göreli Yoksulluk

Mutlak yoksulluğun yoksulluğu açıklamakta işlevsiz kalması yeni bir yoksulluk kavramı olarak Göreli Yoksulluğu ortaya çıkartmıştır. Bu yaklaşımın öncüleri olan Brian Abel Smith ve Peter Townsend göreli yoksullukla beraber sosyal dışlanmayı da ele almışlardır. Townsend’ e göre bireyin yaşam biçiminin ortalama yaşam biçiminden düşük olması kişinin göreli yoksulluğunu göstermektedir (Marshall, 1999: 825-826).

Riddell ise göreli yoksulluğu, kişi ya da grupların gelirinin ortalama gelirden düşük olması durumunda gerçekleşen yoksulluk türü olarak tanımlamıştır. Göreli yoksullukta, kişinin geliri toplumun normal kabul edilen gelirinden düşük, toplumca normal kabul edilen mal ve hizmetleri satın almak için yetersizdir. Bu nedendir ki göreli yoksul olan kişilerin gelirleri ortalama gelire yaklaştırılmadıkça en zengin ülkelerde bile göreli yoksulluk kavramı ile karşı karşıya gelmeye devam edilecektir (Riddell, 2004:1).

Dönemin önemli isimlerinden biri olan Oscar Lewis yaptığı yoksulluk çalışması ile yoksulluk kültürü yaklaşımını geliştirerek, yoksulların yoksulluk kültürü içinde yaşadıklarını ve bu kültürün yoksulu toplumun diğer kesiminden

ayırdığını ifade etmiştir (Slattery, 2007: 390). Türkdoğan da bu görüşten hareketle yoksulluğun salt ekonomik temelli bir sorun olmadığını ayrıca kültür temelli de bir sorun olduğunu belirterek, kültür temelli yoksulluğa yoksulluk kültürü, ekonomi temelli yoksulluğu da yoksulluk olarak tanımlamıştır (Türkdoğan, 1982: 2).

Görelî yoksulluk ülkelerin öz tüketim alışkanlıkları ile geliştirilmekte ve bireyin insanca bir yaşam sürdürmesi için yaşadığı toplumsal çevredeki temel, altyapısal, toplumsal ve kültürel açıdan tüketimi zorunlu görülen malların hesaba dâhil edildiği ve bu zorunlu ihtiyaçları karşılayamaması durumunda, bireyin toplumun yaşam standartlarının gerisinde kalması ile ortaya çıkan genel, görsel bir yoksulluk türüdür (Kaya, 2011: 15-16). Bu nedenle, görelî yoksulluk bulunduğu toplumun genel yaşam standartlarını yansıtmakta ve eşitsizlikle ilgili önemli bilgiler vermektedir (Gürses, 2007, 62).

Kakwani' ye göre görelî yoksulluk ölçümleri gelişmiş ülkelerde kullanılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise mutlak yoksulluk ölçümleri daha fazladır. Görelî yoksulluk Kakwani' ye göre eşitsizlik ölçütüdür. Görelî yoksulluğun söz konusu olduğu bölge ya da ülkede eşitsizlik hakimdir. Bu nedenle yoksulluğu azaltmak için eşitsizlik azaltılmak zorundadır (Kakwani, 2001:3).

Görelî yoksulluk, toplumdaki mevcut standartlar değerlendirilerek tanımlanmaktadır. Sosyal yaşama katılımın ortalama maliyeti göz önünde tutulduğu için ülkelerin tüketim alışkanlıklarının da hesaba katılması gerekmektedir. Bireysel olarak değerlendirildiğinde görelî yoksulluk, bireyler arası gelir farklılıklarından yani bir bireyin diğer bireye göre daha az gelir elde etmesinden kaynaklanmaktadır. Toplumsal olarak değerlendirildiğinde ise, toplum tarafından yaygın şekilde kabul gören aktivitelere katılma ve yaşamdan zevk almayı sağlayacak kaynakların bulunmaması olarak kendini göstermektedir (Demirbilek, 2005: 250).

Görelî yoksulluğun en önemli sakıncası ise kişilerin genel gelirleri düştüğünde ortalama gelir de düşeceğinden yoksulluğun azaldığı şeklinde yanıltıcı bilgi ortaya çıkartmasıdır. Bir ülkede zengin ve fakir olan iki ayrı bölgede görelî

yoksulluk hesaplandığında, zengin bölgede yaşayanların sahip olduğu yüksek gelirden dolayı görelî yoksulluk sınırları, fakir bölgeye göre daha yüksek çıkacaktır. Görelî yoksulluk sınırının yüksek olması sebebi ile de görelî yoksul sayısı zengin bölgede daha çok olacaktır. Bu sebeple, fakir bölge insanı zengin bölgede yaşayan insana göre devlet kaynaklarından daha az faydalanmaktadır (Kakwani, 2001:4).

Avrupa’ da görelî yoksulluk hesaplamalarında kullanılan oran, hane halkı harcanabilir gelirin %60 iken (Riddell, 2004:4), TÜİK ‘ in 2009 yılı yoksulluk çalışmasında görelî yoksulluk sınırı, eşdeğer kişi başına tüketim harcaması medyan değerinin %50’si olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2009:3).

Buraya kadar yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, görelî yoksulluk ve mutlak yoksulluk iki ayrı ölçüm ve kavram olmakla birlikte, gelir seviyesi her iki yoksulluk ölçüsünün ortak noktasını oluşturmaktadır. Bu nedenle yoksulluk sınırı belirlenirken gelir seviyesinin dikkate alınması önemlidir (Dansuk, 1997:5).

1.3.3.İnsani Yoksulluk

Mutlak yoksulluk ve daha sonra geliştirilen görelî yoksulluğun gelir odaklı olması, insanı yoksulluk tanımı dışında bırakması sebebi ile UNDP yoksulluğu ölçmek için, 1997 yılındaki İnsani Gelişme Raporu ile insani yoksulluk kavramını geliştirmiştir. UNDP insani yoksulluğu “*iyi bir hayat standardında uzun, sağlıklı bir hayat sürdürebilme fırsat ve seçeneklerinden mahrum olma*” olarak tanımlamaktadır (UNDP, 1997: 15).

İnsani yoksulluk kavramı çok boyutlu bir kavram olarak kabul edilmektedir. Çok boyutlu olan bu insani yoksulluk kavramı sosyal, fiziksel ve psikolojik olarak kavramları bünyesinde barındırmaktadır (Mcgillivray ve Noorbakhsh,2004,1).

Uzun ve sağlıklı bir ömür, bilgiye erişim ve insanca yaşam standartı gibi önemli unsurlardan yoksunluk insani yoksulluğu ifade etmektedir (Riddell, 2004:5).

Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen bu kavram, Amartya Sen'in yapabilirlik yaklaşımı ve yoksulluğun sosyal boyut temeline dayandırılarak oluşturulmuştur (Gürses, 2009: 343). Amartya Sen 1999' da yayınlanan Development as Freedom adlı eserinde Yeterlilikleri alışlagelmiş yoksulluk kavramlarından farklı ve özgürlükler temeline dayandırılan bir kavram olarak açıklamıştır. Yeterlilikler, bireyin istediği hayat tarzını elde edebilmek için kullandığı özgürlükleridir (Sen, 1999).

Dolayısıyla, gelir tek başına insani gelişmişliğin bir ölçütü değildir. İnsani gelişmişlikte asıl amaç, insanların üretim araçları ve kamu malları gibi kaynaklara ulaşımının kolay ve eşit olmasının sağlanmasıdır (Şenses, 2001:101).

UNDP her yıl düzenli olarak İnsani Gelişme Raporu ile insani yoksulluk kavramına önemle değinmektedir. Ayrıca UNDP, İnsani Yoksulluk Yaklaşımının ölçümünde (İGE) İnsani Gelişme Endeksi, İnsani Yoksulluk Endeksleri(İYE1 ve İYE2) ve Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksini (CGE) kullanarak insani gelişmişlik seviyelerini her yıl ölçmektedir. Çalışmamızın ilerleyen sayfalarında adı geçen endekslere ayrıca yer verilmiştir.

1.3.4. Kırsal Yoksulluk

Kırsal yoksulluğun teorik bir açıklamasını yapabilmek için öncelikle “*kırsal*” ın tanımını yapmak gerekir. Sayısal olarak yapılan tanımda “kırsal” coğrafi bir alandaki insan sayısı şeklinde ifade edilir. Kırsal alanda yaşayan kırsal insanlar temel geçim kaynakları olan su ve toprak gibi doğal kaynaklar kullanır. Bu kaynaklar kırsal alandaki en temel ekonomik aktivite olan tarım için en önemli faktörlerdir (Nasution, 2008:8). “kırsal” kavramı ilk kez 1874 yılında, Birleşik Devletler Sayım Bürosu tarafından 8000 veya daha fazla nüfuslu şehirler ya da kasabalar olarak kullanılmıştır (Juanah, 2005: 23).

Hızlı nüfus artışı kırsal yoksulluğunun önemli bir sebebidir. Nüfus artış hızı yatırım ve tasarruflar üzerinde etkilidir. Nüfus artışı hızlı oldukça harcamalar

tasarruflardan fazla olacaktır. Bunun anlamı, artan nüfusla birlikte yetersizleşen kaynaklar sebebi ile, nüfusun bir bölümü kırsal alandan, mevcut durumlarının belki de daha kötü olabileceği kentsel alanlara doğru itilmek zorunda kalınır. Böylece bu demografik faktör kırsal yoksulluğu oluşturmuştur (Muzaale, 1987: 82).

Ekonomik açıdan bakıldığında, kırsal yoksulluk büyük ölçüde tarım, balıkçılık, ormancılık ve küçük ölçekli sanayi ve hizmetlere dayanmaktadır. Bazı yazarlar ise kırsal yoksulları çiftçiler ve çiftçi olmayanlar şeklinde iki sınıfa ayırmaktadır. Çiftçiler küçük toprak sahipleri olarak tanımlanırken, çiftçi olmayanlar topraksız, kiracı ve vasıfız işçi olarak tanımlanmaktadır (Juanah, 2005: 24).

Kır yoksulluğu özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik dönüşümlerin bir ürünü olarak tarım sektöründeki çözülme sonucu gizli işsizliğin açık işsizliğe dönüşümüne dayanmaktadır (DPT,2001: 105).

Kırsal yoksulluk çeşitli özelliklere sahip karmaşık bir sorundur. Bu özellikleri, düşük gelir, düşük verimlilikten kaynaklanan düşük tüketim, mülkiyette eşitsizlik, kötü eğitim, sağlık ve zayıf siyasi güç olarak sıralayabiliriz. Kırsal yoksulluk aynı zamanda güç ve güvenlik gibi birçok farklı fırsat eşitliğinden yoksunluğu da beraberinde getirir (Juanah, 2005: 23).

Gelişmekte olan ülkelerde yüksek düzeydeki kırsal yoksulluk, ekonomik büyüme olsun veya olmasın, nüfusun kentsel alanlara hızlı bir şekilde göç etmesine sebep olmuştur. Böylece, kırsal yoksullar yoksulluğu kente taşıyarak kentsel yoksulluğu yaratmış oldular (Juanah, 2005: 23).

1.3.5.Kentsel Yoksulluk

Belirli bir alan içinde bitişik evlerde yaşayan nüfusun ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği durumlar olmakla birlikte genel olarak 2000' den fazla olması halinde o bölge kent olarak kabul edilmektedir. Gelişmekte olan bazı ülkelerde ise hizmetlere ulaşımın kolaylığı kentleşme olarak tanımlanır (Durgun ve Çak, 2010, 34).

Küreselleşmenin de etkisiyle büyük kentlere yoğun bir şekilde başlayan göç akımına paralel olarak literatüre girmiş olan Kent Yoksulluğu, literatürde “yeni yoksullar” ve “sınıf-altı yoksulluğu” olarak da adlandırılmaktadır (Bıçk, 2005:105).

Kent yoksulluğu, “*Kalabalık mahallelerde oturan ve “sürü” yaşantısı içerisinde geleceğe yönelik beklentisi olmayan, kendini dışlanmış hisseden kentsel yoksulluk ifadesi, sanayi devri-mi sonrasında kentleşme sürecinde ortaya çıkmış çok boyutlu ve karmaşık bir olgu*” olarak tanımlanmaktadır (Durgun ve Çak, 2010, 36).

HABITAT II 1996 raporunda, dünya üzerinde birçok ülkenin 1950 yılından itibaren kentleşme sürecine girdiği, dünya nüfusunun %50’ sini geçen önemli bir miktarının kentlerde yaşadığı, yaklaşık 3 milyar insan ya da dünya nüfusunun %40’ nın 2030 yılına gelindiğinde en temel kentsel altyapı problemlerinden biri olan konut yetersizliği ile karşı karşıya kalacağı tahminlerinde bulunarak yoğun ve hızla devam eden kentleşmeye dikkat çekmiştir (UN HABİTAT, 1996: 4-5).

Yine aynı raporda, yeterli finansal yatırımlarla söz konusu taleplere cevap verebilme yeteneğinin sınırlı olacağı ve birçok gelişmiş ülkenin artan bir kentsel yoksulluk olgusu ile karşı karşıya kalacağı ifade edilerek yoksulluğun kentleşmesine ayrıca dikkat çekilmiştir (UN HABİTAT, 1996: 5).

HABITAT 1996 yılında hazırladığı rapor ile her ne kadar kentsel yoksullukla ilgili herhangi bir küresel tahmin olmadığını belirtse de yoksulluğun kırsal alanlardan hızla kentsel alanlara kaydığı ve yoksulluğun kentsel yoksulluk olarak karakter değiştirdiği belirtilerek ilk kez kentsel yoksulluk olgusunun kavramsallaştırıldığı anlaşılmaktadır (UN HABİTAT, 1996: 5).

Geçmişte sanayileşme ile anılan kentsel yoksulluk neo-liberal politikalar ile birlikte ortaya çıkan enformelleşme, esnek üretim ve esnek istihdam, taşeronlaştırma, güvencesiz ve kayıt dışı çalıştırma gibi sorunların etkisiyle kentsel yoksulluk “yeni kent yoksulluğu” kavramı olarak ifade edilmeye başlanmıştır (Gün, 2010: 38).

Kent yoksulluğu, sadece kent ve bölgesinin belirli kaynaklarından yoksun olma olarak ifade edilmemekte, ayrıca kentin göreceli dengesizliği, düzensizliği ve bozulmuş işlevselliği olarak da anlaşılmaktadır (Taşçı,2013).

Kentsel alanda ortaya çıkan yoksulluğu Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder 2003 yılında BMKP için hazırladıkları araştırma raporunda “*Yeni Yoksulluk*” olarak incelemişlerdir. Buğra ve Keyder’ e göre, 1990’ lı yıllara kadar kırdan kente gerçekleşen göçlerde en önemli sorun gecekondulaşma idi. Kırdan kente göç edenler genellikle akrabalarının bulunduğu muhitlere yerleşir, buldukları alanda gecekondulaşma ederler ve hatta bir zaman sonra konutun mülkiyeti üzerlerine geçerdi. Fakat küreselleşmenin etkisiyle artan inşaat firmaları siteleri, iş merkezleri gibi büyük ölçekte konut üretmeye başladılar ve bu durum yeni göç edenlerin yaşamlarını daha da zorlaştırmaya başladı. Bu nedenle artık kirada oturmaya başlamışlar ve hemşerilerinin mahallesine, onların toplumsal sermaye şebekelerine ortak olamamaktadırlar (Buğra ve Keyder, 2003: 23).

HABİTAT’ ın 2009 yılında gecekondulaşma mahalleleri ile ilgili dünya çapında yaptığı araştırmada Türkiye’ nin kent nüfusunun 1990, 1995, 2000, 2005 ve 2007 yıllarında artan bir seyir izlediği, kent nüfus içinde gecekondulaşma mahallelerinde yaşayanların oranının ise 1990 yılında 23.4 iken 1995 yılında 20.7 olduğu ve diğer referans yıllarda azalan bir seyir izlediği tespit edilmiştir (UN HABİTAT, 2009: 7).

1.3.6.Zaman Yoksulluğu

Zaman ve tüketim yoksulluğu, yoksul kesimin büyük bir kısmının eksik sayılmaması için hanehalkı üretimindeki zaman açığının da ölçüm yöntemlerine dâhil edilmesi gerekliliğinden yola çıkılarak Levy Enstitüsü tarafından geliştirilen bir yoksulluk türüdür.

Zaman açığının ortaya çıkmasının sebepleri fazla çalışma saatleri, iş dışında gerçekleştirilen ev işleri ile formel ve informal işler nedeni ile dinlenme ve kişisel gelişime zaman ayıramamasından kaynaklanmaktadır (Zacharias ve diğerleri, 2014:10). Zaman yoksulluğu cinsiyet ve bölge olarak iki kategoride incelenmektedir.

Bu kategorilerde fazla çalışma sonucu oluşan zaman yoksulluğu daha etkili olmakla birlikte, ev işlerinden dolayı meydana gelen zaman yoksulluğunun da önemli etkileri mevcuttur. Yaklaşık on milyon zaman yoksulundan bir milyonu ev işlerinden kaynaklı olmaktadır. Ev işlerinden kaynaklanan zaman yoksulluğu kadınlarda kent ve kırsal olarak her iki bölge için de erkeklere göre daha fazla rastlanan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine hem fazla çalışma ve hem de ev işlerinden kaynaklı zaman yoksulluğu için de kent ve kırsal kadınların zaman yoksulluğu erkeklere göre daha fazladır (Zacharias ve diğerleri, 2014:11-13).

Zaman yoksullarının %90 gibi büyük bir çoğunluğu istihdam edilmiş insanlardan oluşmaktadır. Haftada en az 35 saat çalışan bir erkekteki zaman yoksulluğu %4 iken bu oran kadınlarda %37 olarak belirtilmiştir. Zaman yoksulluğunda insanlar arasında fark oluşmasının en önemli sebebi çalışılan ve ev işlerinde harcanan sürelerin her insanda farklı olmasıdır (Zacharias ve diğerleri, 2014:11-14).

UNDP, Levy Enstitüsü ve Ankara Üniversitesi tarafından 2014 yılında düzenlenen ortak çalıştayda “Yoksulluk Ölçümüne Yeni Yaklaşımlar” araştırma projesi sunulmuş ve zaman yoksulluğu ele alınmıştır. Türkiye için hazırlanan değerlendirme raporunda çalışan kadınların %68’ i zaman yoksulu iken çalışan erkeklerin %42’ sinde zaman yoksulluğu tespit edilmiştir. Bu oranlar bölgesel olarak kent ve kırsal olarak ayrıldığında ise şaşırtıcı şekilde çalışan erkek ve kadındaki zaman yoksulluk oranları genel değerlendirmedeki oranlarla aynı çıkmaktadır (Zacharias ve diğerleri, 2014: 53). Çalışan kadının zaman yoksulluğunun çalışan erkektekiden fazla olmasının sebebinin ev işi yükünün çoğunlukla kadında olmasından kaynaklanmaktadır.

1.4. Yoksulluğun Ölçülmesi

Yoksulluğun ölçülmesinde ilk etapta yoksul olan ile olmayanın tespitinin sağlıklı bir şekilde yapılması önemlidir. Yoksul olanın belirlenmesi de bir yoksulluk

sınırının var olması ile mümkündür. Bu sınır yoksulluk ölçümlerinin hesaplanmasında kullanılır.

1.4.1.Yoksulluk Sınırı

Yoksulluk sınırı, mutlak ve zaruri yaşam ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için gerekli olan parasal değeri ifade etmektedir. Bu parasal değerin altında kalanlar yoksul olarak tanımlanır (Kakwani, 2001:2). Böylece, yoksul olan ile yoksul olmayan birbirinden ayrılmaktadır. Yoksulluk ölçümleri de yoksulluk sınırının belirlenmesi ile başlamış olmaktadır (World Bank, 1991: 13).

Yoksulluk sınırını ilk kez 1890’lerde Londra’daki yoksul nüfusu belirlemeye çalışan Charles Booth oluşturmuştur. Ardından Rowntree 1899’da York Şehri için yaptığı çalışmada “yeterli beslenme ve diğer gerekli harcamaları karşılamaya yetecek geliri” belirleyen kendi yoksulluk sınırını oluşturmuştur. Rowntree çalışmasında Booth’un “yoksulluk sınırı” tanımlamasına atıfta bulunmuştur. Dolayısıyla “yoksulluk sınırı” kavramını ilk kullanan kişinin Booth olduğunu söylemek mümkündür (Tosuner, 2007:11).

Bireylerin farklı temel ihtiyaçları ve farklı coğrafi bölgelerdeki farklı fiyatlar sebebi ile tüm bireyler için aynı yoksulluk sınırının hesaplanması mümkün değildir. Yoksulluk sınırı, farklı bireysel ihtiyaçları dikkate alabilmelidir (Kakwani, 2001:4).

Yoksulluk sınırı toplam harcama veya toplam gelirle karşılaştırılarak yoksul hanhalkları belirlenir. Diğer bir ifadeyle Yoksulluk sınırı; bir hanhalkının asgari yaşam düzeyini veya temel gereksinimlerini karşılayabilmesi için gerekli tüm mal ve hizmetleri satın alırken harcadığı parasal miktar olarak tanımlamaktadır (Erdoğan, 2003:175). O halde yoksulluk, bir toplum sorunu olarak toplumun tüm zümresini ilgilendirir ve yoksulluk sınırı, tıpkı ulusal gelirden olduğu gibi o ülkenin gelişmişlik ya da az gelişmişlik seviyesinin bir göstergesidir (Dansuk, 1997, s.7).

Buraya kadar olan bölümlerle mutlak, göreceli ve insani yoksulluk kavramlarını açıkladık. Kişinin hayati ihtiyaçlarını mı karşılayamadığı, içinde bulunduğu topluma göre yaşam standartının daha düşük mü olduğu ya da sosyal olarak bir takım

eksikliklerin mi yoksulluğunu yaşadığı hususunda bilgi sahibi olmak mümkün. Fakat yoksulluk kavramının çok boyutlu olması, bazen tek bir ölçümün de yoksulluğu açıklayamadığı durumların söz konusu olması sebebi ile yoksulluğu ölçecek farklı yoksulluk ölçümlerine ihtiyaç vardır.

Yoksulluğun düzeyini, boyutlarını ölçmek amacıyla yoksulluk endeksleri 1970 yılından başlayarak hızla geliştirilmiştir. Burada en yaygın kullanılan Kafa Sayısı Yoksulluk Endeksi, Yoksulluk Açığı Endeksi, Sen Endeksi ve FGT endeksi üzerinde durulacak, son olarak da Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Merkezinin üzerinde çalıştığı Türkiye’ de yoksulluğun ölçülmesine dair yeni bir yaklaşım olan Temel Maddi Yoksulluk Ölçütünden bahsedilecektir.

1.4.1.1.Kafa Sayısı Yoksulluk Endeksi (Yoksul Kişi Oranı)

Yoksulluk ölçümünde en sık kullanılan yöntem kafa sayısı yoksulluk endeksidir. En basit ifadeyle yoksulluk sınırı altında bulunan nüfusun genel nüfusa olan oranıdır.

Yoksulluk sınırı altındaki toplam nüfus Q, toplam nüfus N ise, kafa sayısı yoksulluk endeksi $H=Q/N$ ’e eşittir (Sen,1997: 168).

Kafa sayım endeksi (KSE) yoksul insan sayısını dikkate almamaktadır. Yoksulluk çizgisinin hemen altındaki bir kişiyle onun çok altındaki bir kişi arasında ayırım yapmamaktadır. Yoksul kitle içinde gelir dağılımına duyarsız kalarak yoksulluğun derecesini ölçmemektedir. Yoksul bir kimse daha da yoksullaştığında bu endekste bir artış olmazken, bu kişinin ölmesi durumunda yoksulluk oranının düşmesi gibi bir durumla karşılaşmaktadır (Kabaş, 2009:25). Örneğin, toplumdaki tüm hanehalklarının geliri yoksulluk sınırının altında olup bu gelirde % 50 oranında azalma olsa bile endeks bu değişim karşısında duyarsız kalacak ve yoksulluk oranında herhangi bir değişiklik gözlenmeyecektir (Uçar, 2011: 18). Kafa sayısı oranı yoksulluk derecesini ölçemediği gibi yoksulluk sınırı atında kalan insanların

yoksulluktan kurtulmaları için gerekli gelirin ne olduğu ile ilgili de bilgi verememektedir.

Kafa sayısı endeksinin yaygın kullanılmasının temel sebebi, yoksulluk ölçümü gibi geniş kamu ilgisine sahip bir konuda diğer ölçümlerin kavranmasının zorluğudur. Endekse, kullanılan yoksulluk ölçütünün gelir göstergesi olması şeklinde yapılan eleştiriler mevcuttur. Refah kavramının çok sınırlı olduğu ve okuryazarlık, bebek ölümleri, yaşam beklentisi gibi gelir dışı sosyal göstergelerin kullanımının daha iyi olacağı savunulmaktadır.

Kafa sayısı endeksi; medyan ya da ortalama gelire dayandığından yoksulluğun derinliğini tahmin edememektedir. Medyan gelir ile oluşturulan Kafa Sayım Oranının en büyük avantajı aritmetik olarak basit olmasındandır.

1.4.1.2.Yoksulluk Açığı Endeksi (Yoksulluğun Şiddeti)

Kafa sayısı yoksulluk endeksindeki eleştirilerden yola çıkılarak geliştirilmiş olan ikinci bir ölçüm yöntemi Yoksulluk açığı endeksidir. Bu endeksi anlayabilmek için öncelikle yoksulluk açığı ve gelir açığı oranı kavramlarını bilmek gerekmektedir.

Yoksulluk açığı, yoksulluğun derecesi hakkında bilgi verir. Yani, bir kişinin yoksulluk sınırı ile şahsi geliri arasındaki fark yoksulluk açığını vermektedir. Bu farkın sayısal değerinin 100' e yaklaşması yoksulluk riskinin fazla olduğunu, 100' den uzaklaşması ise yoksulluk riskinin azaldığını gösterir (TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_Panel_2011/turkce/metaveri/tanim/yoksullukla-ilgili-taniimler/index.html).

$$P1 = \frac{1}{n} \sum_{i \in Q} \frac{(z_i - y_i)}{z_i}$$

Burada “n” nüfus büyüklüğünü, “yi” ferdin gelirini (tüketimini), “zi” ise yoksulluk sınırını ifade etmekte, toplam ise sadece yoksullar üzerinden alınmaktadır.

Toplam yoksulluk açığının ortalaması yoksulluktan kurtulmanın minimum maliyetini vermektedir (TÜİK, 2008a:39).

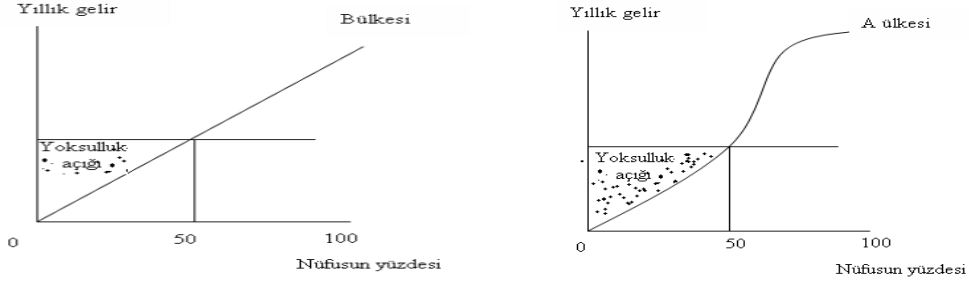
Yoksulluk açığı nüfusun yoksulluk sınırında ayıran uzaklık olarak tanımlanır. Bu ölçüm, yoksulların tüm yokluklarını ekleyip toplam nüfusa bölünmesiyle elde edilir (world Bank.org). Yani, yoksulların ortalama geliri ya da harcaması ile yoksulluk sınırı arasındaki açığı yoksulluk sınırının yüzdesi olarak göstermektedir. Yoksul olmayan bireyler için bu uzaklık sıfırdır. Yoksulluk açıklarının toplamı tüm yoksulların gelirlerinin yoksulluk sınırının üzerine çıkarılması için gerekli toplam transferleri gösterir.

Yoksulluk sınırı Z , bir kişinin geliri Y_i ise, onun yoksulluk açığı $(Z-y_i)$ ile ölçülür. Yoksulluk sınırı ile kişinin geliri arasındaki bu farka gelir açığı (g_i) denmektedir. Yoksul nüfusun ortalama geliri M_p , yoksulluk sınırı da Z ise yoksulluk açığı oranı şöyle ifade edilir: $I = (Z-M_p)/Z$ (Aktan, Vural, 2002:27).

Yoksulluk açığı, yoksulların toplam gelir açığının toplam tüketiminin bir yüzdesi olarak ifade edilmektedir (World Development Report, 1990:28). Diğer bir ifade ile, yoksulluk açığı kafa sayım oranı (H) ile gelir açığı oranının (I) (gelirinin yoksulluk sınırından uzaklığı) çarpımıdır. $PG = I*H$ 'dır. Bu yoksulluk açığı endeks değerinde bir artış olduğunda yoksulluğun daha da derinleştiği görülmektedir.

Yoksul bir kişiden (A) 1 birim geliri, daha zengin (B) fakat yoksulluk sınırının altında kalan birine transfer edelim ve transferden sonra bile yoksulluk sınırının altında kalsın. Böyle bir transfer sonucunda A' in mutlak açığı, B' deki açığın düşüşü kadar artacaktır. Bu durumda toplam yoksulluk transfer sonucunda değişecektir. A , B ile kıyaslandığında göreceli olarak daha yoksundur. A' dan B' ye bir transfer daha yoksun olan kişinin açığını artıracak ve daha az yoksun olanın yoksunluğunu azaltacaktır. Böylece toplam göreceli yoksulluk artacaktır (Tosuner, 2007: 15).

Şekil 1-Yoksulluk Açığı

a) Görece daha büyük yoksulluğu açığı **b)** Görece daha küçük yoksulluk açığı.

Kaynak: Michael P. Todaro, Economic Development, Fifth Edition, New York: Longman, 1994.

Şekil 1' de görüldüğü gibi yoksulluk açığı, hanelerin sınırdan ne kadar uzaklaştığı ya da sınıra ne kadar yaklaştığı, dolayısıyla hane yoksulluğunun azalıp artışı hakkında bilgi vermektedir (Çağatay, Zambak, Duman, 2009: 12). Ancak yoksul bir kişinin gelirinin artması sonucu yoksulluk sınırının üstüne çıkması durumunda diğer yoksulların gelir ortalaması düşmekte ve sonuçta gelir açığı oranı büyümektedir.

1.4.1.3.Sen Endeksi

Amartya Sen parasal yaklaşımın sıklıkla kullandığı kafa sayısı ve yoksulluk açığı ölçütlerini eleştirerek hem parasal hem de parasal olmayan değişkenlerden oluşan çok boyutlu yoksulluk endeksinin oluşturulması gerektiğini savunmuştur (Çağatay, Zambak, Duman, 2009: 5).

Bu nedenle Sen 1976 yılında, kafa sayısı ve yoksulluk açığı endekslerinin eksikliklerini ileri sürerek, 2 farklı şekilde yoksulluk ölçüsü hesaplamıştır. Bunlardan biri;

$$S = H \left[1 - (1 - I) \left(1 - G(y_p) \left(\frac{Q}{1+Q} \right) \right) \right]$$

Nüfus arttıkça, $\frac{Q}{1+Q} \rightarrow 1$ olur ve Sen Endeksi

$S = H[I + (1 - I)G(y_p)]$ şekline gelir (Orsberg ve Xu,2007,11).

H=yoksulluk oranı

$G(y_p)$ =yoksullara ait gini değeri

I=gelir açığı

Sen' in bu endeksi oluşturmadaki amaç, yoksullar arasında en iyi ve en kötü, en yoksul şeklinde karşılaştırmalar yapılabilmesini sağlamaktır (Şenses, 2003:66). Bu endekse göre yoksuldan zengine yapılacak olan gelir transferinde endeks artacak, yoksuldan daha yoksul olana yapılacak gelir transferinde ise endeks düşecektir. Böylece Sen Endeksinin KSE' nin bazı temel eksikliklerini gidermiş olmaktadır. Sen endeksi yoksulların yoksulluk boşluklarının ağırlıklı toplamı olarak yorumlanabilir. (Förster, 1994: 23).

Sen' in yoksulluk endeksi gelir açığı ya da yoksulluğun derinliği ve yoksullar arasındaki Gini katsayısı gibi iki ek faktörü de kapsayarak geleneksel yoksulluk ölçülerine yöneltilen eleştirileri kapsayacak şekilde bir öneri sunmuştur (Karatepe, 2006: 13). Başka bir ifadeyle bu endeks, yoksul sayısını, yoksulluğun derinliğini ve yoksullar arası gelir dağılımını Kafa sayısı, Gelir Yetersizliği ve Gini Katsayısını bir araya getirip yansıtarak, Tekdüzelik, Odak ve Destekleme aksiyomu sağlamaktadır.

Odak aksiyomuna göre yoksulluk ölçütü sadece yoksulların gelirine bağlı olma şartına bağlıdır. Yoksul olmayanların gelirleri ve bu gelirlerdeki herhangi bir değişiklik konu dışı kabul edilir. Bu aksiyom Sen endeksindeki üç mutlak yoksulluk ölçütü (kafa sayısı, gelir yetersizliği ve gini oranı) için gerekli olan koşulları yerine getirmektedir (Dumanlı, 1996: 35).

Tekdüzelik aksiyomuna göre yoksulların gelirinde bir düşme olması durumunda yoksulluk endeksi de artar. Yoksulluk açığı veya gelir yetersizliği endeksi bu aksiyom ile tutarlıyken, kafa sayısı endeksi ve gini katsayısı bu aksiyomun şartlarını sağlamaz.

Aktarım aksiyomu ise gelir dağılımı ile ilgilidir. Bir yoksul hane halkından diğer bir yoksul hane halkına yapılan gelir aktarımlarını dikkate alır. Böylelikle aktarımı olan hane halkı bir önceki durumuna göre daha zengindir. Bu durum ters yönlü bir gelir transferi olması nedeni ile yoksullar arasındaki eşitsizliği arttırır. Aktarım aksiyomuna böyle bir gelir transferi durumunda yoksulluk endeksinde bir artış olacağını belirtmektedir. Gini katsayısı ile aksiyoma ait koşulları taşıırken, kafa sayısı endeksi ve gelir yetersizliği endekslerinin bu özelliği bulunmamaktadır (Dumanlı, 1996: 35).

1.4.1.4.FGT Endeksi (Foster, Greer ve Thorbecke Index)

Foster, Greer ve Thorbecke tarafından 1984 yılında geliştirilen endeks şu şekildedir (Orsberg ve Xu,2007,14):

$$FGT_{\alpha}(y, z) = \frac{1}{N} \sum_{y_i < z} \left(\frac{z - y_i}{z} \right)^{\alpha}$$

y= gelir dağılımı

y_i=kişisel geliri

z=yoksulluk sınırı

N=insan sayısı (Orsberg ve Xu,2007,14).

FGT endeksinde, yoksul kitle kendi aralarında gelir düzeylerine göre alt gruplara ayrılmaktadır. Endeksin amacı, oluşturulan bu alt gelir gruplarının yoksulluğu nasıl etkilediğini ölçebilmektir. Öncelikle ayrılan alt grupların yoksulluk oranları ayrı ayrı hesaplanır ve toplam yoksulluk oranı da alt grupların yoksulluk düzeylerinin ağırlıklı ortalamasından elde edilir (Karatepe, 2006: 14). Bu endeks sayesinde yoksulluğun derinliği, yoksul sayısı ve grupların birbiri ile olan yoksulluk karşılaştırmalarına ilişkin bilgi edinilmektedir (Yılmaz, 2004:121).

1.4.1.5. UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) Yoksulluk Endeksleri

Birleşmiş Milletler (UNDP) 1990 yılı İnsani Gelişme Raporu ile, yoksulluğun ölçümünde gelirin tek başına kıstas olamayacağını, gelirin yanında yaşam beklentisi,

okuma yazma ve insani standartlarda yaşam seviyesi için kaynaklara erişiminde yoksulluk ölçümünde ele alınması gerektiği üzerinde durmuştur (UNDP. 1990: 1). Bu nedenle UNDP' nin, gelir ve tüketimin yanı sıra eğitim, sağlık ve diğer sosyo-ekonomik göstergelerle desteklenen bileşik endeksleri oluşturulduğu görülmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 1990 yılından beri bileşik endeksler geliştirmektedir. Bileşik endeksler insanın yaşam kalitesini artırmak amacıyla oluşturulmaktadır (Bursal, 2010: 17).

Birleşmiş Milletlerin oluşturduğu bileşik endeksler aslında Sen' in insan yaşamının iyileştirilmesi, kişilerin yapabilirliklerinin artırılması teorisinden esinlenerek hazırlanmıştır (Fukuda-Parr,2003:303). UNDP tarafından geliştirilen yoksulluk endeksleri İnsani Gelişme Endeksi (HDI), İnsani Yoksulluk Endeksi (HPI) ve Toplumsal Cinsiyet Bazında Gelişme Endeksidir (GDI).

1.4.1.5.1. İnsani Gelişme Endeksi (HDI)

GSMH ve GSYİH, ülkedeki toplam ekonomik üretimi ve istikrar politikalarının göstergeleri olarak uygulanmakta ve hesaplanmakta iken, politika yapıcılar, medya ve kamuoyu tarafından insani refah göstergeleri olarak da düşünülmekte ve kullanılmaktadır. Ayrıca, kamuoyundaki algı, GSMH/GSYİH oranları yüksek olan ülkelerde insani gelişmişliğinde yüksek olacağı yönündedir. Fakat gelir ölçümü olan bu oranların insani gelişmişliğin ölçütü olamayacağı açıktır (Neumayer,2004:2). Bu nedenle, Birleşmiş Milletler İnsani gelişmişliğin ölçümünde daha doğru ve tutarlı sonuçlar vermesi muhtemel olan İnsani Gelişme Endeksini oluşturmuştur.

Birleşmiş Milletlere göre insani gelişme, insanların seçimlerini genişleten bir süreçtir. İnsani gelişmedeki en önemli unsurlar uzun ve sağlıklı bir hayat sürmek için eğitilmiş olmak ve insanca bir yaşam standardına sahip bulunmak, siyasi özgürlük ve insan haklarıdır (UNDP, 1990:10). Böylece UNDP, kalkınmada insanın temel gereksinimlerine erişim için gelir hesaplamalarının ötesine giderek, insanı kalkınmanın odak noktası yapmayı başarmıştır (Demir, 2006:2).

İnsani gelişmenin birçok göstergeleri vardır, ancak ölçmedeki zorluklar nedeniyle insani gelişme sadece üç boyutta ele alınmaktadır. Bunlar;

- 1-Uzun ve sağlıklı bir yaşam beklentisi,
- 2-Yetişkinler için okuma-yazma oranı ve ortalama eğitim seviyesi,
- 3-İyi bir yaşam standartını sağlayabilecek gelir (UNDP, 1990: 13).

Endeks hesaplanırken, gelir bileşeni için kişi başına düşen GSMH’ nın azalan marjinal fayda etkisi sebebi ile logaritmaları alınmaktadır. Eğitim bileşeni için tüm yetişkin arasındaki okur yazar oranının 2/3’ si ve 1. 2. ve 3.eğitim seviyesi için okullaşma oranının 1/3’ i alınarak oluşturulmaktadır. Yaşam beklentisi için oluşturulacak veri ise, ilgili yıldaki doğumlarla belirlenir ve her değişken için maksimum ve minimum değerler belirlenerek endeks aşağıdaki şekilde hesaplanır (Neumayer,2004:5).

$$X_endeks = \frac{(\text{Gerçek Değer} - \text{Minimum Değer})}{(\text{Maksimum Değer} - \text{Minimum Değer})} \quad X = \text{Gelir, Eğitim, Yaşam Beklentisi}$$

Endeks her değer için ayrı ayrı hesaplandıktan sonra, insani gelişmişlik endeksi için, yukarıdaki formülle hesaplanan 3 değerın aritmetik ortalaması alınır. Yani;

$$HDI = \frac{1}{3} \times (\text{Gelir_endeksi} + \text{Eğitim Endeksi} + \text{Yaşam Beklentisi Endeksi}) \quad \text{şeklinde hesaplanır (Neumayer,2004:5).}$$

İnsani Gelişme Endeksinin değeri 0 ile 1 arasında değişmektedir (UNDP, 1990:109). Endeks değeri 1’ e yaklaşması, insani gelişme performansının iyileştiğini göstermektedir. 0,00 ile 1,00 arasında yer alan İGE’ nde, ülke sınıflandırması, İGE çeyreklerine göre yapılmaktadır. Eğer, ülkenin hesaplanmış İGE değeri en yüksekteki 76-100 çeyreğinde bulunuyorsa “Çok Yüksek Düzey İnsani Gelişme” gurubunda, 51-75 çeyreğinde bulunuyorsa “Yüksek Düzey İnsani Gelişme” gurubunda ve en alttaki 25-00 çeyreğinde bulunuyorsa “Düşük Düzey İnsani Gelişme” gurubunda yer almaktadır.

İnsani gelişme endeksi, politikacılar için önemli bilgi kaynağıdır. Ülke olarak insani gelişmişlik tahminlerinin yanı sıra, farklı bölge ya da ülkede insani gelişmişlik seviyesi hakkında bilgi edinilerek karşılaştırmalar yapmak mümkündür (Fukuda-Parr,2003:305)

1.4.1.5.2. İnsani Yoksulluk Endeksi (HPI)

Birleşmiş Milletler (UNDP), 1990 yılındaki raporu ile İnsani Gelişme Endeksi geliştirdikten sonra, yoksulluğun ölçülmesine yönelik çalışmalarını geliştirmeye devam etmiş ve İnsani Yoksulluk Endeksini ilk olarak 1997 yılındaki İnsani Gelişme Raporunda kullanmıştır.

1997 yılı İnsani Gelişme Raporu ile geliştirilen İnsani Yoksulluk Endeksi, gelir yoksulluğunun aksine kısa süreli hayat, temel eğitimden mahrumiyet ve kamu kaynaklarına erişimin yetersizliğini konu almaktadır (UNDP, 1997:5).

İnsani Yoksulluk endeksi, İnsani Gelişme Endeksinde olduğu gibi insandaki temel yoksunlukları ölçmektedir. Dolayısıyla, her iki endeks birbirini tamamlamakta ve her ikisi de temelinde insanı ele almaktadır (Bursal, 2010: 20). Burada kullanılan değişkenler, okuma yazma bilmeyen yetişkinlerin yüzdesi, temiz su kaynaklarına erişim, 5 yaş altı çocuk ölümlerindeki oran ve yetişkinler için 40 yaş altı ölümlerin oranı alınarak biraz daha geliştirilmiştir (UNDP, 1997:14).

UNDP, endeksi şu şekilde formüle etmiştir:

$$P3 = \frac{P3.1 + P3.2 + P3.3}{3}$$

P1=40 yaş altı ölümlerin oranı

P2=Okur-yazar olmayan yetişkinlerin oranı

P3=İyi bir yaşam standartına sahip olmayanların oranı

P3.1=Temiz su kaynaklarına ulaşamayanların oranı

P3.2=Sağlık hizmetlerine ulaşamayanların oranı

P3.3=5 yaş altı çocuk ölüm oranları (UNDP, 1997:125).

Değişkenler hesaplandıktan sonra

$HPI = [(P_1^3 + P_2^3 + P_3^3) - 3]^{1/3}$ formülü ile İnsani Yoksulluk Endeksine ulaşılmış olmaktadır.

İnsani Gelişme Endeksi bir bütün olarak toplumdaki ilerlemenin değerlendirilmesini sağlarken, İnsani Yoksulluk Endeksi, toplumdaki en yoksul ve yoksun olan insanların durumları üzerinde değerlendirme yapma şansı verir.

1.4.1.5.3. Toplumsal Cinsiyet Bazında Gelişme Endeksi (GDI)

Bu endeks UNDP raporlarında ilk kez 1995 yılında geçmiştir. Kadınla erkek arasındaki insani gelişmişlik açısından var olan eşitsizlikler üzerinde durmuştur.

Bu endeks, insani gelişmeyi cinsiyet bazında değerlendirilmesini ve özellikle kadınının topluma katılımının ölçülmesini sağlamak amacı ile geliştirilmiştir. Siyasetten iş yaşamına kadar toplumun çeşitli alanlarında toplam insan sayısı içinde kadınların oranlarına bakılarak GDI hesaplanmaktadır (Kaya, 2009:18).

Toplumsal cinsiyet bazında gelişme endeksi, insani gelişme endeksinin arınmış, daha spesifik halini ifade etmektedir. Bu endeks de insani gelişme endeksinde olduğu gibi, uzun yaşam beklentisi, okur-yazarlık ve iyi bir yaşam standartı sağlayacak gelir ölçütleri ile sınırlanmaktadır. Tek fark, Toplumsal cinsiyet bazında gelişme endeksinin kadın ve erkek olarak daha spesifik değerlendirme yapmasıdır (UNDP, 1995:73).

Buradan hareketle, GDI endeksinin kadın erkek arasındaki eşitsizliği ölçtüğü anlaşılmaktadır. Dolayısıyla endeks sonuçlarından cinsiyet eşitsizliği ile ilgili bilgi edinilmektedir. Bir ülkede cinsiyet eşitsizliği arttığında GDI endeksi azalacaktır (Jahan,2005,159).

GDI endeksinin hesaplanabilmesi için öncelikle yaşam beklentisi, eğitim ve gelir seviyeleri kadın ve erkek için ayrı ayrı hesaplanır. Hesaplanan değerlerin aritmetik ortalaması alınarak aşağıdaki şekilde formüle edilir (UNDP, 1995: 132):

$$GDI = \left[\frac{\text{kadının geliri}}{\text{ortalama gelir}} \times \text{ekonomik olarak aktif nüfusun kadın oranı} \right] + \left[\frac{\text{erkeğin geliri}}{\text{ortalama gelir}} \times \text{ekonomik olarak aktif nüfusun erkek oranı} \right]$$

Çıkan sonuca göre endeks değeri 1 ise kadın ve erkek arasında tam bir eşitlik durumu söz konusudur. Kadın erkek eşitliğinin yüksek düzeylerde olduğu toplumlarda endeks değerinin yüksek çıkması durumu söz konusudur. Endeks değerinin yüksek çıkması o toplumda kadın ve erkek arasında daha eşit bir yaklaşım ve gelişme var demektir (Tosuner, 2007: 26).

UNDP ayrıca kadınların ekonomik ve siyasal yasama katılım derecelerini ölçmek amacıyla parlamento, hukuk ve iş yaşamı gibi toplumun farklı alanlarındaki toplam insan sayısı içinde kadınların oranının ölçümü amacıyla GEM (Gender Empowerment Measure) adı altında bir endeks geliştirmiştir (Aktan, 2002: 1).

Cinsiyet Güçlendirme Ölçütü (GEM) kadınlar için yine üç bileşene göre hesaplanmaktadır.

1) Siyasi katılım ve karar alma

Bu bileşenin göstergesi kadınların parlamentodaki koltuk sayısının oranıdır

2) Ekonomik katılım ve karar alma

Bu bileşenin göstergesi iki unsurdan oluşmaktadır. Birincisi kadın yasa yapıcıların, üst düzey yöneticilerin ve müdürlerin oranıdır. İkincisi ise profesyonel ve teknik çalışanlarda kadın oranıdır

3) Ekonomik kaynaklar üzerindeki güç

Bu bileşenin göstergesi kadınların elde ettiği tahmini gelirdir (tbmm.gov.tr).

1.4.1.5.4.Temel Maddi Yoksunluk Ölçütü

Türkiye’ de yoksulluğun ölçümüne yönelik yeni bir yaklaşım olan temel maddi yoksunluk ölçütü Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezinin üzerinde çalıştığı bir araştırma konusudur.

Araştırma Merkezi giyim, ısınma ve beslenmeyi 3 temel gereksinim olarak ele alarak yoksulluğu bu temel ihtiyaçlar üzerinden ölçmeye çalışmaktadır (Gürsel vd., 2013:5). Kabul edilen 3 temel ihtiyaç sebebi ile de ölçütü Temel Maddi Yoksunluk ya da Yoksulluk (TMY) olarak adlandırmışlardır. Ölçüt aşağıdaki sorular üzerinden formüle edilecektir:

- “1) İstenildiği veya ihtiyaç duyulduğu zaman iki günde bir ET, TAVUK ya da BALIK içeren yemek yiyip yiyememe durumu
- 2) Evin ısınma ihtiyacının yeterince karşılanabilme durumu
- 3) Yeni giysiler alabilme durumu (İkinci el hariç)” (Gürsel vd., 2013:5).

Çalışmaya göre verilen 3 sorunun tamamına hayır cevabı veren haneler ya da bireyler yoksul olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, ölçütün bölgesel gelir farklılıklarından kaynaklanan hataları azaltacağı beklenmekle birlikte, bölgeden bölgeye değişen beslenme alışkanlıklarının önemli farklar göstermesi halinde TMY’ da aşırı sapmalar görülebileceği belirtilmiştir (Gürsel vd., 2013:9).

1.5.Yoksulluk Göstergeleri

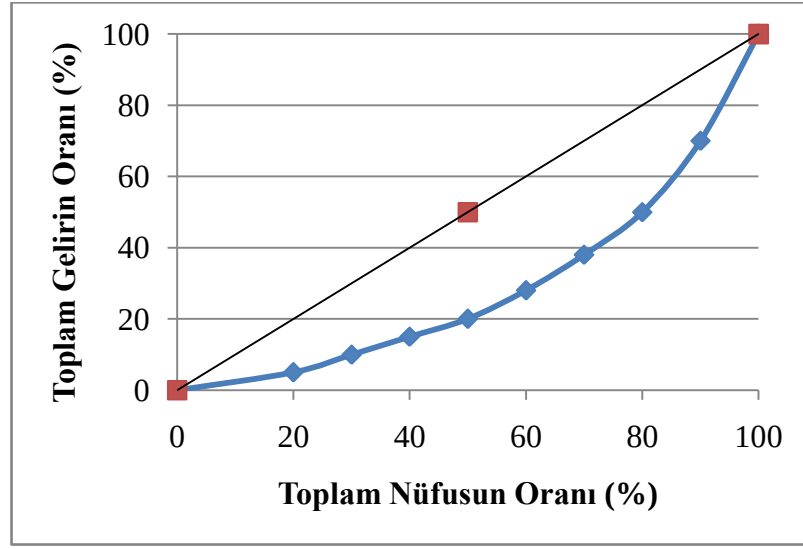
1.5.1.Lorenz Eğrisi

Lorenz eğrisi, Amerikalı istatistikçi Max Lorenz (1905) tarafından geliştirilmiş ve gelir dağılımı eşitsizliğinin gösterilmesinde yaygın olarak kullanılan grafiksel bir gösterim şeklidir (Gürsel ve diğ, 2000: 176). Bu amaçla nüfus, her biri nüfusun %20’ sini temsil edecek şekilde 5 eşit parçaya ayrılır ve bu 5 eşit parça en fakirden en zengine doğru sıralanır. Sıralanan bu grupların gelirden aldığı pay yüzde olarak hesaplanır (Gottheil, 1996:447-449). Yani Lorenz eğrisi, yüzde olarak

ülkedeki toplam gelirin ne kadarının kaç kişi tarafından kullanıldığını, gelirin paylaşım şeklini gösterir (DPT: 2001, s.6).

Şekil 2’de dikey doğru toplam gelirin, yatay doğru ise toplam nüfusun yüzdesel ifadesidir. Köşegen ve eğri arasındaki mesafe, eşitsizliğin boyutunu göstermektedir (Campano ve Salvatore, 2006: 63-64).

Şekil 2-Lorenz Eğrisi

Kaynak: Fred Campano ve Dominick Salvatore , **Income Distribution**, Oxford University Press, 2006, s.64

Eğri köşegen boyunca devam ederse gelir dağılımı eşitliği söz konusu olacak ve tam eşitlik doğrusu oluşacaktır. Böyle bir durumda eşit dağılım vardır ve herkes aynı geliri elde etmektedir. Gelir dağılımında eşitsizlik söz konusu olduğunda ise nüfusun en düşük gelirli %20’ sinin gelirden aldığı pay %20’ den az, en yüksek gelirli %20’ lik nüfus diliminin ise gelirden aldığı pay %20’ den fazla olacaktır ve Lorenz eğrisinde tam eşitlik doğrusu sağlanamayacaktır (TUSİAD, 2000). Gelir dağılımı eşitsizliği azaldıkça Lorenz eğrisi mutlak eşitlik doğrusuna yaklaşır yatay eksen den uzaklaşır. Lorenz eğrisi mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaştıkça yani yatay eksene yaklaştıkça gelir dağılımında eşitsizlik artar (Ünsal, 2009: 387).

1.5.2.Gini Katsayısı

Gini katsayısı Lorenz eğrisine bağlı ve Lorenz eğrisiyle köşegen(mutlak eşitlik doğrusu) arasında kalan alanın, köşegenin(mutlak eşitlik doğrusu) altında kalan toplam alana oranına eşittir. Corrado Gini'nin 29 Mart 1914'de Royal Venetia Institute for Science, Letters and Arts'da "Sulla misura della concentrazione e della variabilità dei caratteri" isimli makalesi ile literatüre girmiş ve daha sonraları Ricci (1916), Dalton (1920), Yntema (1938), Atkinson (1970a), Newbery, (1970), Sheshinski (1972), ve diğer birçok yazar tarafından da analiz edilmiştir (Sen,1997: 30).

Gini katsayısı lorenz eğrisinden elde edilir ve "0" ile "1" arasında değişen değerler olarak farklı gelir bölüşümlerinin karşılaştırılmasını sağlar (Öztürk ve Göktolga, 2010: 11). Gini katsayısı 0'a ne kadar yakınsa gelir eşitsizliği o kadar az, fakat 1 düzeyine ne kadar yakınsa da gelir eşitsizliği o kadar yüksek demektir (Gottheil, 1996:451).

Türkiye' de Gini Katsayısı TÜİK tarafından şu şekilde formüle edilmiştir:

$$G = \left[\frac{1}{N^2} \sum_{i=1}^N \sum_{j=1}^N |Y_i - Y_j| f(Y_i) f(Y_j) \right] / 2\bar{Y}$$

$Y_i = i$. grubun toplam geliri $Y_j = j$. grubun toplam geliri $f(Y_i) = i$. grubun gelir çokluğu $f(Y_j) = j$. grubun gelir çokluğu $N =$ Birim sayısı $Y =$ Gelirlerin aritmetik ortalamasını göstermektedir (TÜİK, 2006: 57).

Gini Katsayısı, gelir bölüşümü ölçütlerinde bulunması gereken özelliklerden olan Ölçekten Bağımsızlık ve Transfer İlkesinin geçerli olduğu bir ölçüttür. Ölçekten Bağımsızlık, gelir gruplarının aynı oranda arttırılması ya da azaltılması sonucu eşitsizlik ölçüsünün değişmemesi iken Transfer İlkesi, farklı gelir gruplarından birbirine yapılacak olan gelir aktarımının eşitsizlik ölçüsüne yapacağı etkiyi göstermektedir. Yüksek gelir grubundan düşük gelir grubuna yapılan gelir aktarımı sonucu gelir eşitsizliği azalmakta ve transfer ilkesi geçerli olmaktadır. Fakat orta

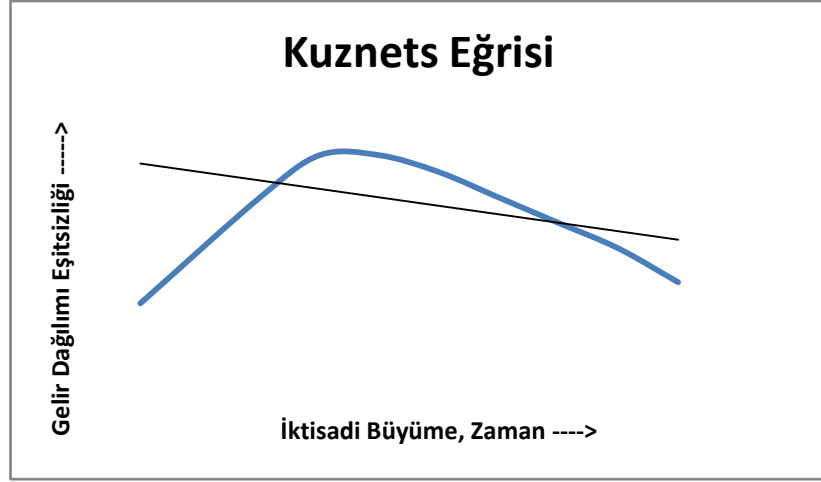
gelir sınıflarından birbirine yapılan gelir aktarımı gini katsayısını, yüksek gelirliden düşük gelirliye yapılan gelir aktarımından daha fazla etkilemekte, yani Gini katsayısı ortalama gelirden her iki yönde de uzakta olan gelirler arasındaki transferlere daha az duyarlı bulunmaktadır (Gürsel ve diğ, 2000: 178).

Gini katsayısı ne kadar düşük ise ülkedeki gelir dağılımı o kadar iyi demektir. Gelir dağılımının yoksulluk üzerindeki önemli etkisi dikkate alındığında TÜİK tarafından hesaplanan gini katsayıları çalışmamızın “Türkiye’ de Yoksulluk” bölümünde ayrıca kullanılacaktır.

1.5.3. Kuznets Katsayısı

Kuznets (1955) ünlü makalesinde (*Economic Growth and Income Inequality*) Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Almanya’ dan elde ettiği veriler ile gelir dağılımı ve ekonomik büyüme arasında ilişki kurarak, ekonomik büyümenin ilk aşamalarında gelir eşitsizliğinin artacağını, daha sonra ekonomik büyüme devam ettikçe gelir eşitsizliğinin artışının duracağını, ardından da azalacağını savunmuştur (Simon, 1955: 4-12). Kuznets'in belirttiği bu ilişkiye daha sonraları "Kuznets eğrisi", "Kuznets Hipotezi" veya "Ters U Eğrisi" adı verilmiştir (Tokatlıoğlu ve Atan, 2007: 26). Acemoğlu ve Robinson 2002 yılında yayınladıkları makalede Batı Avrupa ülkelerinin tarihsel araştırmalarının da Kuznets’ ın varsayımını desteklediğini belirterek İngiltere’ de 1823 yılında 0.400 olan gini katsayısının 1871’ de 0.627 olduğu fakat 1901 yılında bu oranın 0.443’ e düştüğü örneğini vermiştir (Acemoğlu ve Robinson, 2002: 1).

Şekil 3-Kuznets Eğrisi

Kaynak: Coşkun Can Aktan ve İstiklal Yaşar Vural, Makro Ekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Coşkun Can Aktan(Ed.), **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları,2002

Ülkelerde ekonomik gelişmelere bağlı olarak büyümenin olması ilk önce gelir eşitsizliğini arttıracaktır. Ancak bir zaman sonra gelirin artması gelir dağılımındaki iyileşmeyi beraberinde getirecektir. Kuznets eğrisi bu nedenle yukarıda bulunan şekildeki gibi ters U şeklindedir.

Kuznets' e göre tarım ekonomide en önemli sektördür. Tarımda ortalama verimin düşüklüğü gelir eşitsizliği için önemli değildir çünkü, verim düşüklüğü toplumun geneli için söz konusudur. Tarım sektörünün yavaşlaması ile tarımı bırakan nüfusun kentlere, sanayi sektörüne kayması ile gelir eşitsizliği başlamıştır. Sanayi sektörü tarım sektörüne göre elde edilen verime göre daha fazla gelir sağlamakta ve bu da gelir eşitsizliğine sebep olmaktadır. Kentsel alanlara göçün devam etmesi ile tarım sektöründeki nüfus yoğunluğu devam ettikçe gelir eşitsizliği artacak, ekonomik büyüme gerçekleştikçe sanayi sektörü ivme kazanacak, elde edilen gelir payı arttıkça gelir eşitsizliği yavaşlamaya başlayacaktır (Kuznets, 1955: 12-26)

2.DÜNYADA YOKSULLUK

Yoksulluk, gelişmiş veya gelişmekte olan ülke ayrımı yapılmadan dünya üzerinde her ülkede görülmekte olan küresel bir olgu haline gelmiştir. Yoksulluğun bir sorun olarak ortaya çıktığı ülkeler artık sadece az gelişmiş değil, gelişmiş ya da gelişmekte olan bir ülke olarak da karşımıza çıkmaktadır. 1997-2006 döneminde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri olan Kofi Annan yoksulluk batağına saplanmış bir dünyanın barış içinde olamayacağını belirterek yoksulluk olgusunun dünya üzerindeki önemini vurgulamıştır (UNDP, 2005:3).

Dünya Bankası tarafından 2012 yılında hesaplanan 7,046,368,812.5 dünya nüfusunun (WB) yaklaşık 5' te birlik bir kesimi yoksul olarak kabul edilmektedir (Yıldız, 2013:26). Dünya Bankasının 2013 yılı Raporuna göre, 2010 yılında % 20.6 olan aşırı yoksulluk içinde yaşayan insanların oranının 2015 yılına gelindiğinde % 15.5' e gerileyerek, bu oranın yaklaşık olarak 1 milyar insanı temsil edeceği tahmin edilmektedir (WB, 2013:25). Yoksulluk olgusunun dünya devletleri üzerindeki etki ve önemi böyle iken, dünya çapında yoksulluk sorununun çözümüne ilişkin olarak 2000 yılında 191 ülke katılımıyla gerçekleştirilen Bin Yıl Kalkınma Hedefleri önemli bir anlaşma niteliği taşımaktadır.

2.1.Bin Yıl Kalkınma Amaçları ve Hedefleri

Bin Yıl Kalkınma Hedefleri, Birleşmiş Milletler tarafından yoksulluğun azaltılmasına yönelik olarak belirli bir zaman kısıtı içerisinde gerçekleşmesi öngörülen hedeflerden oluşmaktadır. 8 Eylül 2000 tarihinde imzalanan Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararı ile gündeme gelen 55/ 2 sayılı Bin Yıl Kalkınma Bildirgesinde 21. Yüzyıl Uluslararası İlişkilerinde gerekli olacağına inanılan bazı temel değerler üzerinde durulmuştur. Aynı bildirgede bu temel değerler özgürlük, eşitlik, dayanışma, doğaya saygı ve ortak sorumluluk şeklinde sıralanmıştır (UNDP, The General Assembly, 2000a).

Bin Yıl Bildirgesindeki ortak değerler UNDP 2005 Raporunda da, barış ve güvenlik, insan haklarının korunması ve tüm haklar için iyi yaşam koşullarının geliştirilmesi olarak belirtilerek pekiştirilmiştir (UNDP, 2005:3). Bildirgede 8 adet Bin Yıl Kalkınma Hedefi belirlenmiştir. Bildirgeye göre 2015 yılına kadar, ülkeler yoksulluğu azaltmak için belirlenmiş hedefler üzerinde birlikte çalışacaklardır (UNDP, 2005: 3). IMF ise bu çabaya katkıda bulunmak için danışmanlık, teknik yardım, ülkelere kredi sağlama gibi olanaklarla bildirgeye destekte bulunmaktadır (IMF, 2013:1).

OECD'nin ise Bin Yıl Kalkınma Hedeflerinde yaptığı çalışmanın özünde, plana finansal destekte bulunmak adına küresel ortaklıkların inşaa edilmesine ve stratejik alanlara erişimin sağlanmasına yardımcı olmak vardır. Bu anlamda OECD, yardımları takip etmekte ve küresel ortaklıkları izlemektedir. Ne kadar yardımın nereye ne zaman yapıldığı, finansal kalkınma ve daha iyi bir iş bölüşümü için gerekli analiz ve rehberlik desteğinin sağlanması OECD tarafından gerçekleştirilen diğer destek faaliyetleridir. (<http://www.oecd.org/dac/theoecdandthemillenniumdevelopmentgoals.htm#FinancinF>).

Bildirge' de açlık, yoksulluk ve geri kalmışlık ile mücadele edilmesi gerektiği, hedeflere ulaşmakta başarının iyi yönetim ve uluslararası saydamlık gerektirdiği ve az gelişmiş ülkelerin borç yüklerinin hafifletilmesi ile zengin ülkelerin az gelişmiş ülkelere kalkınma yardımında bulunması gerektiği üzerinde ayrıca durulmuştur (Şahin, 2013: 21).

Birleşmiş Milletler 2005 yılı Raporunda Bin Yıl Kalkınma Hedefleri Tablo 1' de verilmiştir.

Tablo 1 Bin Yıl Kalkınma Amaçları ve Hedefleri

1. Amaç	Aşırı yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak	1. Hedef 2. Hedef	1990 ile 2015 yılları arasında geliri 1 ABD \$'ın altında olan insanların oranını yarıya indirmek. 1990 ile 2015 yılları arasında aç dolaşan insanların oranını yarıya indirmek.
2. Amaç	Evrensel olarak ilköğretim düzeyinin sağlanması	3. Hedef	2015 yılına kadar her yerde tüm kız ve oğlan çocuklarının ilk öğretimlerinin tamamlamasını sağlamak.
3. Amaç	Cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlendirilmesi	4. Hedef	2005 yılında ilk ve orta öğretimde cinsiyet ayrımına son verilmesi; eğitimin tüm seviyelerinde bu hedefin sağlanması.
4. Amaç	Çocuk ölümlerinin azaltılması	5. Hedef	1990 ile 2015 yılları arasında beş yaşa ulaşmadan ölen çocukların sayısının 2/3 oranında azaltılması.
5. Amaç	Anne sağlığının iyileştirilmesi	6. Hedef	Anne ölüm oranlarının 1990 ile 2015 yılları arasında $\frac{3}{4}$ oranında azaltılması.
6. Amaç	HIV/Aids, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele	7. Hedef 8. Hedef	HIV/Aids salgınının azaltılması ve 2015 yılında durdurulması Sıtma ve diğer önemli hastalıkların salgınının azaltılması ve 2015 yılında Durdurulması.
7. Amaç	Çevrenin sürdürülebilirliğini sağlanması	9. Hedef 10. Hedef	Sürdürülebilir kalkınma prensiplerinin ülke politikalarında ve programlarında uygulanması ve doğal kaynakların kaybının azaltılması Temiz su kaynaklarına ve temel sağlık önlemlerine sahip olmayan insanların oranının 2015 yılına kadar yarıya indirilmesi.
		11. Hedef	Gecekonduda yaşayan en az 100 milyon insanın yaşamlarında 2020 yılına kadar önemli ilerlemeler sağlanması.
8. Amaç	Küresel Ortaklık	12. Hedef	Özel Sektör İşbirliği ve kullanılabilir yeni teknolojinin sağlanması

Kaynak: (UNDP, 2005:5).

Proje Yöneticisi Jeffrey Sachs 2005 yılında şimdiye kadar milenyum kalkınma hedeflerine ulaşmak için somut bir adımın gerçekleşmediğini ve hala amaçlara ulaşmak için belirlenen planların gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir (<http://www.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/UNDPaction/2005/english/IAR05-English-MillenProject.pdf>).(01/03/14). Nihayet, bin yıl kalkınma hedeflerine ulaşmak için hazırlanan plan 2005 yılı başlarında uygulanmaya başlamıştır (UNDP,2005: 4).

UNDP 2005 yılı Raporuna göre eğer dünya bin yıl kalkınma hedeflerini başarabilirse, 500 milyon insan artık aşırı yoksulluk içinde yaşamayacak, 300 milyon insan aşırı açlık yaşamayacak, 350 milyon insan temiz su olanaklarına kavuşacak, 30 milyondan fazla çocuk 5 yaşından daha fazla yaşayabilecek ve 2 milyondan fazla kadın sağlıklı doğum yapabilecek.

Bin Yıl Kalkınma Hedeflerine ulaşmada kat edilen yol, yine Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenecek olan ilerleme Raporları ile takip edilmekte ve bu raporlarda 2 önemli husus üzerinde durulmaktadır. Bunlar, BM Kalkınma Grubu da dahil olmak üzere WB, UNDP, OECD, WHO ve UNCTAD gibi ilgili tüm kurum ve kuruluşlarla yakın ilişki içinde olmak, yoksulluğun azaltılmasına ilişkin devlet stratejileri, Birleşmiş Milletler Ortak Değerleri, Ulusal İnsani Gelişme Raporlarını kullanmaktır (OECD, <http://www.oecd.org/dac/1905879.pdf>).

Birleşmiş Milletler Bin Yıl Kalkınma Hedefleri 2013 yılı raporuna baktığımızda; raporda genel olarak amaçlanan birçok hedefe ulaşıldığı fakat çözülmesi gereken problemlerin de varlığının devam ettiği görülmektedir. Raporda, aşırı yoksulluk içinde yaşayan insanların sayısının küresel düzeyde yarıya indiği, 2 milyar insanın temiz içme suyu kaynaklarına ulaşabildiği, sıtma ve veremle mücadelenin yapıldığı, şehirlerde ve metropollerde gecekonduların sayısının azaldığı gibi olumlu gelişmelerin yanında hala temel eğitimden yoksun çocukların var olduğu, cinsiyet eşitsizliğinin devam ettiği, HIV önleme konusunda yetersiz kalındığı gibi olumsuz gelişmelere de rastlamak mümkün (UNDP, 2013a: 4-5).

2013 yılı raporunda dikkatin, gelişmeyi engelleyen eşitsizlikler üzerinde odaklanması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Raporda bu eşitsizliklere kanıt olarak verilen tespitlere bakıldığında, 2011 yılında kentsel alandaki doğumların % 84' üne uzman sağlık personeli katılırken bu oran kırsal alanda % 53 olarak gerçekleştiği, temiz içme suyu erişimine ulaşımı olmayan nüfusun %83' ü kırsal alanda yaşayan insanlardan oluştuğu, zengin çocuklarla fakir çocukların okullaşma oranları arasında en az 3 kat farkın gerçekleştiği ve karar vermede kadın erkek eşitsizliğinin devam ettiği görülmektedir (UNDP:2013a:5).

2000 yılında 191 ülkenin ortak kararıyla yoksulluğu azaltmak için gerçekleştirilmesi planlanan amaçlara ilişkin ilerlemeye, öngörülen süre olan 2015 yılına çok yaklaşıldığı 2013 yılında hazırlanmış olan Birleşmiş Milletler Raporunda yer verilmiştir.

Aşırı Yoksulluğu Azaltmak

Rapora göre 1990-2015 yılları arasında günlük 1\$' ın altında geliri olan insanların sayısını yarıya indirme hedefinin gerçekleştiği, fakat hala 1.2 milyon insanın 1\$' ın altında gelirinin olduğu gerçeğinin var olduğu belirtilmiştir. (UNDP,2013a :6).

1990 yılına göre 2010 yılında aşırı yoksulluk altında yaşayanların sayısı yaklaşık 700 milyon daha az kişi olarak gerçekleşmiş ve yoksulluk yarı yarıya inmiştir. Gelişmekte olan bölgelerde günlük 1.25 \$' dan daha az yaşayan insanların oranı 1990 yılında %47 iken 2010 yılında bu oran %22 olarak gerçekleşmiştir. Yoksulluk oranlarındaki düşüşte liderlik Çin' de gerçekleşmiştir. 1990 yılında Çin' deki aşırı yoksulluk oranı %60 iken 2010 yılında % 12' ye kadar gerileyerek Çin' i lider ülke yapmıştır. Sahra Altı Afrika ve Güney Asya'da ise yoksulluk hala devam etmektedir. Sahra Altı Afrika' da neredeyse nüfusun yarısı aşırı yoksulluk altında yaşamaktadır (UNDP, 2013a:7).

Tablo 2- Günlük 1\$' dan Daha Az Gelirle Yaşayan İnsanların Oranı (%)

	1990	2005	2010
Sahra Altı Afrika	56	52	48
Güney Asya	51	38	30
Güney Asya (Hindistan Hariç)	52	29	22
Güney-Doğu Asya	45	19	14
Doğu Asya (Çin İçin)	60	16	12
Latin Amerika ve Karayipler	12	9	6
Batı Asya	5,1	4,6	4
Kuzey Afrika	5	3	1

Kaynak: UNDP, 2013a:6

Rapora göre, 1990-2015 yılları arasında aç olan insan sayısını yarıya indirme hedefi ile ilgili; 2010-2012 yılları arasında 870 milyon kişi yaklaşık dünyanın 1/8' i asgari beslenme ihtiyaçlarını karşılayamamakta olduğu belirtilmiştir (UNDP,2013a:10).

Tablo 3 Aç İnsanların Oranı (%) (1990-1992, 2010-2012)

	1990-1992	2010-2012
Sahra Altı Afrika	32	27
Güney Asya	27	18
Okyanusya	14	12
Doğu Asya	21	12
Güney-Doğu Asya	30	11
Batı Asya	7	10
Latin Amerika ve Karayipler	15	8
Kafkasya ve Orta Asya	14	7
Kuzey Afrika	4	3

Kaynak: UNDP, 2013a: 10

Yetersiz beslenmedeki azalış oranlarında bölgeler arası eşitsizlikler etkili olmuştur. Kafkasya ve Orta Asya, Güney Doğu Asya, Doğu Asya ve Latin Amerika’ da azalışlar Yüksek oranlardadır. Batı Asya’ da ise açlık oranlarında azalış yerine tersine atış yaşanmıştır. UNDP’ ye göre bölgesel olarak yaşanan bu belirgin farklılıkların sebebi ekonomik durgunluklar ve gıda fiyatlarındaki artışlar gibi ekonomik şoklardan kaynaklanmaktadır (UNDP, 2013a: 10).

Uluslararası Gıda Politikası Araştırma Enstitüsü tarafından 2013 yılında 120 ülkeye ait 2008-2012 yıllarına ilişkin verilerinden elde edilerek hesaplanan Küresel Açlık Endeksine göre dünyadaki aç insanların sayısı kabul edilmesi zor sayılarla ifade edilmektedir. Yaklaşık 870 milyon insanın kronik olarak açlık sorunuyla karşı karşıya olduğu belirtilmektedir (IFPRI, 2013:3).

Küresel Açlık Endeksi dünya üzerindeki açlığın değerlendirilmesi ve Bin Yıl Kalkınma Hedeflerinde ilerlemeyi izleme ve değerlendirme amacı ile 2006 yılından beri her yıl olmak yayınlanmaktadır (Masset, 2011:3). Endeks göstergelerindeki veriler için Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü, Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu ve çeşitli Ulusal Nüfus ve Sağlık Araştırmalarından faydalanılmaktadır. Küresel Açlık Endeksi, ülkelerin 0’ dan 100 puana kadar değerlerin bulunduğu bir skala üzerinde gösterilerek elde edilir. Dünyada henüz örnekleri görülmemekle birlikte “0” puan en iyi “100” puan ise en kötü durumu temsil etmektedir. 5.0 puan düşük açlık seviyesini, 5.0- 9.9 puan aralığı orta açlık seviyesini, 10.0-19.9 puan aralığı ciddi açlık seviyesini, 20.0-29.9 puan aralığı endişe verici açlık seviyesini ve 30.0 ve daha büyük puan aralığı ise son derece endişe verici vahim açlık seviyesini göstermektedir. Hesaplanan endekse göre 5.0’ ın altı olan düşük açlık seviyesinde 42 ülke, 30.0 puan ve üstü olan endişe verici açlık seviyesinde ise 3 ülke olduğu tespiti yapılmıştır (IFPRI, 2013:1-2).

Evrensel Olarak İlköğretim Düzeyinin Sağlanması

Rapora göre, 2000 yılında eğitimden mahrum olan çocuk sayısı 102 milyon iken, 2011 yılında bu sayı 57 milyon olmuştur. Eğitimden mahrum olan 57 milyon çocuğun yarısından fazlası Sahra Altı Afrika'da yaşamaktadır (UNDP, 2013a: 14).

Gelişmekte olan ülkelerde eğitimden faydalanma olanaklarını yaygınlaştırmak için etkili adımlar atılmış ve 2000 yılında %83 olan okullaşma oranı 2011 yılında %90 olarak gerçekleşmiştir.

Bununla birlikte raporda, son yıllarda ilköğretimin yaygınlaşmasının önemli ölçüde yavaşladığı, 2008-2011 yılları arasında ilköğretimden mahrum olan çocukların sayısında sadece 3 milyon azalma olduğu tespiti yapılmıştır. Bu durumun ise 2015 yılına gelindiğinde evrensel ilköğretim amacına ulaşamayacağını gösterdiği belirtilmiştir (UNDP, 2013a:15).

Dünya Bankası (WB) veritabanı üzerinde yapılan incelemede ise dünya üzerinde okullaşma oranının 2011 yılında 91.2 olduğu görülmektedir (WB, <http://search.worldbank.org/all?qterm=universal+primary+education>).

Ülkelerin eğitimdeki başarılarını kapsam, eşitlik ve kalite olmak üzere 3 kategoriye ayırabiliriz (Aiglepierre and Wagner, 2010:8). Fakat, rapordaki tespitlere baktığımızda, yoksul hanelerin çocuklarının zengin olan yaşlılarına göre eğitimden mahrum olma olasılıklarının 3 kat daha fazla olduğu, yine kırsal alanda yaşayan çocukların kentsel alanda yaşayanlara göre eğitime ulaşmada 2 kat daha riskli olduğu ve kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha fazla eğitimden yoksun olduğu görülmektedir (UNDP, 2013a:15). Bu durum, Bin Yıl Kalkınma Hedefleri için tanınan süre olan 2015 yılına çok az kalmışken, henüz dünya genelinde eğitimde eşitliğin sağlanamadığının açık bir göstergesidir.

1945 yılında kurulan ve ağırlıklı olarak küresel eğitimle ilgilenen UNESCO'nun 1990 yılında faaliyete geçirdiği Herkes İçin Eğitim (EFA) programının hedefleri

arasında “Evrensel İlköğretim Düzeyini Sağlamak” yer almaktadır. EFA’ nın 2012 Küresel İzleme Raporunda da UNDP’ nin 2013 yılı raporuna benzer şekilde eğitimden yoksun olan çocuklarının sayılarındaki azalmanın özellikle 2008 yılından sonra durduğu tespiti yapılmıştır. 1999 yılında eğitimden mahrum olan 108 milyon çocuk sayısının 2010 yılına gelindiğinde 61 milyona düştüğü fakat bu düşüşün 1999 ile 2004 yılları arasında gerçekleştiği, dolayısıyla düşüşün yılda sadece 3.3 milyon çocuğa denk geldiği ve 2004 ile 2008 yılları arasında ise düşüşün yavaşladığı belirtilmiştir (EFA, 2012: 60).

Aynı raporda, 2010 yılına kadar ilköğretime başlaması gereken fakat kayıt yaptırap başlayamayan çocukların var olduğu, dolayısıyla 2015 yılına gelindiğinde bu çocukların ilköğretimini tamamlayamamış olacakları, diğer taraftan dar gelirli ülkelerde okuldan ayrılmaların hala devam ettiği ve bu nedenlerden dolayı 2015 yılına kadar evrensel ilköğretim hedefine ulaşmanın çok zor olduğu belirtilmiştir (EFA, 2012: 58).

Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması ve Kadınların Güçlendirilmesi

Raporda kız ve erkek çocukları için eğitime eşit erişimin istikrarlı bir ilerleme ile sağlandığı fakat bazı bölgeler için daha belirgin eylemlere ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. İlköğretimde önemli ilerlemeler kaydedilmiş fakat kızların okullaşmasıyla ilgili olarak Kuzey Afrika, Sahra-altı Afrika ve Batı Asya’da hala yüksek engellerle karşılaşıldığı görülmektedir. Sahra Altı Afrika’ da kız çocuklarının 1990 ile 2011 yılları arasında okullaşma oranı %47’ den %75’ e, erkeklerdeki okullaşma oranı da aynı yıllar için %58’ den %79’ a çıkmıştır (UNDP, 2013a: 19).

Kadınların güçlendirilmesine ve cinsiyet eşitliğine sürdürülebilir kalkınma için büyük önem veren Dünya Bankası (WB) verilerine baktığımızda, en son 2011 yılı verilerinde dünya üzerinde kadınların ilkokul eğitimini tamamlama oranı %90 olarak gösterilmiştir (WB, http://data.worldbank.org/topic/gender#tp_wdi).

Cinsiyet eşitsizliği düşük eğitim seviyesine göre yüksek eğitim seviyesinde daha fazladır. Latin Amerika ve Karayipler' de, Kafkasya ve Orta Asya, Doğu Asya, Kuzey Afrika ve Güney-Doğu Asya'da yüksek öğretime kayıtlı olan kadın sayısı erkek sayısından daha fazladır. Buna karşılık Batı Asya ve Güney Asya' da genç kadınların yükseköğrenimini sürdürmeleri erkeklere göre daha az olasıdır (UNDP, 2013a: 19).

İşgücü piyasasında ise kadın yer edinmeye başlamakla birlikte bu her ülke ya da bölge için henüz yeterli değildir.

Tablo 4 1990-2011 Yılları Arasında Tarım Dışı İstihdamda Çalışan Kadınların Oranı (%)

	1990	2011
Batı Asya	15	19
Kuzey Afrika	19	19
Güney Asya	14	20
Güney Sahra Afrika	24	33
Okyanusya	33	37
Güney Doğu Asya	35	39
Doğu Asya	38	42
Kafkasya ve Orta Asya	43	44
Latin Amerika ve Karayipler	38	44
Dünya	35	40

Kaynak: UNDP, 2013a: 20

Dünya genelinde 1990' da %35 olan kadın istihdamı 2011 yılında %40' a çıkmıştır. 2011 yılında her 100 ücretli işten 40' ı kadınlar tarafından gerçekleştirilmiştir (UNDP, 2013a: 20). Dünya Bankası verilerinde kadını sektörlere göre istihdamındaki oranlara ait veritabanı üzerinde yapılan incelemede ise, tarımda çalışan kadınların oranının 2004-2008 döneminde %87 iken 2009-2013 döneminde %75' e gerilediği, endüstride çalışan kadınların oranının 2004-2008 döneminde %32

iken 2009-2013 döneminde %30' a gerilediği, hizmet sektöründe çalışan kadınların oranının ise 2004-2008 döneminde %99 iken 2009-2013 döneminde % 98' e gerilediği görülmektedir (<http://data.worldbank.org/indicator/SL.SRV.EMPL.FE.ZS/countries/1W?page=1&display=map>).

Birleşmiş Milletler 2013 yılı Raporunda dünya parlamentolarında kadınların oranlarının 2013 yılında %20 olduğu tespitini yaparken (UNDP, 2013a: 18), Dünya Bankası veritabanı üzerinde yapılan incelemede, 2013 yılı için ulusal parlamentolarda kadınların meclisteki sandalye sayılarının oranının % 22 ile yine şaşırtıcı azlıkta olduğu görülmektedir (http://data.worldbank.org/topic/gender#tp_wdi).

Çocuk Ölümünün Azaltılması

Birleşmiş Milletler, 5 yaş altı çocuk ölüm oranlarını 1990-2015 yılları arasında 2/3 oranında azaltmayı amaçlamıştır. 2013 yılı raporunda 1990-2011 yılları arasındaki 5 yaş altı çocuk ölüm oranları Tablo 5' te verilmiştir.

Tablo 5-1990-2011 Yılları Arasında 5 Yaş Altı Çocuk Ölüm Oranları (Her 1000 Canlı Doğumdan)

	1990	2011
Sahra Altı Afrika	178	109
Güney Asya	116	61
Okyanusya	74	50
Kafkasya ve Orta Asya	76	42
Güney Doğu Asya	69	29
Batı Asya	63	30
Kuzey Afrika	77	25
Latin Amerika ve Karayipler	53	19
Doğu Asya	48	15

Kaynak: UNDP, 2013a: 24

Dünya çapında 5 yaş altı çocuk ölüm oranı 1990 yılında %87 iken 2011 yılında % 51' e gerileyerek toplamda %41'lik bir azalma kaydedilmiştir. Bu ilerlemeye rağmen, başarılan %41' lik azalış, 2015 yılındaki 2/3' lik azalma hedefi için yeterli görülmemektedir (UNDP, 2013a: 24). Dünya Bankası verilerine göre ise dünyadaki 5 yaş altı çocuk ölüm oranları 2012 yılı için 47,8 olarak belirtilmiştir (WB,<http://databanksearch.worldbank.org/DataSearch/LoadReport.aspx?db=2&cntrycode=&sercode=SH.DYN.MORT&yrcode=#>).

Çocuk ölüm oranları gelişmiş bölgelerde düşerken, yoksul bölgelerde daha fazla meydana gelmektedir. Buna kanıt olarak Sahra Altı Afrika' daki çocuk ölüm oranlarının gelişmiş bölgelere göre 16 kat daha fazla olması verilmiştir (UNDP, 2013a: 25). 2050 yılına gelindiğinde her 3 çocuktan birinin Sahra Atı Afrika' da doğması ve bu nedenle 5 yaş altı çocuk ölümlerindeki küresel azalmanın durabileceği hatta bu bölgede artabileceği tahmin edilmektedir (WHO, 2012: 1).

Raporda çocuk ölümlerindeki azalmada kızamık aşısının önemi üzerinde ayrıca durulmuştur. Kızamık aşısı için 10,7 ölüme önlediği yönünde önemli bir tespit yapılmıştır. 2000 yılında 548.000 çocuk kızamıktan ölmüşken, 2011 yılında bu sayısı 158.000 gibi ciddi bir rakama gerilemiştir. Kızamık aşısının en çok kullanıldığı yerler ise hastalığın en çok görüldüğü Sahra Altı Afrika ve Güney Asya olmuştur (UNDP, 2013a: 27).

UNICEF' in 2013 yılı raporunda dünya genelinde 5 yaş altı çocuk ölümleri her 1000 doğum için 1990 yılında 90 iken, 2012 yılında 48 olarak verilmiş ve 2012 yılında 6.6 milyon çocuk ölümünün gerçekleştiği belirtilmiştir (UNICEF, 2013: 23). Aynı raporda 1990 yılı için verilen 12.6 milyon 5 yaş altı çocuk ölüm sayısına baktığımızda, 1990- 2012 yılları arasında hemen hemen %50'lik olumlu bir azalma kaydedildiği fakat 2015 için belirlenen amaca ulaşmada henüz yetersiz kaldığı görülmektedir.

Dünya Sağlık Örgütünün (WHO) raporuna göre, toplam 5 yaş altı çocuk ölümlerinin yarısının sadece Hindistan, Nijerya, Kongo, Pakistan ve Çin Demokratik Cumhuriyeti' nde görüldüğü tespiti yapılmıştır (WHO, 2012: 11).

Dünya Sağlık Örgütüne göre bölge ve ülkelerdeki 5 yaş altı çocuk ölüm oranlarını azaltmak için, kadın ve bebeklere kolay ulaşımı da sağlayan hükümetler tarafından desteklenen etkili bir bakıma, koruyucu ve tedavi edici girişimlere ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Yeni doğan enfeksiyonlarına karşı zatürre, sıtma ve ishal tedavileri üzerinde durulması gerektiği de ayrıca belirtilmiştir. Bu tür tedbirlerle anne, yeni doğan ve olası doğumlar için sağlık yatırımı gerçekleştirilmiş olmaktadır (WHO, 2012: 13).

Anne Sağlığının İyileştirilmesi

Birleşmiş Milletler 2015 yılına kadar anne ölümleri oranını $\frac{3}{4}$ oranında azaltmayı hedeflemiştir. Birleşmiş Milletler 2013 değerlendirme raporunda anne ölüm oranlarının 1990, 2000 ve 2010 yıllarındaki seyri Tablo 6' da verilmiştir.

Tablo 6- Anne ölüm oranı, 1990, 2000 ve 2010 (100,000 canlı doğumda,15-49 yaş)

	1990	2000	2010
Sahra Altı Afrika	850	740	500
Güney Asya	590	400	220
Okyanusya	320	260	200
Karayipler	280	220	190
Güney Doğu Asya	410	240	150
Kuzey Afrika	230	120	78
Latin Amerika	130	96	72
Batı Asya	170	110	71
Kafkasya ve Orta Asya	71	62	46
Doğu Asya	120	61	37

Kaynak: UNDP, 2013a: 28

Küresel olarak anne ölüm oranlarında %47 oranında azalma seyri gözlenmektedir. En yüksek ilerleme, Doğu Asya, Güne Asya ve Kuzey Afrika’ da gerçekleşmiştir.

Birleşmiş Milletlerin 2013 yılı raporundan elde edilen tablo 32’ de en yüksek anne ölümlerinin Sahra Altı Afrika’ da yaşandığı görülmektedir. Sahra Alt Afrika’ daki anne ölüm oranlarının büyük bir kısmı HIV / AIDS ile birlikte Tüberküloz hastalıklarının etkisi ile gerçekleşmektedir. HIV / AIDS ile birlikte Tüberküloz gibi bulaşıcı hastalıklar Sahra Alt Afrika’ daki anne ölümlerinin yaklaşık %58’ inin sebebi olarak ortaya çıkmıştır (Grange ve diğerleri, 2010: 1).

Dünya sağlık örgütünün çalışmaları sonucu elde edilen sistematik bilgilere göre anne ölümlerinin sebepleri arasında şiddetli kanama, hipertansif hastalıklar ve enfeksiyonlar sayılmaktadır. Aynı zamanda sağlıklı ortamlarda ve ehliyetli kişilerce yapılan kurtarılar sonucu oluşan komplikasyonlar, HIV/ AIDS gibi hastalıklar da anne ölümleri üzerinde etkilidir (Ronsmans ve diğerleri, 2006: 6).

Sağlıklı gebelik hayat kurtarır fakat, gelişmekte olan bölgelerde gebelik sırasında sağlık imkanlarından faydalanabilen kadınların sayısı tatmin edici düzeyde değildir. Bunula birlikte, Doğum öncesi bakıma ulaşabilen kadın oranı 1990 yılında %63 iken 2011 yılında %81’ e yükselmiştir (UNDP, 2013a: 28). Gerçekleşen bu artışın, kadın ölümleri oranlarındaki azalışı sağlamakta etkili olduğu söylenebilir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 2013 sağlık istatistikleri oranlarına baktığımızda, anne ölüm oranlarının her 100.000 doğumda 1990 yılında 400, 2010 yılında ise 210 olduğunu belirtmiştir. Söz konusu oranlar 2015 yılında gerçekleşmesi beklenen 3/4 ‘ lük azalışa henüz uzak kalmaktadır (WHO, 2013: 80).

Dünya Sağlık Örgütü anne ölüm oranlarının azalması ve sağlıklı doğumlar gerçekleşmesi bir takım tedbirleri içeren doğum ziyaretlerinin üzerinde durmaktadır. Bu tedbirler tetanoz aşısı, enfeksiyon tarama ve tedavi ve gebelik sırasındaki uyarı ve işaretlerin tanınması ve belirlenmesini kapsamaktadır. Gebe kadınlar için ayrıca HIV

testleri uygulanmakta ve eğer virüs tespiti yapılırsa bebeğe bulaşmasını önleyici gerekli tedavi ve önlemlerin alınması sağlanmaktadır. Sıtmanın yaygın olarak görüldüğü ülkelerde ise hamile kadınlar için enfeksiyonun olumsuz sonuçlarına karşın koruyucu önlemler alınmaktadır (UNDP, 2013a: 30).

HIV/AIDS, Sıtma ve Diğer Hastalıklarla Mücadele

Birleşmiş Milletler HIV/AIDS, sıtma ve diğer salgın hastalıkların 2015 yılına durdurulmasını hedeflemiştir. Buna rağmen, HIV hastalığının görülmesi çoğu bölgede azalmış olmakla birlikte, hala her yıl 2.5 milyon insan bu hastalığa yakalanmaktadır (UNDP, 2013a: 34). Hastalığın görülme oranları tablo 7’ de verilmiştir.

Tablo 7- 2001 ve 2011 Yıllarında HIV Görülme Oranı (100 kişide, tahmini sayı, 15-49 yaş arası)

	2001	2011
Güney Afrika	1.91	1.02
Orta Afrika	0.55	0.33
Doğu Afrika	0.37	0.26
Batı Afrika	0.33	0.24
Kuzey Afrika	0.01	0.02
Kafkasya ve Orta Asya	0.03	0.06
Karayipler	0.11	0.06
Güney Doğu Asya ve Okyanusya	0.03	0.03
Latin Amerika	0.03	0.03
Güney Asya	0.03	0.02
Doğu Asya	0.01	0.01
Batı Asya	0.01	0.01

Kaynak: UNDP, 2013a: 34

Tabloya göre 2001 yılından 2011 yılına gelindiğinde HIV virüsünün görülme oranının %21’ lik bir azalma seyri gösterdiği anlaşılmaktadır. Tabloya bakıldığında

Karayıpler’ de önemli bir azalışla birlikte Kafkasya ve Orta Asya’ da 2001 yılına göre 2 kat artış gösteren oranlarla karşılaşmaktadır. Kafkasya ve Orta Asya’ da 2011 yılında HIV virüsü ile karşılaşılan insan sayısını Birleşmiş Milletler 27.000 olarak tahmin etmektedir (UNDP, 2013a: 35).

İlk olarak 1988 yılında Estonya’ da görülen HIV virüsü, 2000 yılında hızla yayılmaya başlamış ve 2002 yılında azalma seyri göstermiştir.2010 yılında 372 yeni vaka ile birlikte bu yılda toplamda 7692 HIV vakası belirlenmiştir (UNAIDS, 2011: 9)

Dünya Sağlık Örgütünün (WHO) tahminlerine göre dünyada 2011 yılında 8.7 milyon yeni kişi HIV virüsüne yakalanmış ve 34 milyon kişi bu hastalıkla mücadele etmektedir (WHO, 2013: 15-16).

HIV virüsü özellikle son yıllarda daha çok cinsel yolla bulaşmaktadır. Gençler arasında HIV virüsü hakkındaki bilgi eksikliğini de göz önünde bulundurursak, virüsün yayılma hızının önüne geçilmesinin oldukça güç olduğu anlaşılmaktadır. Fakat, 2010 yılına kadar ihtiyacı olan herkese HIV/AIDS tedavisinin evrensel olarak sağlanması da bu hastalıkların azaltılması ve durdurulması adına kaydedilen hedeflerden biridir. Bu bakımdan hedef doğrultusunda 2011 yılı sonunda 8 milyon insana ilaçlı tedavi uygulanmış ve 2010 yılına göre 1.4 milyon kişilik bir artış sağlanmıştır. Yapılan hesaplara göre ise 2015 yılına kadar 15 milyon HIV/AIDS hastasına tedavi için ulaşılmış olacak (UNDP, 2013a: 37).

Sıtma ile ilgili Birleşmiş Milletler raporunda verilen bilgiye göre, 2000 ve 2010 yılları arasında küresel olarak sıtma ölüm oranları azalmıştır (UNDP, 2013a: 38). Dünya Sağlık Örgütünün istatistiklerine göre ise, dünyanın yarısının sıtma tehlikesi ile karşı karşıyadır ve 2010 yılında sıtma 660.000 kişinin ölümüne yol açmıştır (WHO, 2013: 15).

Diğer taraftan, 2011 yılında için 8.7 milyon yeni kişi Tüberkuloz virüsüne maruz kalmıştır. Küresel olarak ise 2010 yılından 2011 yılına gelindiğinde

Tüberkiloz vakasında 100.000 kişide yaklaşık %2.2' lik bir azalma yaşanmıştır. Düşüş yavaş olsa da bu eğilim devam ederse 2015 yılına gelindiğinde hedefe ulaşılmış ve tüberkilozun yayılması engellenmiş olacağı tahmin edilmektedir (UNDP, 2013a: 39).

Tüberkiloz özellikle Sahra Altı Afrika' da her yıl yaklaşık 1.8 milyon ölümlerle sonuçlanan bir hastalıktır. HIV virüsü ile birlikte Tüberkiloz Sahra Altı Afrika' da %70 oranında artış göstermiştir. Tüberkiloz nedeniyle ölümlerin 2/1' i çocuk doğurma çağındaki kadınlarda görülmektedir. her yıl yaklaşık 250.000 Afrikalı kadın gebelik, doğum veya lahusalık döneminde ölür ancak, çok az kısmının ölüm nedeni öğrenilebilir (Grange ve diğerleri, 2010: 1).

2010 yılında tüberkiloz tanısı konulan hastaların %87' si başarılı bir şekilde tedavi edilmiş, 1995-2011 yılları arasında ise 51 milyon tüberkiloz hastası tedavi edilmiş, 20 milyon hasta sağlığına kavuşturulmuştur (UNDP, 2013a: 41).

Birleşmiş Milletler 2013 yılı raporuna göre tüberkiloz virüsünden dolayı ölenlerin sayısı azalmaktadır. HIV virüsünden dolayı ölen 430.000 kişi dahil tahminen toplam 1.4 milyon kişinin 2011 yılında hastalıklardan öldüğü belirtilmiştir (UNDP, 2013a: 39). Bundan dolayıdır ki Birleşmiş Milletler 2015 yılına gelindiğinde ölüm oranlarını yarıya indirme hedeflerini çeşitli bölgelerde gerçekleştirebileceklerine inanmaktadır.

Çevrenin Sürdürülebilirliğini Sağlamak

Birleşmiş Milletler 2015 yılına kadar çevresel kaynakların kaybını tersine çevirmeyi, temiz su kaynaklarına ve temel sağlık hizmetlerine erişemeyen insanların sayısını yarıya indirmeyi ve gecekonduda yaşayan insanların yaşamlarını iyileştirmeyi amaçlanmıştır.

Birleşmiş Milletlerin en son 2013 yılındaki Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporunda konu ile ilgili tespit ve gelişime ilişkin değerlendirmelere bakıldığında;

Birçok ülkede ormanların korunması ve sürdürülebilirliğinin artırılması adına yasal önlemler alınmasına rağmen, orman sayılarında hızlı bir azalma dikkati çekmektedir. Bu kayıp özellikle 2005-2010 yılları arasında Güney Amerika ve Afrika’ da yıllık yaklaşık 3.4 ve 3.6 hektar olarak yaşanmıştır (UNDP, 2013a: 42).

2008 ve 2009 yıllarında küresel karbondioksit emisyonları %0.4 oranında azalmışken, bu durumun sebebinin küresel ekonomik ve mali krizden kaynaklandığı, oranların tekrar yükselmesinden anlaşılmıştır.CO2 emisyonları 2009 ve 2010 yıllarında %5 oranında artarak neredeyse 1990 yılındaki seviyeye geri dönmüştür.

Tablo 8- Karbon dioksit (CO2) emisyonları, 1990, 2009 ve 2010 (metrik ton Milyar)

	1990	2009	2010
Doğu Asya	3	8,3	9
Güney Asya	1	2,8	3
Latin Amerika ve Karayipler	1	1,6	1,6
Afrika	0,7	1,2	1,3
Dünya	21,7	30,1	31,7

Kaynak: UNDP, 2013a:43.

Bölge ve genel olarak Dünya’ da korunan karasal alanlar Tablo 9’ da verilmiştir. Tabloya bakıldığında 1990 yılından 2012 yılına kadar korunan karasal alanların sayısında artış olduğu görülmektedir. En büyük artış ise Batı Asya’ da meydana gelmiştir. Bu alanlar, biyolojik çeşitliliğin ve doğal kaynakların korunması ve bakımı için özel alanlardır.

Tablo 9- Korunan Karasal Alanlar (%) (1990-2012)

	1990	2012
Kafkasya ve Orta Asya	2,8	3,6
Okyanusya	2	5,2
Güney Asya	5,4	6,5
Kuzey Afrika	3	6,9
Güney Doğu Asya	8,4	14,1
Sahra Altı Afrika	11	15,4
Batı Asya	4	15,7
Doğu Asya	12	16
Latin Amerika ve Karayipler	9	21,2
Dünya	8,9	14,6

Kaynak: UNDP, 2013a: 45

Tablo 10- Korunan Deniz Alanları (%) (1990-2012)

	1990	2012
Kafkasya ve Orta Asya		0,9
Güney Asya	1	1,6
Doğu Asya	0,8	1,8
Batı Asya	0,7	3,3
Okyanusya	0,2	3,7
Güney Doğu Asya	0,5	4,8
Kuzey Afrika	2,3	6,2
Sahra Altı Afrika	1,5	7,5
Latin Amerika ve Karayipler	5,8	11,9
Dünya	4,6	9,7

Kaynak: UNDP, 2013a: 45

Küresel olarak deniz alanlarındaki koruma, karasal alanlardaki korumaya göre daha çok artmıştır. 1990 yılında % 4,6 olan deniz koruma alanı 2 kattan fazla artarak % 9,7' lik koruma alanına ulaşmıştır.

Temiz içme suyu kaynaklarına ulaşabilen insanların sayısı da 1990 yılından itibaren artış göstermiştir. Birleşmiş Milletlerin raporuna göre temiz su kaynaklarına ulaşım 1990 yılında % 76 iken 2011 yılında % 89 olarak gerçekleşmiş ve bu oran 2015 yılında gerçekleşmesi öngörülen hedefi geçmiştir (WHO,2013: 16). 2011 yılı için su kaynaklarına ulaşımın en az olduğu yer ise % 56 ile Okyanusya olmuştur (UNDP, 2013a:46).

Gecekondu yapılaşmalarda yaşayan insanlar için de 1990 yılından itibaren çeşitli hizmetlerde gelişme ve değişme yaşanmıştır. 2000 yılından 2010 yılına kadar yaklaşık 200 milyon gecekondu sakini için iyileştirilmiş su kaynaklarına ulaşım kolaylaştırılmış, kanalizasyon tesisleri, dayanıklı konut inşası gerçekleştirilmiştir. Ayrıca büyük şehirlerde 2000 yılında %39 olan gecekondu sakinlerinin oranı 2012 yılında %33' e gerilemiştir. Doğu Asya, Güney Asya ve Güney Doğu Asya' da bu düşüş olumlu olarak yüksek yaşanırken, en yavaş düşüş Sahra Altı Afrika' da en yavaş düşüş yaşanmıştır (UNDP, 2013a: 50).

2.2.Dünyada Gelir Dağılımı

Küreselleşme ile birlikte meydana gelen serbest ekonomi ve teknolojik gelişmeler sonucu dünya üzerinde insanların tek tipleşmesi, birbirine olan yaklaşmanın ve ilişkilerin artmasına rağmen, gelir dağılımı her bölge ve ülkede farklılıklar göstermekle birlikte, bu farklar kimi ülke ve bölgeler için ürkütücü boyutlarda meydana gelmektedir. Gelirin dünyada dağılımının meydana getirdiği bu farklar başta Dünya Bankası olmak üzere IMF ve Birleşmiş Milletler tarafından üzerinde durulması gereken konular olarak kabul edilmiştir. Tablo 11' te dünyada kişi başına düşen GSMH oranları bölgeler itibari ile verilmiştir.

Tablo 11- Kişi Başına GSMH

	2012
Doğu Asya ve Pasifik	\$4,884
Euro Bölgesi	\$37,884
Avrupa Birliği	\$33,641
Avrupa ve Orta Asya	\$6,691
Latin Amerika ve Karayipler	\$8,981
Az Gelişmiş Ülkeler*	\$760
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	\$3,439
OECD Ülkeleri	\$37,612
Güney Asya	\$1,462
Sahra Altı Afrika	\$1,351
Dünya	\$10,138

Kaynak: WB/ DATA

<http://data.worldbank.org/topic/economy-and-growth> (16/03/14)

*Birleşmiş Milletlerce sınıflandırılmıştır.

Tabloya bakıldığında, 2012 yılında Az Gelişmiş Ülkeler kategorisinde kişi başına düşen GSMH' nın en düşük olduğu görülmektedir. 2012 yılında en yüksek GSMH' ya sahip bölgeler ise Euro bölgesi ve OECD Ülkeleri olarak gerçekleşmiştir. En yüksek gelirli bölgelerin milli gelir seviyesi en düşük gelirli bölgelerin milli gelir seviyesinden hemen hemen %75 daha fazladır. Dolayısıyla kişi bana düşen milli gelir bakımından en zengin bölge Euro bölgesi olurken en fakiri az gelişmiş ülkelerdir.

Bölgelere ait GSYİH Tablo 12' te verilmiştir. Euro Bölgesi en yüksek GSYİH ile de dikkati çekmektedir. Sahra Altı Afrika ise GSYİH miktarında da yine diğer bölgeleri gerisinde kalmıştır.

Tablo 12- Bölgelere Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (milyon dolar 2012)

Doğu Asya ve Pasifik	10,329,684
Avrupa ve Orta Asya	1,887,950
Latin Amerika ve Karayipler	5,344,028
Euro Bölgesi	12,192,344
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	1,540,807
Güney Asya	2,286,093
Sahra Altı Afrika	1,289,813
Dünya	72,440,449

Kaynak: World Development Indicators database, World Bank, 17 December 2013

<http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf> (20/03/14)

Dünya Bankasının 2010 yılı Dünya Kalkınma Raporunda yayınladığı GSMH' ya göre en fakir ve en yoksul ülkeler sıralaması Tablo 13' te verilmiştir.

Tablo 13- Kişi Başına Düşen Milli Gelir Düzeyleri Bakımından Dünyanın En Yoksul ve En Zengin 10 Ülkesi (Kişi Başına Düşen GSMH (\$), 2008 -Satın Alma Gücü Paritesi İle)

	En Fakir	GSMH \$	En Zengin	GSMH \$
1	Demokratik Kongo Cum.	290	Norveç	58500
2	Liberya	300	ABD	46970
3	Burundi	380	Singapur	46940
4	Eritrea	630	İsviçre	46460
5	Nijer	680	Hong Kong	43960
6	Orta Afrika Cumhuriyeti	730	Avusturya	37680
7	Sierra Leone	750	İrlanda	37350
8	Mozambik	770	Danimarka	37280
9	Togo	820	Kanada	36220
10	Malavi	830	Finlandiya	35660

Kaynak: World Bank, World Development Report 2010, s. 378-379

2010 yılı itibari ile kişi başına düşen GSMH' ya göre en zengin ülke 58500\$ ile Norveç, en fakir ülke ise 290 \$ ile Demokratik Kongo Cumhuriyeti' dir. En zengin ülkenin GSMH' sı ile en fakir ülkenin GSMH' sı arasındaki fark ise ürkütücü ve düşündürücü boyuttadır.

Birleşmiş Milletler 2013 İnsani Kalkınma Raporunda GSMH ile ilgili olarak, yüksek insani gelişmişlik endeksine sahip ülkelerin, düşük insani gelişmişlik endeksine sahip ülkelere oranla 20 kat daha fazla GSMH' ya sahip olduğu şeklinde çarpıcı bir tespitte bulunmuştur (UNDP, 2013b: 23).

IMF yaptığı çalışmalar sonucunda birçok ekonomide özellikle son birkaç yıldır gelir dağılımında eşitsizliklerin arttığını belirlemiştir. 1990-2010 yılları arasında hemen hemen bütün gelişmiş ve gelişmekte olan Avrupa ülkelerinde artış göstermiştir. Eşitsizlik aynı zamanda Asya, Pasifik, Orta Doğu ve Kuzey Afrika' da da yükselmiştir (IMF, 2014:7).

UNDP 2013 İnsani Gelişme Raporunda, farklı insani gelişmişlik düzeylerinde olan ülkelerin, kendi insani gelişmişlik düzeylerine ait kategoride yer almak üzere, gelir dağılımındaki adaletsizliği gösteren Gini değerlerine göre sıralanışı Tablo 14 ve 15' te gösterilmiştir.

Tablo 14- Gini Katsayıları (2000-2010)

Çok Yüksek İnsani Gelişmişlik Düzeyi Olan Ülkeler	
Norveç	0,25
Almanya	0,28
Kanada	0,32
Polonya	0,34
Yunanistan	0,34
İtalya	0,36
Amerika Birleşik Devletleri	0,40

Kaynak: UNDP, 2013b: 152-155.

Çok yüksek insani gelişmişlik düzeyinde olan ülkeler arasında en düşük gini değeri 0,25 ile Norveç’ te görülürken en yüksek gini değeri 0,40 ile Amerika Birleşik Devletlerindedir. Dolayısıyla çok yüksek insani gelişmişlik grubunda yer alan ülkeler içinde en adaletli gelir dağılımı Norveç’ te gerçekleşmektedir.

Tablo 15- Gini Katsayıları (2000-2010)

Yüksek İnsani Gelişmişlik Düzeyi Olan Ülkeler	
Ukrayna	0,26
Belarus	0,27
Romanya	0,30
İran	0,38
Türkiye	0,39
Rusya	0,40
Uruguay	0,45
Meksika	0,48
Ekvator	0,49
Orta İnsani Gelişmişlik Düzeyi Olan Ülkeler	
Mısır	0,30
Suriye	0,35
Tayland	0,40
Çin	0,42
Dominik Cumhuriyeti	0,47
El Salvador	0,48
Paraguay	0,52
Güney Afrika	0,63
Düşük İnsani Gelişmişlik Düzeyi Olan Ülkeler	
Afganistan	0,27
Pakistan	0,30
Sudan	0,35
Yemen	0,37
Senegal	0,39
Kongo	0,47
Kenya	0,47
Orta Afrika Cumhuriyeti	0,56

Kaynak: UNDP, 2013b: 152-155.

Tablolardan da görüldüğü gibi insani gelişmişlik düzeyleri farklı olsa da gelir dağılımındaki adaletsizliğin göstergesi olan Gini katsayısı aynı olan ülkeler mevcuttur. Örneğin yüksek insani gelişmişlik düzeyi olan Romanya' nın Gini değeri 30 iken, düşük insani gelişmişlik düzeyi olan Pakistan' da da Gini değeri 30 olarak hesaplanmıştır. Her iki ülkede de gelir dağılımındaki adaletsizlik aynı seviyededir. Yine, çok yüksek insani gelişmiş düzeyinde ola Amerika Birleşik Devletlerinde Gini değeri 40 iken, düşük insani gelişmişlik düzeyinde olan Afganistan' da Gini değeri 27.8 olarak hesaplanmıştır. Düşük insani gelişmişlik düzeyinde olmasına rağmen, Afganistan' da Amerika Birleşik Devletlerine göre daha adil bir gelir dağılımı olduğu söylenebilir.

Ülkelere ait Gini Katsayısı, gelir dağılımının eşitsizliğine ve dolayısıyla yoksulluğun sebeplerine ilişkin olarak önemli olmakla birlikte UNDP, İnsani Kalkınma Endeksini oluştururken salt gelirle yetinmeyip eğitim ve sağlık hizmetlerinin de toplumda dağılımının da önemle üzerinde durmaktadır. UNDP' nin en son 2013 yılında yayınladığı İnsani Kalkınma Raporuna göre, 2012 yılında insani kalkınma endeksinde ilerlemeler kaydedilmiştir. İlerleme özellikle, düşük ve orta insani gelişme endeksi seviyesinde olan ülkelerde gerçekleşmiştir. 2012 yılı için ortalama insani gelişme endeksi 0,694 olarak gerçekleşmiş ve bu ortalamaya göre en düşük insani gelişim endeksine sahip bölge, 0,475 katsayı ile Güney Sahra Afrika ile 0,558 kat sayı ile onu takip eden Güney Asya olmuştur (UNDP, 2013b: 23).

Tablo 16- Bölgeler ve İnsani Kalkınma Endeksleri

	2012
Arap Devletleri	0,652
Doğu Asya ve Pasifik	0,683
Avrupa ve Orta Asya	0,771
Latin Amerika ve Karayipler	0,741
Güney Asya	0,558
Güney Sahra Afrika	0,475
Dünya	0,694

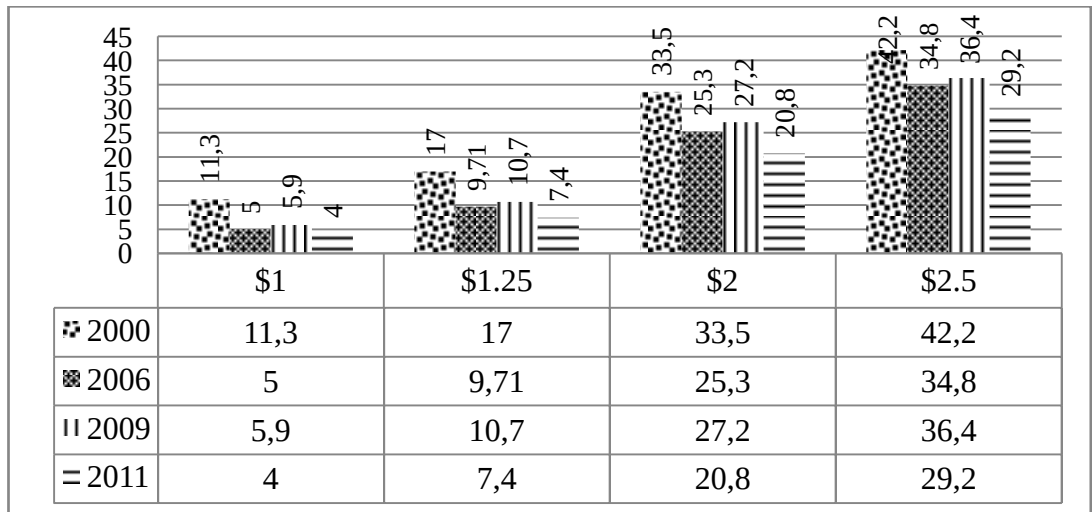
Kaynak: UNDP, 2013b: 25

İnsani Gelişme Endeksinin bileşenlerinden olan yaşam beklentisine ilişkin olarak 2013 yılı raporunda ortalama yaşam beklentisi 70,1 yıl olarak belirtilmiştir. Yaşam beklentisi insani kalkınma endeksi düşük olan ülkelerde 59,1 yıl iken, insani gelişme endeksi yüksek olan ülkelerde ise 80,1 yıldır. Yaşam beklentisi ülkelerin genel ve ekonomik durumlarına göre farklılık göstermektedir. Örneğin Güney Sahra Afrika’ da 1990-200 yılları arasındaki yaşam beklentisi, HIV ve AIDS gibi salgın hastalıklar sebebi ile 49,5 yıl iken, 2000-2012 yılları arasında beklenti 5,5 yıl artarak 55 yıl olmuştur (UNDP, 2013b: 24).

2.2.Dünya’ da Yoksulluk

Açlık ve yoksulluk dünyanın önde gelen sorunları arasındadır. 2015 yılına kadar günlük 1\$’ ın altında yaşayanların oranını yarıya indirilmesi ve açlığın ortadan kaldırılması Birleşmiş Milletler Bin Yıl Kalkınma Hedeflerinde ilk amaç olarak belirlenmiş ve 2012 yılına gelindiğinde bu amaç birçok ülke tarafından başarılmıştır. Örneğin Çin 1990-2008 yılları arasında 510 milyon kişiyi yoksulluktan kurtarmayı başarmıştır (UNDP, 2013b: 26). Fakat yoksulluk küresel anlamda hala en önemli sorun olarak varlığını korumaktadır. Küresel yoksulluk oranları Tablo 17’ de verilmiştir.

Tablo 17-Küresel yoksulluk oranları (2000-2011)

Kaynak: UNDP,(2013c), “The South Africa I Know, The Home I Understand”, Millennium Development Goals, Country Report s.27

Tabloya bakıldığında yoksulluk oranlarında 2009 yılında artış meydana geldiği görülmektedir. Bu duruma muhtemel sebep olarak 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik durgunluk gösterilebilir. Ekonomik durgunluğun etkisini kaybetmesiyle 2009 yılından itibaren yoksulluk oranlarında önemli azalışlar olduğu görülmektedir.

Dünya Bankasının 2014 Dünya Kalkınma Raporuna göre de yoksulluk küresel olarak bir sorun olmaya devam etmekte. Son 3 yıl içinde yoksulluğun azaltılmasına ilişkin olumlu gelişmeler yaşanmış olmasına rağmen gelişmekte olan ülkelerde ekonomik istikrarsızlıklardan dolayı halkın önemli çoğunluğu hala yoksulluk sorunuyla başa çıkmak zorundadır. Gelişmekte olan ülkelerde nüfusun %20' den fazlası günlük 1.25\$' ın altında yaşarken, %50' den fazlası günlük 2.5 \$' ın altında ve nerdeyse %75'lik bir kısım da günlük 4\$' ın altında yaşamaktadır (WDR, 2014: 9-10).

Dünya Bankası yoksulluğun azaldığını savunmakla birlikte ortaya çıkan yeni bir durumdan bahsetmektedir. Günlük 10\$' ın altında yaşayan insanların yoksulluğa karşı kırılgan olduğu ve her an yoksullukla karşı karşıya kalılabileceğini belirtmiştir. Bu kesimin 1990 yılı ile karşılaştırıldığında %94 olan nüfus oranının % 84' e gerileyerek azaldığı fakat %84'lik kısmın herhangi bir ekonomik şokta yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kalacağı belirtilmiştir (WDR, 2014: 58).

Dünya Bankası veritabanında en son 2010 yılına ait dünyadaki yoksulluk oranları ve yoksul insan sayıları Tablo 18' de verilmiştir.

Tablo 18-Günlük 1,25 \$' ın Altındaki Yoksulluk Oranı ve Yoksul İnsan Sayısı

BÖLGE	Yoksul İnsan Sayısı (milyon)	
	2008	2010
Doğu Asya ve Pasifik	284	251
Avrupa ve Orta Asya	2	3
Latin Amerika ve Karayipler	37	32
Orta Doğu ve kuzey Afrika	9	8
Güney Asya	571	507
Sahra Altı Afrika	399	414
	Yoksulluk Oranı (%)	
Doğu Asya ve Pasifik	14,3	12,5
Avrupa ve Orta Asya	0,5	0,7
Latin Amerika ve Karayipler	6,5	5,5
Orta Doğu ve kuzey Afrika	2,7	2,4
Güney Asya	36	31
Sahra Altı Afrika	49,2	48,5

Kaynak: WB Veritabanı

<http://wdi.worldbank.org/table/2.8.2> (19/03/2014)

Günlük 1,25 \$' ın altında gelirle yaşayan insanların oluşturduğu yoksulluk oranının en yüksek olduğu bölge Sahra Altı Afrika, en düşük olduğu bölge ise Avrupa ve Orta Asya' dır. Sahra Altı Afrika' da hemen hemen nüfusun yarısı günlük 1,25 \$' ın altında gelirle yaşamakta ve mutlak yoksullukla mücadele etmektedir.

2.2.1.Sahra Altı Afrika Örneği Güney Afrika

2012 yılında 5.3 olan büyüme oranı 2013 yılında 5.6' ya çıkan ve pozitif ekonomik ilerleme kaydettiği kabul edilen (WB, <http://data.worldbank.org/region/SSA>) Sahra Altı Afrika' da küresel yoksulluğun en yoğun şekli yaşanmaktadır. Sahra Altı Afrika Ülkelerinden olan ve GSYİH' sı 2012 yılı için 384.3 milyar dolar ve kişi başına GSMH' sı 7.610 dolar olan Güney Afrika'

nın (WB veritabanı) Dünya Bankası veritabanında en son 2009 yılına ait gelir dağılımı tablo 19’ de verilmiştir.

Tablo 19-Güney Afrika Gelir Dağılımı 2009 (%)

Dördüncü %20	16
En Yüksek %10	52
En Yüksek %20	68
En Düşük %10	1
En Düşük %20	3
İkinci %20	5
Üçüncü %20	8

Kaynak: World Development Indicators: Distribution of Income or Consumption, 2013 <http://wdi.worldbank.org/table/2.9> (20/03/14)

Görüldüğü gibi Güney Afrika’ da gelirden pay alan en yüksek %10 ile en düşük %10 arasında büyük uçurumlar söz konusudur. Milli gelirin %1’ ini %10’luk bir nüfus kesimi paylaşıırken, bir diğer %10’ luk kesim ise milli gelirden % 52 oranında pay almakta ve gelir dağılımında büyük bir eşitsizlik yaşamaktadır. Nitekim gelir dağılımındaki eşitsizliğin göstergesi olan Gini katsayısı da aynı yıl bazında bu ülke için oldukça yüksek olan 0.69 olarak hesaplanmıştır.

IMF verilerine göre Güney Afrika’ da nüfusun % 13.8’ lik kısmı günlük 1.25\$’ ın altında gelir elde eden yoksullardan oluşmakla birlikte Güney Afrika’ da son 20 yılda yaşanan gelişmelerle yoksulluk oranları azalmıştır. 2030 yılına gelindiğinde ise yoksulluğu ortadan kaldırmak ve 11 milyon iş imkanı ile işgücüne katılımı artırarak eşitsizlikleri azaltmak uzun vadede planlar arasındadır (IMF, 2013).

Birleşmiş Milletler Bin Yıl Kalkınma Hedeflerine ilişkin 2013 yılına ait Güney Afrika Raporunda ise Güney Afrika’ nın yaklaşık 20 yıldır demokrasiden

yoksunluğun, eşitsizlik, işsizlik, açlık ve yoksulluğun hala ülkede hüküm süren sorunlar olduğu ele alınmıştır (UNDP, 2013c: 21).

Rapora göre Güney Afrika’ da günde 2000 yılında 17 olan 1.25\$’ ın altında gelikle yaşayan insanların oranı 2011 yılı için 7.4 iken, 2015 yılı için 8.5 olarak gerçekleşeceği ve bin yıl kalkınma hedeflerinde ilk amacı gerçekleştirmiş olacağı tahmini yapılmıştır.

Tablo 20-Güney Afrika’ ya ait 2011 Güncel ve 2015 Tahmini Yoksulluk Değerleri

	2011	2015 (t)
Günlük 1.25\$’ ın Altında Gelikle Yaşayan Nüfusun Oranı	7.4	8.5
Günlük 2\$’ ın Altında Gelikle Yaşayan Nüfusun Oranı	20,8	16,8

Kaynak: UNDP,(2013c), “The South Africa I know, the home I understand”, Millennium Development Goals, Country Report s.25 t: tahmini

Aynı raporda Güney Afrika’ daki aç insanların nüfusa oranı 2011 yılı için 12. 9 olarak verilmişken, bu oran 2015 yılı için 15 olarak tahmin edilmiştir. Bu tahminin günlük 1\$’ ın altında gelikle yaşayan nüfusun oranında 2015 yılı için yapılan tahmine paralel olarak artış gösterdiği görülmektedir.

Birleşmiş Milletler 2013 İnsani Kalkınma Raporunda Güney Afrika’ yı küresel ekonominin başlıca aktörleri arasında saymış fakat İnsani Kalkınma Endeksi sıralamasında 121. Sırada yer alabilmiştir (UNDP, 2013b: 143). Gelirin ötesinde yaşam standartlarına ilişkin hazırlanan İnsani kalkınma Raporundaki durum söz konusu iken, Güney Afrika’ nın eğitimine ilişkin bilgiler Tablo 21’ de verilmiştir.

Tablo 21-Güney Afrika Eğitim Bilgileri

	2010	2011	2015 (t)
İlköğretimde Net Okullaşma Oranı	98,8	98,9	100
Birinci Sınıftan Başlayıp Son Sınıfa Ulaşan Öğrencilerin Oranı	91,8	93,4	100
15-24 Yaş Arası Okur Yazar Oranı	88,9	90,7	100
Yüksek Öğretimde Okullaşma Oranı	15	16	20

Kaynak: UNDP,(2013c), “The South Africa I Know, The Home I Understand”, Millennium Development Goals, Country Report s.37-38

t: tahmini

Tabloya bakıldığında ilköğretimdeki okullaşma oranının neredeyse tam olduğu, 2015 yılındaki tahmin doğrultusunda da ilköğretimden faydalanmayan çocuk kalmayacağı görülmektedir. Fakat yükseköğretimdeki oranlar, Güney Afrika’ da eğitimle ilgili alınması gereken önlemlere henüz hala ihtiyaç olduğunu düşündürmektedir.

Birleşmiş Milletler raporuna göre 2009 yılında hükümet tarafından eğitimi özendirmek ve geliştirmek adına çeşitli tedbir ve teşviklerin alındığı fakat buna rağmen yetersiz kalındığı belirtilmektedir. Güney Afrika’ da eğitimle ilgili başlıca sıkıntılar, öğrencilerin yol masrafları, yetersiz eğitimciler, ailelerin yaşam koşulları ve çocukların algı ve kavrama yeteneklerini bu yaşam koşullarında kullanamamaları olarak sayılmaktadır (UNDP, 2013c 40).

İlköğretimdeki cinsiyet eşitliği endeksi 2009 yılında 0.98, 2010 ve 2011 yıllarında 0.96 olarak gerçekleşerek az da olsa ilerlemeye kaydetmiştir. Ortaokuldaki cinsiyet eşitliği endeksi ilköğretime göre daha yüksek olup, 2009 yılında 1.01, 2010 ve 2011 yıllarında 1.07 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında yüksekokul öğrencilerinin %57.9’ u kadınlardan oluşurken, yüksek lisansta kadınların temsil oranı %47’ ye düşmektedir (UNDP, 2013c:53-55).

İş yaşamında kadının temsil gücüne baktığımızda, 1996 %43 olan kadın oranı, 2012 yılında %45' e ancak ulaşabilmiştir. Meclisteki kadın temsil oranı 1994 yılında %25 iken 2009 yılında %44' e yükselmiştir (UNDP, 2013c:56-59).

Güney Afrika' da 5 yaş altı çocuk ölüm oranlarında önemli aşama kaydedilmiştir.2007' de her 1000 canlı doğumdan 67' si ölürken bu sayı 2010 yılında 53' e gerilemiştir. Bunda çocuk sağlığı için alınan tedbirlerin etkisinin büyük olduğu söylenebilir. Çocuk ölümlerini azaltmak adına 1 yaş altı çocuk aşılarında artış sağlanarak, aşı oranı %92.8' e getirilmiştir. Ayı şekilde 1 yaş altı çocuklardaki kızamık aşısı da arttırılmış ve 2011 yılında aşı oranı %99.1' e çıkartılmıştır. 2008 yılında 5 yaş altı her 1000 çocuktan yaklaşık 135' inde ishal vakası meydana gelirken, bu sayı 2011 yılında 102' ye indirilebilmiştir. 2009 yılında her 1000 çocuktan 100' ü zatüre vakası ile karşı karşıya kalırken, Güney Afrika bu hastalık sayısını da 83' e indirebilmiştir. Sonuç olarak Güney Afrika' nın 5 yaş altı çocuk ölüm oranlarının azaltılması konusunda başarılı olacağı beklenmektedir (UNDP, 2013c: 63-68).

Anne sağlığı ile ilgili olarak ise Güney Afrika neredeyse hiç yol kat edememiştir. 2007 her 100.000 canlı doğumda 299 olan anne ölüm sayısı, 2011 yılına gelindiğinde ancak 269' a gerileyebilmiştir. Güney Afrika' nın performansı, uluslararası düzeyde 2015 yılı için ülke için belirlenen amaç olan her 100.000 canlı doğumda 38 ölümden oldukça uzaktır.

2.2.2.Avrupa ve Orta Asya Örneği Ukrayna

2012 yılı itibari ile 45.59 milyon nüfusa sahip olan Ukrayna Doğu Avrupa' da bir ülkedir. Ülke Dünya Bankası veritabanında geliri bakımından düşük gelirli ülke kategorisinde yer almaktadır. Ciddi makroekonomik ve yapısal zayıflıklara maruz kalan Ukrayna 2012-2013 döneminde “0” büyüme yayınlamıştır. Ülkenin GSMH ve kişi başına düşen GSMH bilgileri tablo 22' de verilmiştir.

Tablo 22-Ukrayna 2012 yılı GSMH ve Kişi Başına GSMH bilgileri

GSMH (milyar \$)	Kişi Başına GSMH (\$)
159.6	3.500

Kaynak: (WB) <http://wdi.worldbank.org/table/1.1> (21/03/14)

159.6 milyar \$ GSMH' sı bulunan Ukrayna' da bu gelirin, nüfusun %10 ve %20'lik bölümlere ayrılmış kısımlarındaki dağılımı ile ilgili bilgi tablo 23' de yer almaktadır.

Tablo 23-Ukrayna' da Gelir Dağılımı (%)

Dördüncü %20	22
En Yüksek %10	22
En Yüksek %20	36
En Düşük %10	4
En Düşük %20	10
İkinci %20	14
Üçüncü %20	18

Kaynak: (WB) <http://wdi.worldbank.org/table/2.9> (21/03/14)

En yüksek %10 ile en düşük %10' a baktığımızda, en düşük gelirli ile en yüksek gelirli arasında 5 kattan daha fazla bir fark olduğu göze çarpmaktadır. En düşük %10 gelirin sadece %4' ünü alırken, en yüksek %4 gelirin %22'sini elde etmektedir. Gelir dağılımında eşitsizlikler mevcut olmakla birlikte, gelir dağılımındaki eşitsizliğin göstergesi olan Gini Katsayısı 2000-2010 döneminde 26,4 olarak gerçekleşmiştir (UNDP, 2013b: 153).

Tablo 24-Ukrayna' ya ait 2009 ve 2010 Yoksulluk Değerleri (%)

	2009	2010
Günlük 1\$' ın Altında Gelirle Yaşayan Nüfusun Oranı	2	2
Günlük 2\$' ın Altında Gelirle Yaşayan Nüfusun Oranı	2	2

Kaynak: (WB) <http://wdi.worldbank.org/table/2.8> (21/03/14)

Birleşmiş Milletlere göre Ukrayna, mutlak yoksulluğun azaltılmasında ilköğretim ve ortaöğretime erişimin sağlanması, anne sağlığının iyileştirilmesi ve çocuk ölümlerinin azaltılmasında belirli bir ilerleme kaydetmiştir. Ancak tüm bu ilerlemelere rağmen yoksulluk devam etmektedir (UNDP, <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/countryinfo>).

Günlük tüketimin 5,05 \$' ın altında kalan yoksulluk sınırına göre, Ukrayna' da 2000 yılında %11.9 olan yoksulluk oranı 2012 yılında %2.3'e düşmüştür. Göreli yoksulluk oranı ise %26.4' ten %25.5' e gerilemiştir (UNDP, <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/mdgoverview/overview/mdg1/>).

İnsani Kalkınma Endeksi 0,74 ile 78. Sırada yer alan Ukrayna' da (UNDP, 2013a: 143), eğitimle ilgili de çeşitli reformlar yapılmıştır. Ukrayna' da genel eğitim durumu tablo 25' te verilmiştir.

Tablo 25-Ukrayna Genel Eğitim Durumu

	İlgili Yaş Grubunun %
	2011
Okul Öncesi	103
İlköğretim	106
Orta Öğretim	94
Yüksek Öğretim	79

Kaynak: WB <http://wdi.worldbank.org/table/2.11> (22/03/14)

Okullaşma oranlarının yüksek olmasıyla birlikte, 2011 yılında okula devam etmeyen 24.656 kız çocuğu ve 13.435 erkek çocuğunun mevcut olduğu Dünya Bankası verilerinden elde edilebilmektedir. İlköğretimi tamamlama oranı 2011 yılında toplamda %101 olarak gerçekleşmiş olup, oranın yüksekliği ilköğretime geç veya erken başlayanların ve tekrar edenlerin olmasından kaynaklanmaktadır(WB,<http://data.worldbank.org/indicator/SE.PRM.CMPT.ZS/cou>

[tries/UA?display=graph](#)). Birleşmiş Milletlere göre Ukrayna’ da eğitim seviyesi ve erişimi ile ilgili herhangi bir sıkıntı yoktur fakat eğitim müfredatının iş dünyasının taleplerine göre düzenlenmesi gerekmektedir (UNDP, <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/mdgoverview/overview/mdg2/>).

Ukrayna’ da önemli sorunlardan biri diğer birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıdır. Birleşmiş Milletler 2013 yılı raporuna göre Ukrayna’ da cinsiyet eşitsizliği endeksi 0.338 olarak gerçekleşmiş ve sıralamada 57.ülke olmuştur. Nüfusunun %53.9’ unun kadınlardan oluştuğu Ukrayna’ da tarım dışı istihdamın %51’i kadınlar oluşturmakta fakat meclisteki kadın temsili 2012 yılı itibari ile %9 ile sınırlı kalmaktadır (WB, <http://wdi.worldbank.org/table/1.5>). Çalışan kadın ve erkek arasındaki %23’lük ücret farkı ise kadın erkek eşitsizliğinin bir diğer önemli göstergesidir(UNDP, <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/countryinfo/>).

Ukrayna’ da her 1000 sağlıklı doğumda bebek ölüm oranları 2012 yılı için 9, beş yaş altı çocuk ölüm oranları ise 11 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamlar 1990 yılında bebek ölümleri için 17, beş yaş altı çocuk ölümleri için ise 20 olarak gerçekleşmiş olup, gelinen nokta Birleşmiş Milletler Bin Yıl Kalkınma Hedeflerinden olan beş yaş altı çocuk ölüm oranlarının 2/3 azaltılması amacına henüz uzak kalmaktadır. HIV ve Tüberküloz ile ilgili veriler Tablo 26’ te verilmiştir.

Tablo 26-Ukrayna’ da HIV ve Tüberküloz’ un görülme sıklığı (2012)

Tüberküloz (%)	HIV (%)			
	Toplam (15-49 yaş)	15 Yaş Üstü Kadınlarda	Genç Erkeklerde (15-24 yaş)	Genç Kadınlarda (15-24 yaş)
Her 100.000 insanda				
93	0.9	42	0.4	0.5

Kaynak: WB, <http://wdi.worldbank.org/table/2.20> (23/03/14)

Görüldüğü gibi, Ukrayna’ da 2012 yılında her 100.000 kişiden 93’ ü tüberkuloz hastası ve toplamda 15-49 yaş aralığındaki nüfusun %0.9’ u ise HIV virüsüne maruz kalmıştır. HIV virüsünün en yaygın görüldüğü kesim ise 15 yaş üstü kadınlardır. 15 yaş üstü kadınların neredeyse yarısı HIV virüsünün etkisi altındadır. Birleşmiş Milletler 2013 İnsani Kalkınma Raporundan elde edilen en son 2008 verilerine göre ise sıtma hastalığının ülke genelinde görülmediği anlaşılmakta (UNDP, 2013b: 167), fakat 2015 yılı küresel hedef olan hastalıkların sona erdirilmesi amacının gerçekleşmesi özellikle HIV virüsü için zor görülmektedir.

Dünya Bankası verilerine göre temiz su kaynaklarına erişim 2011 yılında Ukrayna için kırsal ve kentsel alanların her ikisinde de nüfusun %98’ ini kapsamıştır (WB, <http://wdi.worldbank.org/table/3.5>).

2.2.3.İnsani Kalkınmada Birinci Ülke Norveç

2012 yılı itibari ile 5.019 milyon nüfusu olan Norveç bir Kuzey Avrupa ülkesidir. Ülke Dünya Bankası veritabanında geliri bakımından yüksek gelirli ülke kategorisinde yer alan ülkenin 2012 yılına ait GSMH ve kişi başına GSMH verileri tablo 27’ de verilmiştir.

Tablo 27-Norveç 2012 GSMH ve kişi başına GSMH

	2012
GSMH (Milyar \$)	496.2
Kişi Başına Düşen GSMH (\$)	98.860
GSYİH Büyüme Oranı (%)	3

Kaynak: <http://wdi.worldbank.org/table/1.1> (23/03/14)

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) üyesi olan Norveç’in kişi başına düşen GSMH’ sı, yüksek gelir gurubunda bulunan diğer ülkelerin kişi başına düşen GSMH ortalaması olan 38,533\$’dan daha fazladır. 496.2 milyar dolar geliri olan Norveç’ te nüfusun %10 ve %20’lik bölümlere ayrılmış kısımlarındaki gelir

dağılımı ile ilgili Dünya Bankası veritabanında en son 2000 yılına ait bilgi mevcut olup, tablo 28’ de yer almaktadır.

Tablo 28-Norveç’ te Gelir Dağılımı(%)

Dördüncü %20	22
En Yüksek %10	23
En Yüksek %20	37
En Düşük %10	4
En Düşük %20	10
İkinci %20	14
Üçüncü %20	17

Kaynak: WB, <http://wdi.worldbank.org/table/2.9> (23/03/14)

Tabloya göre en yüksek %10’luk kesimin gelirden aldığı pay ile en düşük %10’luk kesimin gelirden aldığı pay arasında 5 kattan daha fazla bir fark vardır. En yüksek %20 ile en düşük %20 arasında ise 2 kattan fazla bir fark vardır.

EUROSTAT verilerine bakıldığında, nüfusun en yüksek gelirine sahip %20’lik kısmının toplam gelirinin, en düşük gelirli %20’ nin toplam gelirine oranı ile hesaplanan gelir dağılımı ölçüsü, Norveç’ te 2002 yılında 3.2 iken 2013 yılına gelindiğinde 3.3 olarak hesaplanmıştır (EUROSTAT, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcod=e=tessi180&plugin=1>). 2002 yılından 2013 yılına değin oranda artış ve azalışlar söz konusu olmakla birlikte, gelir dağılımı eşitliğine dair ilerleme kaydedilmediği gibi 2013 yılında eşitsizliğin az da olsa arttığı görülmektedir. Norveçte’ de yüksek gelirli birçok ülkede olduğu gibi gelir dağılımında adaleti sağlayabilmek önemli sorunlardan biridir. Birleşmiş Milletler 2013 İnsani Kalkınma Raporunda 2000-2010 yılları için, gelir eşitsizliği ölçütü olan Gini Katsayısını Norveç için 25.8 olarak hesaplamıştır. Bu oran Norveç’ i çok yüksek insani kalkınma kategorisindeki diğer ülkeler içinde, gelir dağılımında en adaletli 2. ülke sıfatını kazandırmaktadır (UNDP, 2013b: 152).

Dünya Bankası' nın 2014 yılında yayınladığı Dünya Kalkınma Raporunda yoksulluk sınırı olarak alınan günlük 2.5\$ ve 10 \$' ın altı geliri veri alınmış ve 1990 ve 2010 yıllarına ilişkin hazırlanan tabloda, Norveç ile ilgili günlük 2.5\$ ve 10 \$' ın altı gelirle yaşayan insanların meydana getirdiği yoksulluğa ilişkin herhangi bir veri yer almamıştır (WDR, 2014: 303). Diğer taraftan, Avrupa Birliği istatistik ofisi veritabanında, harcanabilir gelirin ülke medyan gelirinin %60' ının altında olması ile tanımlanan yoksulluk riski altında olanların sayısı Norveç için 2009 yılında 1000 kişide 724 kişi iken, 2013 yılında 714 kişiye gerilemiştir (EUROSTAT, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcod e=t2020_50&plugin=1).

Birleşmiş Milletler 2013 yılı İnsani Kalkınma Raporunda, Norveç insani gelişme endeksi 0.955 ile 1.sırada yer almıştır (UNDP, 2013b: 143-144). Norveç' e ait eğitim bilgileri tablo 29' de verilmiştir.

Tablo 29-Norveç' e Ait Eğitim Bilgileri 2011

	İlgili Yaş Grubunun %
Okul Öncesi	99
İlköğretim	99
Orta Öğretim	113
Yüksek Öğretim	73

Kaynak: WB, <http://wdi.worldbank.org/table/2.11> (23/03/14)

EUROSTAT veritabanında eğitimle ilgili olarak ilkokuldan lisansüstü eğitime kadar tüm seviyelerin beraber değerlendirildiği okullaşma sayısına göre, Norveç' te toplam öğrenci sayısı 2012 yılında 1 milyon 108 bin olarak gerçekleşmiştir (EUROSTAT, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00051&plugin=1>).

Birleşmiş Milletler 2013 yılı İnsani Kalkınma Raporunda Norveç' in eğitim kalitesi ile ilgili edilen bilgiler ise tablo 30' da verilmiştir.

Tablo 30-Norveç Eğitim Kalitesi

	Puan Ortalamaları		
	Okuma	Matematik	Bilim
2009	503	498	500

Kaynak: UNDP, 2013b: 170

Hesaplanan puan ortalamaları 15 yaşındaki öğrenciler için tespit edilmiş olup, öğrencilerin sosyal topluma katılımında önemli olan bilgi, beceri ve yetenekleri ölçmesi bakımından önemlidir.

Norveç, cinsiyet eşitsizliği endeksinde Birleşmiş Milletler 2013 yılı İnsani Kalkınma Raporunda, 0.065 değer ile 5.sırada yer almıştır (UNDP, 2013b: 156). 2011 yılı itibari ile nüfusunun %50' si kadın olan Norveç' te tarım dışı istihdamda kadınların temsil oranı %49 ve kadın vekil oranı %40 olarak gerçekleşmiştir (WB, <http://datatopics.worldbank.org/gender/country/norway>). İşsizlik oranlarına baktığımızda kadın ve erkek işsizlik oranlarının her ikisinin de 2008-2011 döneminde %3 olarak gerçekleştiği görülmektedir (WB, <http://wdi.worldbank.org/table/2.5>).

Dünya Sağlık Örgütü' nün 2014 raporunda Norveç için anne ölüm oranları, 2010 yılı için her 100.000 canlı doğumda 7 ölüm olarak gerçekleştiği belirtilmiştir. Aynı raporda, 1990-2011 yılları arasındaki 5 yaş altı çocuk ölüm oranları tablosunda, Norveç' te 5 yaş altı çocuk ölüm oranları 2011 yılı için her 1000 çocukta 3 çocuk olarak verilmiş ve Binyıl Kalkınma Hedefindeki 5 yaş altı çocuk ölüm oranlarının $\frac{3}{4}$ oranında azaltılması amacına çok yaklaştığı gösterilmiştir (WHO, 2014: 22). Gerçekleşen bu başarıda Norveç' in çocuk hastalık ve tedavilerine ilişkin artırılan hizmetlerinin büyük katkısı olduğu açıktır. Öyle ki, Norveç kızamıkta 1 yaş altı çocuk aşısında, Bin Yıl Kalkınma Hedeflerindeki %90 kapsama amacını 2011 yılında aşan bir aşı hizmeti sunmayı başarmıştır (WHO, 2014: 23).

Norveç’ te 2011 yılında her 100.000 kişiden 91’ inde HIV virüsü görölmüş, her 100.000 nüfusun %0.2’ sinde tüberkiloz hastalığı teşhis edilmiştir (WHO,2014: 28-32).

3-TÜRKİYE’ DE YOKSULLUK

3.1. 1980 Öncesi Dönem

II. Dünya Savaşından itibaren başlayarak 1970’ li yılların ortalarına kadar geçen sürede, dünya üzerindeki gelişmiş ülkelerde ekonomik gelişme Keynezyen temele dayalı olarak ve verimlilik artışları ile verimliliğin çalışanlar ile işverenler arasındaki bölüşüme dayanmıştır. Bu dönem gelişmiş ülkeler için en güçlü büyüme ve refah dönemi olmuştur. Kişi başına gelirler artmakta ve refah seviyesi yükselmektedir. Aynı dönemde gelişmekte olan ülkelerde Keynezcilik çerçevesinde ithal ikamesine dayalı model uygulanmış, bölüşüm ilişkileri çalışanların lehine gelişmiştir (Türkiye Kalkınma Bankası, 2004:12).

İthal ikameci kalkınma sürecinde özellikle koruma politikaları izlenerek, ihracatı teşvik etmek, ithalatı kısırarak yurtdışından alınan malların üretiminin yurtiçinde üretilmesi sağlamak amaçlanmıştır (Aydın, 2007).

Türkiye ekonomisinde 1954-58 döneminde ödemeler dengesi krizi ve bunalımlar yaşanmaya başlamıştır. Yaşanan bu süreç ithal ikameci kalkınma modeline geçişi hızlandırmıştır. IMF’ nin 1958 yılında uygulamaya konan 4 Ağustos İstikrar Kararları ise ithal ikameci dönemin temeli sayılmaktadır (Türkiye Kalkınma Bankası, 2004: 14). Bu dönemde Türkiye Ekonomisi yoğun korumacı politika ile KİT’ ler aracılığı ile sanayileşme çabası içerisine girmiş ve bu durum 1980’ li yıllara kadar devam edebilmiştir (Özcan, 1998: 4).

3.2.1980 Sonrası Dönem

24 Ocak Kararları Türkiye’ de Neoliberal Ekonominin başlangıcıdır.24 Ocak 1980’ den sonra ekonomik politikalar tamamen değişmiş, serbest ekonomi sistemi getirilmiştir. Böylece serbest ekonomi ve ihracata dayalı büyüme modeli benimsenmiştir. Bu nedenledir ki 24 Ocak kararları toplumu değiştiren ve dönüştüren önemli milatlardan biridir.

Uygulanan ithal ikameci politika sonucunda yüksek enflasyon ve döviz darboğazı sonucu alınan 24 Ocak 1980 kararları ile ihracata dönük, dışa açık bir politika izlenmeye başlanılmıştır. 1980 kararlarından sonra gelir eşitsizliği özellikle ücretli çalışanların aleyhine artmaya başlamıştır. Bu dönemde devalüasyonlar yapılmış, tarım kesiminin gelirlerini azaltıcı tedbirler alınmış, enflasyon artmış ve ücretler azaltılmıştır (Boratav, 2009: 151-152).

Türkiye’ de 1980 yılına kadar, devlet ve toplum arasındaki ilişki formel olmaktan çok uzaktı. Örneğin Türkiye’ nin yakın zamana kadar önemli sorunlarından olan gecekondulaşma olgusunda, gecekondulaşma için imar izninin sağlanması ve belediye hizmetinin taşınması gibi durumlar, formel ilişki temelinde açıklanamayıp, yardıma muhtaç birinin hayatını devam ettirebilmesi için yapılmış olan mekanizmalardır. 1980 sonrasında serbest piyasa sistemine geçiş ile birlikte, devlet ve toplum ilişkisi değişmiş, bireye güvence sağlayan formel olmayan mekanizmalar işlevliğini kaybetmiş ve eski işlevlerini yerine getiremez hale gelmiştir. Dolayısıyla Türkiye’ de ilk defa 1980’ den sonra sosyal politika konuşulmaya başlanmıştır (Buğra, 2008).

3.3. Türkiye’ de Gelir Dağılımı

Gelir dağılımı, bir ülkede belirli dönemler içinde yaratılan gelirin bireyler, sektörler ve üretim faktörleri arasındaki bölüşümüdür. Kişisel gelir dağılımı ise bir ekonomide belirli bir dönemde yaratılan milli gelirin toplam nüfus içerisinde yer alan bireyler arasında bölüşümüdür.

Gelir dağılımı sosyal adalet ve eşitlik kavramlarıyla yakından ilgili bir kavram olup, gelir dağılımındaki eşitsizlikler genel ekonomik eşitsizliklerin önemli göstergelerinden biri olduğu için gelir dağılımı ile ilgili bilgiler, çeşitli sosyal sistemleri, sosyal adalet ve eşitlik kıstaslarına göre değerlendirilmesini sağlar (TÜİK, 2008a: 55).

Yoksulluk, ortalama gelir düzeyi, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı ile yakından ilişkilidir (Şenses, 2006: 149). Buğra ve Keyder' e göre gelir dağılımının bozuk olduğu ülkelerde yoksulluk diğer ülkelere göre daha fazla yaşanmaktadır (Buğra ve Keyder, 2007: 10).

Gelir dağılımını sadece ekonomik yönüyle ele almak eksikliklidir. Gelir dağılımının adil olmadığı bir toplumda sosyal barışı sağlamakta mümkün değildir. Çünkü bir toplumda zor hayat şartlarında yaşamaya devam edenler ile bolluk ve rahat içinde hayatlarını sürdürenlerin tezat birlikteliği toplumunun adalete olan inancını sarsmakta ve huzursuzluklara sebep olmaktadır (Şahin, 2006: 570).

Kişisel gelir dağılımı tahlilinde en çok kullanılan yöntem, nüfusun yüzde yirmilik dilimlerine düşen gelir paylarının belirlenmesidir (Güçlü ve Bilen, 1995:160). Bu yöntem ile, milli gelirden pay alan tüm birey ya da haneler eşit yüzdelik paylara ayrılırlar. Ayrılan bu yüzdelik dilimler, en düşük olandan en yüksek olana doğru bir sıra takip ederek gelir eşitsizliğinin incelenmesini sağlarlar (Ensari, 1997: 16–17). Türkiye' de yapılan gelir dağılımı çalışmaları da bu yöntemle değerlendirildiği belirtilmelidir.

Türkiye' de gelir dağılımı konusunda ilk araştırma 1963 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılmıştır. DPT daha sonra 1968 ve 1973 yılında iki ayrı araştırma daha yapmıştır (Aktan,2002). Türkiye İstatistik Kurumu kapsamlı gelir dağılımı araştırmalarına ilk olarak 1987 yılında başlamış ve 2005 yılına kadar devam etmiştir. 1994 yılında ikincisi gerçekleştirilen uygulamanın ardından 2002 yılından itibaren yıllık düzenli anket uygulamasına geçilmiştir (TÜİK, 2013a).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2006 yılından itibaren, Avrupa Birliğine uyum çerçevesine göre gelir ve yaşam koşulları araştırmasını uygulamaya başlamıştır. Bu uygulamada amaç sadece gelir dağılımını ölçmek değil aynı zamanda sosyal dışlanma, yaşam koşulları ve göreceli gelir yoksulluğu gibi konularda veri üretmektir. Ayrıca araştırmaya her yıl yaşam koşullarına yönelik Eurostat'ın

belirlediği konuda modül sorular ilave edilmektedir
(<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>).

Tablo 31 - Türkiye’ de 1994-2005 Yılları Arası Gelir Dağılımı Analizi

Nüfus Dilimleri	1994	2002	2003	2004	2005
Birinci %20	4,9	5,3	6	6	6,1
İkinci %20	8,6	9,8	10,3	10,7	11,1
Üçüncü %20	12,6	14	14,5	15,2	15,8
Dördüncü %20	19	20,8	20,9	21,9	22,6
Beşinci %20	54,9	50,1	48,3	46,2	44,4

Kaynak: TÜİK, Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları İstatistikleri
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011

Tablo 31’ de görüleceği üzere gelir gruplarından birinci % 20’lik dilim, milli gelirin % 4,9’unu 1994 yılında almakta iken 2002 yılında bu oran 5,3’e, 2003 yılında % 6’ya çıkmıştır. Aynı oran 2004 yılında ise değişmeyerek % 6’da kalmıştır. Yine 2004 yılında göreceli olarak ilk % 20’lik dilimden daha iyi bir refah seviyesine sahip olan ikinci dilim önceki yıla göre % 0,4’lük bir artışla ulusal gelirin yüzde 10,7’sini almıştır. Üçüncü ve dördüncü %20’likler de artış olmakla birlikte asıl dikkati çeken son %20’lik gelir grubunda yaşanmıştır. Son %20’lik gelir grubunun milli gelirden aldığı pay 2004 yılında 46.2 iken, 2005 yılında 1.8’lik bir azalma ile 44.4 olmuş ve milli gelirin neredeyse % 50’lik kısmını kazanmıştır.

Türkiye’ de kişisel gelir dağılımının gösterdiği değişim, TÜİK ’in en son 2013 yılında yayınlanan 2012 yılı gelir ve yaşam koşulları araştırmasında yayımladığı 2006-2012 yılları verileri ile Tablo 32’ de görülmektedir.

Tablo 32-Türkiye’ de 2006-2012 Yılları Arası Gelir Dağılımı Analizi

Hane Halkı Yüzdeleri	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
En düşük %20	5,8	6,4	6,4	6,2	6,5	6,5	6,5
İkinci % 20	10,5	10,9	10,9	10,7	11,1	11	11
Üçüncü % 20	15,2	15,4	15,4	15,3	15,6	15,5	15,5
Dördüncü %20	22,1	21,8	22	21,9	21,9	21,9	21,9
En yüksek % 20	46,5	45,5	45,3	46	44,9	45,2	45,2

Kaynak: TÜİK, Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları İstatistikleri

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011

Tablo 3’ te görüldüğü gibi 2006 yılında nüfusun en düşük gelirli %20’lik kesiminin gelirden aldığı pay 5,8 iken en yüksek gelirli %20’lik kesimin gelirden aldığı pay 46,5 olarak gerçekleşmiştir. Böylece 2006 yılında nüfusun en yüksek gelirli %20’lik kesimi milli gelirin hemen hemen yarısını alarak gelir dağılımında uçurum ortaya çıkmıştır. 2012 yılına baktığımızda nüfusun en düşük gelirli %20’lik kesiminin gelirden aldığı pay 6,5 çıkarak ufak da olsa bir artış gerçekleşmiş, en yüksek gelirli %20’lik kesimin aldığı pay ise 45,2’ ye gerilemiştir. Görüldüğü gibi en düşük gelirlinin aldığı oranın artması ve en yüksek gelirlinin aldığı oranın düşmüş olmasına rağmen, değişen oranların küçük bir miktar olması sebebi ile gelir dağılımındaki uçurum hemen hemen aynı oranda devam etmektedir. Dolayısıyla Türkiye’ de, üst gelir gruplarından alt gelir gruplarına doğru sınırlı bir gelir aktarımı olduğu görülmektedir.

Burada en dikkat çekici nokta, ilk üç gelir grubunun gelirden aldığı pay 2007 ve 2008 yıllarında hiç değişmezken, en yüksek gelirli iki grup arasında gelir aktarımı yaşanmış olmasıdır. 2009 yılına bakıldığında ise ilk dört gelir grubundan en yüksek %20’lik gelir grubuna gelir aktarımının gerçekleştiği dikkat çekmektedir. Dördünü %20’lik gelir grubu ise gelirden aldığı payı son 4 yıldır aynı oranda korumayı başarmıştır.

Gelir dağılımını belirleyen etmenler karmaşık olup, bir ülkeden diğerine büyük farklılıklar gösterebilmekle birlikte, eşitsizliğin arttığı hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde göze çarpan ortak bir husus gelirin en yüksekteki kesimde toplanmasıdır. Bu durum yalnızca gelişmemiş ülkelerde görülmekte olan bir durum değildir. Fakat, gelir artışından en fazla fayda sağlayan kesimini gelir dağılımının en tepesindeki kesim olmasının dünya üzerinde genel bir eğilim olduğuna ilişkin kesin bir şey söylemek henüz mümkün değildir (Derviş, 2007: 6).

Gelir dağılımındaki adaletsizliğin en önemli sebeplerinden biri eğitime yapılan yatırımın düşük olmasıdır. Türkiye’ de eğitime yapılan harcamalar, gelişmiş ülkelere kıyasla çok azdır. Eğitime yapılacak olan yatırım ile, araştırma ve geliştirme çalışmaları arttırılacak ve böylece yeni üretim teknolojileri geliştirilerek, ekonomik büyüme dolayısıyla kalkınma sağlanmış olacaktır (Baş, 2009: 66).

Türkiye gibi gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde gelir dağılımında adalet son derece önemli bir konu haline gelmiştir. Bunun çeşitli nedenleri mevcuttur. Her şeyden önce bu ülkelerin hızlı büyümeyi gerçekleştirmekteki başarısı son derece sınırlıdır. Çünkü beşeri sermaye iyi ve yeterli şekilde gelişmemekte, bu durumda endüstrileşme ve ekonomik büyüme yavaşlamaktadır. Söz konusu adaletsizlik, fiziki ve beşeri sermayeye yönelik yatırımları da olumsuz yönde etkilemektedir. Türkiye de gelişmekte olan ülkeler arasında yer aldığı için söz konusu özellikler Türkiye açısından da geçerli olmaktadır (Hazman, 2011: s.207).

Peterson’ a göre bir ülkede gelir eşitsizliği varsa yüksek gelir gruplu aileler toplam gelirden büyük pay alırlar ve bu durumda o toplumdaki ortalama tüketim eğilimi azalır. Çünkü, yüksek gelire sahip ailelerin tüketimi daha azdır. Fakat düşük gelirli ailelerin toplam gelirden aldığı pay artarsa ortalama tüketim eğilimini de arttırmış oluruz. Bu durumda gelir dağılımının tüketim eğilimi üzerindeki etkisinden yararlanarak (yüksek gelir grubundan düşük gelir grubuna gelir transferi şeklinde) ekonomideki depresyon dönemleri bertaraf edilebilir (Peterson, 1994: 176-177).

Gelir gruplarının gelirden aldığı payların oranlarının yanı sıra gelir dağılımının adil olup olmadığını ölçen Gini Katsayısı verileri Tablo 33’ te verilmiştir.

Tablo 33 -Türkiye Gini Katsayısı

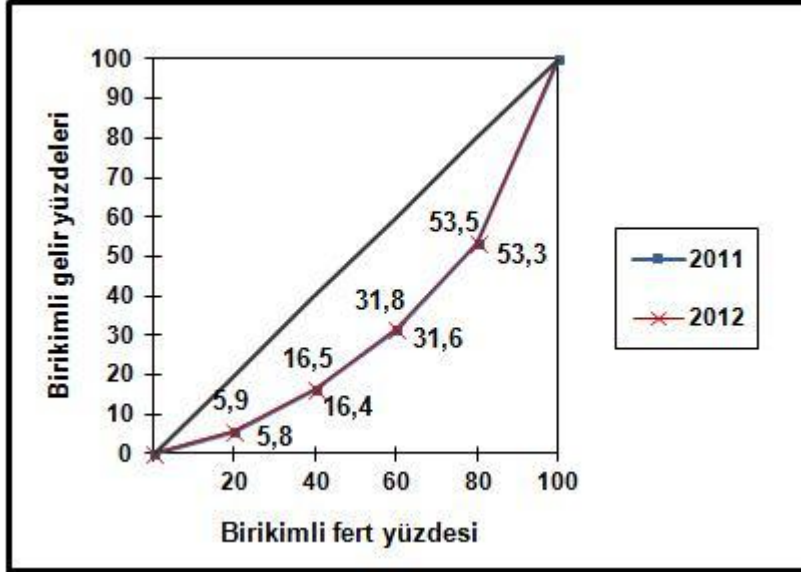
2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
0,428	0,406	0,405	0,415	0,402	0,404	0,402

Kaynak: TÜİK 2012a Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması
(<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13594>)
Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları İstatistikleri
(http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011)

Tabloya baktığımızda, Türkiye’ de Gini katsayısı 2006’da 0.428 iken 2012 itibariyle 0.402 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Böylece, Türkiye genelinde Gini katsayısının, 2006-2012 döneminde 0.026 puanlık bir düşüş gerçekleştirmekle birlikte, katsayıdaki azalışın önemli bir değişim yaratmadığı anlaşılmaktadır.

Gelir dağılımında bir önceki yıla göre önemli bir değişim olmadığı, gelir eşitsizliğinin grafik gösterimi olan Lorenz eğrisinde meydana gelen çakışma ile görülmektedir.

Şekil 4 -Lorez Eğrisi (Türkiye 2011,2012)

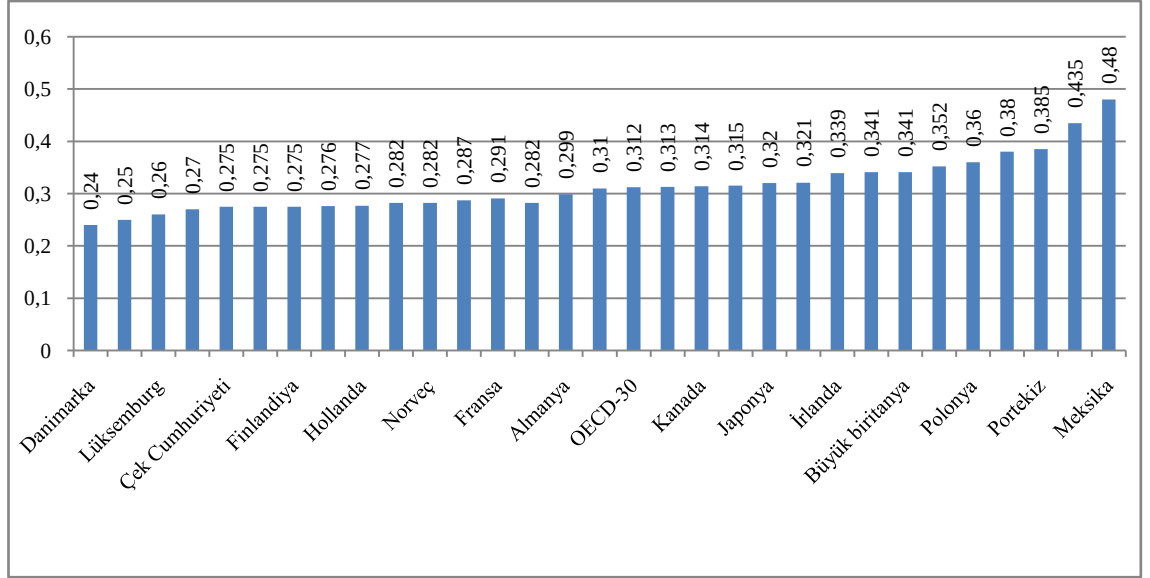

Kaynak: TÜİK 2012 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması
(<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13594>)

Mukhopadhaya 2004 yılında yaptığı çalışma ile dünya gelir eşitsizliğini değerlendirmek için ülkelerin 1950-1998 yılları arasında elde ettiği verilerinden gini değerlerini hesaplamış ve ülkeleri gini değerlerine göre 0.3' ten az, 0.3-0.4 arası, 0.4-0.45 arası, 0.45-0.5 arası ve 0.5' den büyük olmak üzere kategorilere ayırmıştır. Türkiye bu kategoride gini değeri 0.4-0.45 olan ülkeler arasında yer almıştır (Mukhopadhaya, 2004: 229–234). Dolayısıyla, TÜİK' in 2012 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması sonucunda hesaplanan 0.402 gini değeri ve Mukhopadhaya' nın 2004 yılında yaptığı çalışma sonucu birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye' de gelir dağılımı eşitliğine ilişkin ilerleme kaydedilmediği anlaşılmaktadır.

2008 yılında OECD tarafından yayınlanan “*Eşitsizlik Artıyor mu? OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*” raporuna baktığımızda Mukhopadhaya' nı çalışma sonucundan pek de farklı olmayan bir sonuçla karşılarız.

Tablo 34 -OECD Ülkelerinde Gelir Eşitsizliği (Gini Katsayıları)

Kaynak: OECD, Factbook 2008: Economic, Environmental and Social Statistics; OECD, Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries, 2008, p. 25.

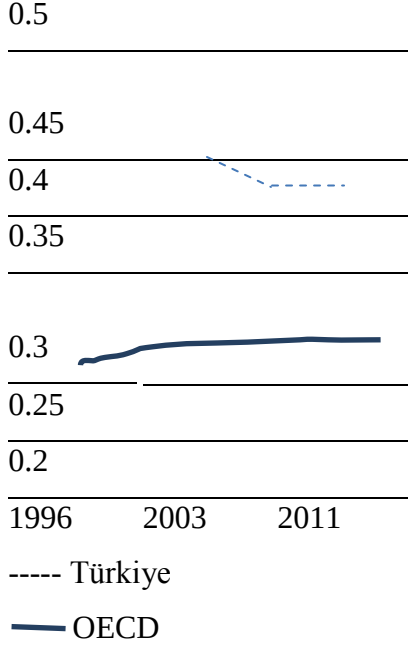
Türkiye’ deki Gini Katsayısı 0,40-0,45 aralığında hesaplanmış ve gelir eşitsizliğinde Meksikadan sonra en eşitsiz gelir dağılımına sahip ülke olmuştur. Gini katsayısına göre dünyada gelir dağılımı en adil olan ülkeler ise; Danimarka, İsveç, Lüksemburg ve Avusturya olarak tespit edilmiştir.

OECD’ nin raporunda Türkiye’ de 1980 ortalarından 1990 ortalarına kadar geçen sürede gelir dağılımında yüksek eşitsizliklerin var olduğu ve ayrıca gelir dağılımında herhangi bir artışın yaşanmadığı tespiti yapılmıştır. 1990 yılı ortalarından 2000’ li yılların ortalarına kadar ise birçok ülkede gelirde artışlar söz konusuyken Türkiye’ de büyük düşüşler yaşanmış, bu düşüşlerden hem yüksek gelirlinin hem de düşük gelirlinin etkilenmesi sonucu gelir dağılımındaki eşitsizlik azalmış fakat buna rağmen gelir dağılımındaki eşitsizlik listesindeki mevcut yerini korumuştur (OECD: 2008: 26-27).

Yine OECD’ nin 2013 yılında hazırlanan “*Income Distribution Data Review-Türkey*” adlı raporunda Türkiye’ deki 2009 yılına ait Gini Katsayısı 0.4-0.45

aralığında hesaplanmış ve Tablo 35’ te de görüleceği üzere OECD Ülkeleri ortalama Gini Katsayısının üzerinde kalarak gelir dağılımı eşitliğini sağlama konusunda ilerleme kaydedememiştir (OECD, 2013: 3).

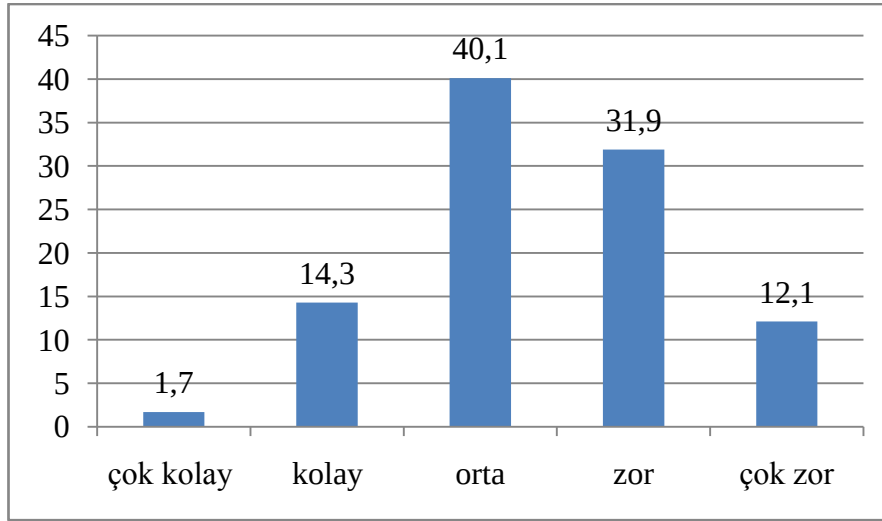
Tablo 35 -Türkiye ve OECD Ortalama Gini Katsayıları

Kaynak: <http://www.oecd.org/social/income-distribution-database.htm>

BBC tarafından 2008 yılında Ekonomi ve Küreselleşme ile ilgili yapılan küresel anket sonuçları bu anlamda çok dikkat çekicidir. Söz konusu anket sonuçlarına göre Türkiye’ de gelir dağılımının adil dağıtılmadığına ilişkin inanç yüksek çıkmıştır (BBC,2008). TÜİK tarafından 2012 yılında 4 069 örnek hanede 7 956 kişi ile yüz yüze görüşülerek gerçekleştirilen Yaşam Memnuniyeti Araştırması’nın sonuçların baktığımızda da Tablo 36’ da görüleceği üzere hane halkı gelirinin hane halkı ihtiyaçlarını karşılama durumunun %40.1’ lik kesim için orta, %31.9’ luk kesim için zor, %12’lik kesim için ise çok zor olduğu tespit edilmiştir (TÜİK, 2012b: s.2).

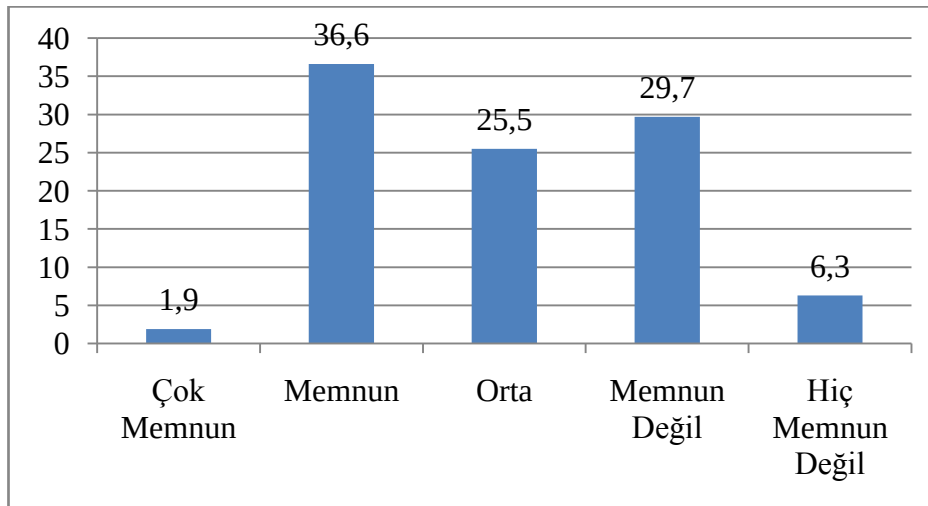
Tablo 36 -Hane Halkı Gelirinin Hane Halkı İhtiyaçlarını Karşılama Durumu

Kaynak: TÜİK,(2012b), “Yaşam Memnuniyeti Araştırması”

Hane halkı gelirinin hane halkı ihtiyaçlarını karşılama durumu (Tablo 36) veri iken, hane halkının gelirlerinden memnuniyetine ilişkin sorulardan alınan cevaplar sonucu ise Tablo 37’ de görülmektedir.

Tablo 37- Bireylerin Hane Halkı Gelirinden Memnuniyeti (%)

Kaynak: TÜİK,(2012b)“Yaşam Memnuniyeti Araştırması”

3.4.Türkiye’ deki Yoksulluk Profili

Türkiye’ de özel çalışmalar hariç yoksullukla ilgili yapılmış ilk çalışma, Türkiye İstatistik Kurumu ve Dünya Bankası tarafından 1987-1994 hanehalkı gelir ve tüketim anketlerinden elde edilen sonuçlar baz alınarak 1999 yılında hazırlanmış olan “*Türkiye: Ekonomik Reformlar, Yaşam Standartları ve Sosyal Refah araştırması*” dır (TÜİK, 2013b: 1).

İlerleyen dönemde, dünya bankasından alınan kredi desteği ile, 2001 yılından itibaren, Sosyal Riskin Azaltılması Projesi kapsamında hanehalkı bütçe anketleri sonuçları ile yoksulluk araştırma ve çalışmaları yapılmıştır. 2002 yılında TÜİK ve DB ortaklaşa Türkiye’ de yoksulluğun profili, nedenleri ve sonuçları üzerine bir rapor hazırlanmış ve 14.04.2004 tarihinde “*2002 Yoksulluk Çalışması*” olarak kamuoyuna duyurulmuştur (TÜİK, 2013b: 1).

Yoksulluğun profilini açıklamaya yönelik bilgiler, yoksulluğu ve yoğunluğunu anlayabilmek için yol gösterici olacaktır. Bu nedenle, bu bölümde TÜİK tarafından 2013 yılında yayınlanan 2012 Yoksulluk Çalışması ve 2009 Yoksulluk Çalışması verilerinden yararlanarak, Türkiye’ deki yoksulluğun ayrıntılı bir resmi çizilecektir.

3.4.1. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk

Yoksulluk, uluslararası hesaplamalarda kullanılan ve ABD doları olarak belirlenen kişi başı günlük 1\$’ın altı, kişi başı günlük 2.15\$’ın altı, kişi başı günlük 4.3\$’ın altı ve göreceli yoksulluk sınırı olmak üzere çeşitli yöntem ve hesaplamalara dayanarak açıklanmaktadır. Günlük alınması gereken 2100 kaloringin elde edildiği gıda sepetinin maliyeti dikkate alınarak açlık ve gıda yoksulluk sınırları belirlenir. Yoksulluk sınırı ise gıda harcamaları dışında oluşabilecek ihtiyaçlarda dikkate alınarak hesaplanır (Kızılgöl, 2009: 21)

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde görülen kent yoksulluğunun en başta gelen sebebi ekonomik yetersizlikler ve politik istikrarsızlıklardır. Kentsel yoksulluk

beraberinde eğitim, sağlık, barınma, güvenlik ve sosyal kaynaklara erişimde yetersizliği getirir (Es ve diğerleri, 2013: 29). Türkiye’ deki kent yoksulluk oranları Tablo 38’ de verilmiştir.

Tablo 38- Fert Yoksulluk Oranları (Kent), 2002-2012 (%)

Yöntemler	2002	2003	2004	2005	2006	2007 ⁽³⁾	2008	2009	2010	2011	2012
KENT											
Gıda yoksulluğu (açlık)	0,92	0,74	0,62	0,64	0,04	0,07	0,25	0,06	.	.	.
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	21,95	22,30	16,57	12,83	9,31	10,36	9,38	8,86	.	.	.
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı	0,03	0,01	0,01		.	.		.	.	.	.
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı	2,37	1,54	1,23	0,97	0,24	0,09	0,19	0,04	0,04	0,02	0,02
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı	24,62	18,31	13,51	10,05	6,13	4,40	3,07	0,96	0,97	0,94	0,60
Harcama esası göreli yoksulluk	11,33	11,26	8,34	9,89	6,97	8,38	8,01	6,59	.	.	.

Kaynak: TÜİK, (2013b), “Yoksulluk Çalışması 2012”

- (1) 1 \$'ın SGP üzerinden TL karşılığı olarak ilgili yılın cari değerleri kullanılmıştır.
- (2) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.
- (3) 2007 yılından itibaren yeni nüfus projeksiyonları kullanılmaktadır.
- (4) 2010 yılından itibaren metodolojik revizyon çalışmaları nedeniyle hesaplanmamaktadır.

Cari satın alma gücü paritesine göre 4,3 dolar sınırı itibariyle kentsel yerlerde yaşayanların 2011 yılı için %0,94 olan yoksulluk oranı, 2012 yılında ise %0,60 olarak gerçekleşmiştir. Günlük 1\$'ın altında yaşayan insanların oluşturduğu yoksulluk oranına ise 2004 yılından itibaren rastlanmamaktadır.

Kentsel yoksullukla ilgili olarak yerel belediyelerin çalışmaları mevcuttur. Kente göç ile gelmiş ve kentle bütünleşmeyi sağlayamamış yoksul kesim için sosyal hizmet çalışmaları, belediyeçilikte sosyal belediye anlayışını yaratmıştır. Böylece

belediyeler yol, su, ulaşım gibi asli görevlerinin yanında sosyal yardımlara da ağırlık vermeye başlamışlardır (Es ve diğerleri, 2013: 32).

Türkiye’ deki kırsal yoksulluk oranları ise Tablo 39’ da verilmiştir.

Tablo 39 - Fert Yoksulluk Oranları (Kır), 2002-2012 (%)

Yöntemler	2002	2003	2004	2005	2006	2007 ⁽³⁾	2008	2009	2010	2011	2012
Gıda yoksulluğu (açlık)	2,01	2,15	2,36	1,24	1,91	1,41	1,18	1,42	.	.	.
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	34,48	37,13	39,97	32,95	31,98	34,80	34,62	38,69	.	.	.
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı	0,46	0,01	0,02	0,04	.	.	.	.	.	.	.
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı	4,06	3,71	4,51	2,49	3,36	1,49	1,11	0,63	0,57	0,42	0,14
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı	38,82	32,18	32,62	26,59	25,35	17,59	15,33	11,92	9,61	6,83	5,88
Harcama esası göreli yoksulluk	19,86	22,08	23,48	26,35	27,06	29,16	31,00	34,20	.	.	.

Kaynak: TÜİK, (2013b), “Yoksulluk Çalışması, 2012”

- (1) 1 \$'ın SGP üzerinden TL karşılığı olarak ilgili yılın cari değerleri kullanılmıştır.
- (2) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.
- (3) 2007 yılından itibaren yeni nüfus projeksiyonları kullanılmaktadır.
- (4) 2010 yılından itibaren metodolojik revizyon çalışmaları nedeniyle hesaplanmamaktadır.

Tabloya göre, cari satın alma gücü paritesine göre 4,3 dolar sınırı itibariyle kırsal yerleşim yerlerinde yaşayanlarda 2011 yılında %6,83 olan yoksulluk oranının, 2012 yılında %5,88 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

2002-2007 dönemi incelendiğinde, kent-kır ayrımında genelde yoksulluğa ilişkin göstergelerde iyileşme gözlenmektedir. Kentlerdeki iyileşme kırsal kesime göre daha belirgindir. Kentsel ve kırsal alanlara göre değerlendirildiğinde, yoksulluğun kırsal alanda daha fazla olduğu göze çarpmaktadır (Kızılgöl, 2009: 21).

Cari satın alma gücü paritesine göre 2.15 dolar sınırı itibariyle, kırsal yerleşim yerinde yaşayanlarda 2012 yılında 0.14, kentsel yerleşim yerlerinde yaşayanlarda

0.02 olan oranlar, 4.3 dolar sınırı itibariyle, kırsal yerleşim yerinde yaşayanlar için 5.88, kentsel yerleşim yerinde yaşayanlar için ise 0.60 olarak gerçekleşmiştir. 2.15 dolar sınırı itibariyle kır ve kent arasındaki fark 0.12 iken, 4.3 dolar sınırı itibari ile 5.22 olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla kır ve kentte yaşayanlar arasında 4.3 dolar sınırı itibari ile daha dikkat çekici bir fark meydana gelmiş olmakla birlikte önceki yıllara göre yavaş bir azalış seyri izlenmektedir.

3.4.2. Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk

TÜİK’ in 2009 yılı yoksulluk çalışması sonucu edinilen hanehalkı büyüklüğüne göre yoksulluk oranları Tablo 40’ da verilmiştir. Tablodan da görüldüğü gibi hanehalkı sayısı arttıkça yoksulluk oranı da artmaktadır. Dolayısıyla kalabalık ailelerde yoksulluk riski daha fazladır. Dört kişiden fazla olan ailelerin yoksulluk açısından bakıldığında hanedeki her yeni ilave kişi ile marjinal götürüsü artmakta ve çok daha fazla yoksulluk ile karşılaşmaktadır (DPT, 2001: 136). Bununla birlikte 2009 yılına baktığımızda 2002 yılına kıyasla yoksulluk oranlarının azaldığını da görmekteyiz.

Tablo 40-Yoksul Hane Halkı Oranı %

	2002	2003	2004	2005	2006	2007(*)	2008	2009
Hanehalkı büyüklüğü	22,45	23,02	20,67	15,42	13,98	13,64	13,52	14,54
1-2	16,51	13,41	14,49	8,44	10,95	9,36	9,85	11,52
3-4	16,37	17,08	13,71	9,22	8,27	8,06	8,23	9,41
5-6	29,03	31,67	27,40	22,41	17,54	20,79	21,14	21,79
7+	45,95	48,41	51,06	44,08	41,83	39,79	37,68	38,50

Kaynak: TÜİK, (2011a), “Yoksulluk Çalışması 2009”

TÜİK’ in 2009 yılı yoksulluk çalışması sonuçlarından (Tablo 41’ de) görüleceği üzere, hane halkı sayısı arttıkça açlık ve yoksulluk sınırı da artmaktadır.

TÜİK 2011 Genel Nüfus Sayımı Araştırmalarına baktığımızda Türkiye’ hane halkı büyüklüğünün ortalama 3,8 olduğu görülmektedir. Bu oran 2012 yılı içinse çok

küçük bir farkla 3,7 olarak tespit edilmiştir (TÜİK, 2011b). Durum böyle iken, Tablo 41’ de 3 kişilik bir ailenin 2010 yılı için yoksulluk sınırına baktığımızda 759 TL, 4 kişilik bir ailenin ise 896 TL olduğunu görürüz.

Tablo 41-Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Açlık ve Yoksulluk Sınırları

Hanehalkı büyüklüğü	Açlık sınırı (TL)								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	59	75	81	84	91	105	122	127	141
2	90	113	122	127	138	159	185	192	213
3	113	143	154	161	174	201	233	243	269
4	133	168	182	190	205	237	275	287	318
5	152	192	207	217	235	271	313	328	363
6	170	214	230	242	261	301	350	365	404
7	187	235	253	264	287	331	382	401	444
8	201	253	275	287	311	359	414	435	482
9	215	271	294	306	331	387	446	465	515
10	230	288	315	325	351	404	471	495	548

Yoksulluk Sınırı TL

1	137	186	190	216	244	283	341	365	396
2	208	280	288	327	368	428	515	552	599
3	262	354	363	414	466	540	651	699	759
4	310	417	429	487	549	638	767	825	896
5	353	476	488	557	627	728	874	944	1.025
6	395	531	543	620	697	809	976	1.050	1.140
7	433	582	597	679	766	889	1.066	1.153	1.252
8	466	629	649	737	831	965	1.154	1.251	1.358
9	498	672	692	786	884	1.040	1.242	1.336	1.451
10	535	714	742	836	938	1.088	1.313	1.423	1.545

Kaynak: TÜİK, (2011a), “Yoksulluk Çalışması 2009”

Hanehalkı büyüklüğü dikkate alınmadığında ise, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %50’ sine göre Türkiye’ deki yoksulluk sınırı TÜİK

tarafından 2012 yılı için 4.477 TL olarak tespit edilmiştir (TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013).

3.4.3. İşgücü Özelliklerine Göre Yoksulluk

Türkiye’ de en önemli gelir kaynağı, faaliyetlerden sağlanan gelirlerdir. Yani ücret ve maaşlardır. Yoksulluğun birçok sebebi olmakla birlikte en önemli sebeplerinden bir kaçı işsizlik, herhangi bir sosyal güvencenin olmaması, asgari ücret ya da düşük ücretlerin varlığı şeklinde sıralanmaktadır. Bu nedenledir ki yoksulluk profili incelenirken işgücü özelliklerine göre yoksulluk incelemesi çok yerinde olacaktır. Öyle ki, Dansuk istihdam eksikliği ve düşük istihdamın ülke ekonomisindeki yoksulluğun belirleyicilerinden olduğunu belirtmiştir (Dansuk, 1997: 80).

Tablo 42 -Hanehalkı fertlerinin işteki durumuna ve çalıştığı sektöre göre yoksulluk

İşteki durum ve sektör	Fert yoksulluk oranı (%)							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007(*)	2008	2009
İstihdamdaki fertler	25,08	26,12	23,33	18,96	15,81	14,21	14,82	15,37
İşteki durum								
Ücretli, maaşlı	13,64	15,28	10,35	6,57	6,00	5,82	5,93	6,05
Yevmiyeli	45,01	43,09	37,52	32,12	28,63	26,71	28,56	26,86
İşveren	8,99	8,84	6,94	4,80	3,75	3,15	1,87	2,33
Kendi hesabına	29,91	32,38	30,48	26,22	22,06	22,89	24,10	22,49
Ücretsiz aile işçisi	35,33	38,51	38,73	34,52	31,98	28,58	32,03	29,58
Sektör								
Tarım	36,42	39,89	40,88	37,24	33,86	32,05	37,97	33,01
Sanayi	20,99	21,34	15,64	9,85	10,12	9,70	9,71	9,63
Hizmet	25,82	16,76	12,36	8,68	7,23	7,35	6,82	7,16

Kaynak: TÜİK, (2011a), “Yoksulluk Çalışması 2009”

(*)Yeni Nüfus Projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.

Tablo-42’ de yoksulluk oranlarına işteki durumuna göre bakıldığında, 2002 yılında ücretli ve maaşlı çalışanların yoksulluk oranı, 13,64, yevmiyeli çalışanların 45, 01, işverenlerin 8,99, kendi hesabına çalışanların 29,91 ve ücretsiz aile işçisinin 35,33 olduğu görülmektedir. Yoksulluk oranının en yüksek olduğu kesim % 45,01 ile yevmiyeli çalışanlarken, en düşük yoksulluk oranı ise % 8,99 işverenlerin olmuştur. 2009 yılında ise ücretli ve maaşlı çalışanların yoksulluk oranı 6,05, yevmiyeli çalışanların 26,86, işverenlerin 2,33, kendi hesabına çalışanların 22,49 ve ücretsiz aile işçisinin 29,58 olmuştur. 2002 yılından 2009 yılına gelindiğinde çalışan kesimlerde yoksulluk oranının düştüğü görülmekle birlikte hala yoksulluk oranı en düşük olanlar işverenlerdir. Yoksulluk oranının en yüksek olduğu kesim ise 2009 yılında ücretsiz aile işçileri olmuştur. Ayrıca yoksulluk oranlarında 2002’ den 2009 yılına kadar geçen sürede meydana gelen azalışlara dikkat edersek, ücretli maaşlı çalışanların yoksulluk oranında % 0,56, yevmiyeli çalışanların yoksulluk oranında % 0,40, işverenlerin yoksulluk oranında % 0,74, kendi hesabına çalışanların yoksulluk oranında % 0,25 ve ücretsiz aile işçilerinin yoksulluk oranında % 0,16 azalış meydana geldiği, dolayısıyla azalışın en yüksek olduğu kesimin işverenler olduğu, en az olan kesimin ise ücretsiz aile işçisinin olduğu anlaşılmaktadır. Yoksulluk el değiştirmemiştir sadece sayısal olarak azalmalar söz konusu olmakla birlikte bu azalışlar işverenlerin lehine gerçekleşmiştir.

Yoksulluk oranlarına yine Tablo 42’ de sektörler bazında baktığımızda; 2002 yılında tarım sektörünün yoksulluk oranı 36,42, sanayi sektörünün yoksulluk oranı 20,99 ve hizmet sektörünün yoksulluk oranı 25,82 gerçekleşmiştir. Bu oranlar 2009 yılına gelindiğinde, tarım için 33,01, sanayi için 9,63 ve hizmet için ise 7,16 olarak tespit edilmiştir. Genel olarak baktığımızda üç sektörde de 2002 yılından 2009 yılına kadar artış ve azalışların yaşandığı bir dalgalanma söz konusudur. Ancak, en yoksul sektör 2002 yılında da 2009 yılında da tarım sektörü olmuştur.

Diğer taraftan Tablo 42’ e bakıldığında istihdamın yoksulluğu önlemekte yeterli olmadığı görülmektedir. Çeşitli sektörlerde çeşitli durumda çalışma söz konusu iken yoksulluk devam etmektedir. Diğer bir ifade ile bu kişiler çalıştıkları ve gelir elde ettikleri halde yoksuldurlar. Bu durum çalıştıkları halde temel ihtiyaçlarını

karşılayabilecek gelir elde edemeyen çalışan yoksulları hatırlatmaktadır (Kapar, 2010: 196).

TÜİK 2013 Hanehalkı İşgücü Anket Sonuçlarına baktığımızda;

Tablo 43- İstihdam Edilenlerin Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlılık Durumu, Ekim 2012 – 2013

	2012 Ekim			2013 Ekim		
	Toplam İstihdam	Kayıt dışı istihdam	Kayıt dışı (%)	Toplam İstihdam	Kayıt dışı istihdam	Kayıt dışı(%)
	25 509	10 123	39,7	25 648	9 301	36,3
Ücretli veya yevmiyeli	16 207	3 720	23,0	16 624	3 312	19,9
İşveren	1 252	256	20,4	1 122	177	15,8
Kendi hesabına	4 657	3 006	64,5	4 690	2 856	60,9
Ücretsiz aile işçisi	3 393	3 141	92,6	3 211	2 956	92,1
Tarım	6 322	5 373	85,0	6 028	4 995	82,9
Ücretli veya yevmiyeli	738	614	83,2	636	511	80,3
İşveren	85	55	64,7	85	51	60,0
Kendi hesabına	2 550	1 895	74,3	2 481	1 762	71,0
Ücretsiz aile işçisi	2 950	2 809	95,2	2 827	2 672	94,5
Tarım Dışı	19 187	4 749	24,8	19 620	4 305	21,9
Ücretli veya yevmiyeli	15 469	3 106	20,1	15 988	2 801	17,5
İşveren	1 167	200	17,1	1 038	126	12,1
Kendi hesabına	2 108	1 111	52,7	2 209	1 094	49,5
Ücretsiz aile işçisi	443	333	75,2	385	284	73,8

Kaynak: TÜİK,(2013c), Hanehalkı İşgücü Araştırmaları

2012 yılında istihdam edilenlerin sosyal güvenlik kuruluşlarına kayıtlı olmayanların oranı toplamda 39,7 iken 2013 yılının Ekim ayında bu oran 36,3 olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılından 2013 yılına gelindiğinde kayıt dışı çalışma oranının azaldığı görülmektedir. 2013 Ekim ayı için açıklanan 36,3' lük orandan, çalışanların yaklaşık % 36' sının kayıt dışı çalışılması sebebi ile daha düşük ücretler kazandığı ve herhangi bir sosyal güvencesinin bulunmadığı ve temel ihtiyaçlar olan sağlık hizmetlerinden faydalanamadığı sonucuna ulaşılabilir. Dolayısıyla, bu tablo yoksulluğun sadece çalışmayanlar için geçerli olmadığına, çalışanların da yoksul olabileceğine ve çalışan yoksulluk olgusunun Türkiye' deki varlığına vurgu yapmaktadır.

Türkiye' de Çalışan Yoksullukla ilgili yapılmış çalışmalar sınırlı olmakla birlikte, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2004 yılında yayınlanan "*Estimating growth requirements for reducing working poverty: Can the world halve working poverty by 2015?*" çalışmasında dünya üzerinde günlük 1 dolar bazında çalışan yoksulların oranı 2003 yılı için %18,1, iken, günlük 2 dolar bazında bu oran %47,7 olarak tahmin edilmiştir. Aynı çalışmada söz konusu oranlar 2015 yılı için sırasıyla %13,1 ve % 40,8 olarak tahmin edilmiş olup, tahmini oranlarda 2003 yılından 2015 yılına doğru azalış söz konusudur (ILO, 2004, 10).

3.4.4.Eğitim ve Cinsiyete Göre Yoksulluk

Türkiye İstatistik Kurumunun 2009 yılı yoksulluk çalışmasında hanehalkının eğitim durumuna göre yoksulluk oranları tablo 44' te verilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere, yoksulluk oranları eğitim durumuna göre yıllar itibari ile yükselip azalmakla birlikte genel anlamda bir düşüş seyri izlemektedir. Eğitim durumuna bakıldığında yoksulluk oranının en yüksek olduğu kategorinin okuryazar olmayanların olduğu görülmektedir. En düşük yoksulluk oranı ise yüksekokul ve fakülte üstü eğitim seviyesinde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, eğitim seviyesi yükseldikçe yoksulluk oranı azalmaktadır. Eğitim düzeyi ile yoksulluk düzeyleri arasında güçlü bir korelasyon vardır (DPT, 2010a: 11). Türkiye' deki yoksulluğun eğitim düzeyine göre dağılımı Tablo 44' te verilmiştir.

Tablo 44 -Hanehalkı fertlerinin eğitim durumuna göre yoksulluk oranları

Eğitim durumu	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
	Toplam	Toplam	Toplam	Toplam	Toplam	Toplam	Toplam	Toplam
TÜRKİYE	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08
6 yaşından küçük fertler	33,17	37,75	34,19	27,71	24,78	24,52	22,53	24,04
Okur-yazar değil veya bir okul bitirmeyen	36,99	38,01	37,52	31,53	28,10	28,98	30,50	29,84
İlkokul	26,13	27,55	24,36	17,13	14,19	14,24	13,44	15,34
İlköğretim	26,37	29,56	25,49	22,42	18,06	19,19	17,20	17,77
Ortaokul ve orta dengi meslek	18,77	18,31	13,00	8,37	8,07	9,16	8,34	9,76
Lise ve lise dengi meslek	9,82	11,19	8,28	6,79	5,20	5,88	5,64	5,34
Yüksekokul, fakülte ve üstü	1,57	2,66	1,33	0,79	1,01	0,81	0,71	0,71

Kaynak: TÜİK, (2011a), “Yoksulluk Çalışması 2009”

Eğitim, verimlilik ve ekonomik büyüme için önemli bir olgudur. Yoksulluğun eğitim seviyesini düşürdüğü gibi, eğitim seviyesinin düşük olması da yoksulluğu getirmektedir. Ayrıca eğitim imkanlarından faydalanmamak yoksulluğun kalıcılığına sebep olmaktadır (TEPAV, 2009:3).

Sen, eğitimin yoksulluk olgusundaki önemine dikkat çekerek, eğitimin kişilerin gelir elde etme yeteneklerini artırdığını, dolayısıyla yaşam kalitesi ve özgürlüklerin arttığını belirtmiştir (Sen, 2004). Hal böyle iken Türkiye’ de eğitim

seviyesi ile ilgili Tablo-45 ‘ e baktığımızda 2012 yılı için eğitim seviyelerinin toplam ve cinsiyete göre kategori edilmiş şekline ulaşabiliriz.

Tablodan görüleceği üzere, eğitim düzeyi dağılımında ilkokul mezunu 15.220.028 kişi ile ilk sırada yer alırken, 12.096.830 kişi ile lise ve dengi mezunu 2. sırada yer almaktadır.

Tablo 45 -Bitirilen eğitim düzeyi ve cinsiyete göre nüfus (15 +yaş) - 2012

Bitirilen Eğitim Düzeyi	Toplam	Erkek	Kadın
Okuma Yazma Bilmeyen	2.784.257	474.016	2.310.241
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	3.784.667	1.209.967	2.574.700
İlkokul Mezunu	15.220.028	6.606.954	8.613.074
İlköğretim Mezunu	11.617.159	6.587.279	5.029.880
Orta Okul veya Dengi Okul Mezunu	2.849.999	1.736.233	1.113.766
Lise veya Dengi Okul Mezunu	12.096.830	6.951.695	5.154.135
Yüksek Okul veya Fakülte Mezunu	5.913.187	3.400.307	2.512.880
Yüksek Lisans Mezunu	416.741	245.621	171.120
Doktora Mezunu	122.619	75.746	46.873
Bilinmeyen	1.716.318	883.798	832.520
Toplam	56.521.805	28.171.616	28.350.189

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)

Tabloda dikkat çekici bir nokta da, kadınların, eğitim seviyesi yükseldikçe toplam içindeki sayısal değerlerinin azalıyor olmasıdır. Dünya üzerinde eğitimde yaşanan hızlı gelişmelere rağmen, eğitim seviyesinin ve kadınların eğitime katılımının Türkiye için hala önemli bir problem olduğu görülmektedir. İşgücü piyasasındaki konumu ve eğitim imkanlarından yararlanma durumu kadın

yoksulluğunun belirleyicilerinden olması sebebi ile bu noktada önem arz etmektedir (TEPAV, 2009:2).

Tablo 46’ da yoksulluğun eğitim seviyesine göre dağılımındaki cinsiyet farkı görülmektedir. Okuryazar olmayanlarda 2007 yılına kadar kadınların yoksulluğu erkeklerin yoksulluk oranlarından fazlayken, 2007 yılından sonra yoksulluk oranı kadınların lehine azalış seyri izlemiştir. Görülmektedir ki eğitim seviyesinin artması kadın yoksulluğunu azaltmaktadır. Nitekim kadınların yoksulluk oranını en yüksek olduğu eğitim seviyesi okuryazar olmayanlarken, en düşük yoksulluk seviyesi ise yüksekokul, fakülte ve üstü eğitim seviyesinde gerçekleşmiştir.

Tablo 46 -Cinsiyete Göre Yoksulluk

Eğitim Durumu	2004		2005		2006		2007		2008		2009	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
TÜRKİYE	25,20	25,98	19,97	21,01	17,32	18,27	17,33	18,26	16,70	17,52	17,10	19,03
6 yaşından küçük fertler	34,19	34,18	27,86	27,56	25,12	24,43	24,91	24,10	22,86	22,18	22,87	25,27
Okur-yazar değil veya bir okul bitirmeyen	36,94	37,92	30,94	31,92	27,73	28,34	29,13	28,88	30,77	30,31	30,34	29,52
İlkokul	27,50	21,55	19,92	14,51	16,52	12,05	15,87	12,68	15,91	11,22	16,86	13,83
İlköğretim	25,37	25,60	21,79	23,02	16,47	19,66	19,79	18,55	18,67	15,66	17,19	18,39
Ortaokul ve orta dengi meslek	14,95	9,45	9,72	5,62	9,69	4,89	11,06	5,57	9,85	5,78	10,89	7,82
Lise ve lise dengi meslek	9,69	6,39	7,98	5,14	6,06	4,05	7,05	4,09	6,00	5,11	5,71	4,76
Yüksekokul, fakülte ve üstü	1,57	0,93	0,83	0,72	1,28	0,56	0,97	0,53	0,88	0,43	0,92	0,40

Kaynak: TÜİK,(2011a), “Yoksulluk Çalışması 2009”

Cinsiyet eşitliği ve yoksulluğun azaltılması adına kadınların güçlendirilmesi UNDP amaçları arasında yer almaktadır (<http://www.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/fast-facts/english/FF-Gender-Equality-and-UNDP.pdf>). Cinsiyet eşitliği UNDP için insani gelişimin önemli bir parçasıdır ve eşitsizliğin ölçümüne ilişkin olarak Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi geliştirilmiştir. Endeks değeri hesaplanırken kadının işgücüne katılımı, üreme sağlığı ve eğitime katılımı hususları esas alınmaktadır. Değerin yüksek çıkması eşitliğin yüksek olduğunu göstermektedir. 2012 yılında 148 ülkenin verilerinden yararlanılarak hazırlanan endeksin 0.045 ile 0.747 arasında değişen değerler aldığı tespit edilmiştir. Bu oran Türkiye için 2012 yılı adına 0.366 olarak hesaplanmış ve 68.sırada yer almıştır (UNDP, 2013b: 31).

Dünya üzerinde en yoksul 10 kişiden 6' sının kadınlar olduğunu belirten UNDP, Cinsiyet eşitsizliğine ve kadının güçlendirilmesine sadece insan hakları açısından değil, aynı zamanda bin yıllık kalkınma hedeflerine ulaşılabilmesi ve sürdürülebilir kalkınma için de ayrıca önem vermektedir (UNDP, <http://www.undp.org/content/undp/en/home/ourwork/womenempowerment/overview.html>).

Kadın ve erkekler eşit fırsat ve haklara sahip olduklarında, herkes için ekonomik büyüme hızlanacak ve yoksulluk oranları azalacaktır. Bu nedenle UNDP çalışma planını şu şekilde sınıflandırmıştır:

-Hem erkekler hem de kadınlar için ulusal kalkınma stratejileri, planları ve bütçeleri hazırlamak,

-Kadın girişimciliği ve yatırım da dahil olmak üzere, kadınların ve kız çocuklarının ekonomik haklarını ve fırsatlarını tanıtmak (UNDP, http://www.undp.org/content/undp/en/home/ourwork/povertyreduction/focus_areas/focus_gender_and_poverty.html).

3.4.5.Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Yoksulluk Oranları

Türkiye İstatistik Kurumunun 2012 yılı çalışması sonuçları Tablo 47’ de verilmiştir. Türkiye geneline baktığımızda açlık ve gıda+ gıda dışı yoksulluk oranlarının 2002 yılından itibaren azalan bir seyir izlediği görülmektedir. Gıda yoksulluğu ve gıda dışı yoksulluğunun 2009 yılından itibaren görülmemesiyle birlikte gıda dışı yoksulluk oranlarının gıda yoksulluk oranlarından çok daha fazla olduğu görülmektedir. 2008 yılında 0,54 olan gıda yoksulluğu oranı 2009 yılında 0,48 ile azalış gerçekleştirmiş olmasına rağmen, 17,79 olan yoksulluk (gıda + gıda dışı) oranı 18,08 olarak gerçekleşerek artış kaydetmiştir.

Tablo 47 -Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları

Yöntemler	Fert yoksulluk oranı (%)										
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
TÜRKİYE											
Gıda yoksulluğu (açlık)	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48	.	.	.
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08	.	.	.
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı	0,20	0,01	0,02	0,01	.	.	.	.	.	.	.
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22	0,21	0,14	0,06
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı	30,30	23,75	20,89	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35	3,66	2,79	2,27
Harcama esaslı göreceli yoksulluk	14,74	15,51	14,18	16,16	14,50	14,70	15,06	15,12	.	.	.

Kaynak: TÜİK, (2013b), “Yoksulluk Çalışması 2012”

Dünya Bankası’nın yoksulluk analizlerinde kullandığı günlük 1 ABD doları olan açlık sınırına göre 2005 yılından itibaren Türkiye’ de aşırı yoksulluk içinde

yaşan insan bulunmamaktadır. Günlük 2,15 ABD doları altında harcama yapan insanların oranı 2002 yılında 3,04 iken 2012 yılında 0,06 olarak hesaplanmış ve 2002 yılından 2012 yılına gelindiğinde yüzde 98' lik bir azalış gerçekleşmiştir. Günlük 4,3 ABD doları altında harcama yapan insanların oranı ise 2002 yılında 30,30 iken 2012 yılına gelindiğinde bu oran 2, 27 olarak gerçekleşmiştir.

3.5. Bin Yıl Kalkınma Hedefleri ve Türkiye

2000 yılında New York' ta Birleşmiş Milletler Üyelerinin katılımıyla, daha barışçıl, müreffeh ve adil bir dünyanın temellerini atabilmek, aşırı yoksulluk ve yoksunluklarla mücadele edebilmek için Bin Yıllık Kalkınma ve Hedefleri kabul edilmiştir (UNDP, 2000a: 1). Birleşmiş Milletler Bin Yıl Zirvesi, aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, temel eğitimin sağlanması, cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi, çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi, sıtma, AIDS, HIV gibi hastalıklarla mücadele, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve kalkınma için küresel ortaklık gibi Türkiye' nin de kabul ettiği konuları içermektedir (DPT, 2010b: 12). Bin Yıl Kalkınma Hedeflerinin izlenmesine yönelik Türkiye' de hazırlanan ilk rapor 2005 yılında DPT tarafından Birleşmiş Milletler Türkiye Temsilciliğinin teknik desteğiyle hazırlanmış, ikinci rapor da yine DPT tarafından 2010 yılında hazırlanmıştır.

3.5.1.Aşırı Yoksulluk ve Açlığı Ortadan Kaldırmak

Bin Yıl Kalkınma Hedefi doğrultusunda TÜİK verileri ile değerlendirdiğimizde, Türkiye yoksulluk oranlarını düşürmede başarılı olmuştur. 2002 yılında 1,35 olan gıda yoksulluk oranı 2010 yılından itibaren görülmemekte olup, gıda+ gıda dışı yoksullukta da 2002 yılında 26,96 olan oran 2010 yılından itibaren görülmemektedir (TÜİK, 2011a).

UNDP verilerine göre de Türkiye' de 2002 yılında 0.2 olan aşırı yoksulluk oranı 2006 yılında 0.01' e düşmüş ve 2007 yılından itibaren tamamen ortadan kalkmıştır(UNDP,<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview/overview/mdg1/>).

Bin Yıl Kalkınma Hedefleri 2013 Raporuna bakıldığında ise Küresel alanda aşırı yoksulluk içinde yaşayan insanların oranının yarıya indirilmiş olduğu belirtilmekle birlikte “açlık” hala üzerinde durulan ve önem verilmesi gereken konular arasında yer almıştır (UNDP, 201a: 6).

3.5.2. Herkes İçin Evrensel İlköğretim Sağlamak

Türkiye’ de 1997-98 eğitim yılında ilköğretim seviyesinde okullaşma oranı 84,74 okul sayısı ise 47365 iken, 2011-12 eğitim yılında okullaşma oranı 98, 67 okul sayısı ise 32108 olarak tespit edilmiştir (TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018). Okul sayısında bir azalış yaşanırken okullaşma oranının da artış gerçekleşmiştir.

Ayrıca, 18.08.1997 tarihli ve 4306 sayılı Kanun ile 1997/’98 öğretim yılından itibaren 8 yıllık kesintisiz, 30.03.2012 tarihli ve 6287 sayılı Kanun ile 2012/’13 öğretim yılından itibaren de 12 yıllık kademeli zorunlu eğitim ile eğitim seviyesini arttırmak amaçlı resmi adımlar atılmış ve böylece net okullaşma oranı %100 hedefine neredeyse ulaşmış durumdadır (DPT, 2010b: 24).

DPT’ nin 2010 yılında hazırlanan Bin Yıl Kalkınma Hedefleri Raporuna göre okullaşma oranı artmakta fakat eğitime erişimde engel teşkil eden, cinsiyet, aile geliri ve ailelerin eğitim düzeyi gibi faktörlerin hala geçerliliği devam etmektedir (DPT, 2010b: 24).

TÜİK veri tabanı üzerinden yapılan inceleme sonucunda hazırlanan Tablo 48’e bakıldığında; 2008 yılında 15+ yaş üstü okuma yazma bilen toplam 43.806.774 kişiden 23.076.597 kişisini erkekler, 20.730.177 kişisini ise kadınlar oluştururken, 2012 yılında okuma yazma bilen toplam 52.021.230 kişiden 26.813.802 kişisini erkeklerin, 25.207.428 kişisini ise kadınların oluşturduğu görülmektedir. Genel olarak okuma yazma bilenlerin sayısında artış meydana gelmekle birlikte, kadınların sayısının erkeklerden daha az olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 48- Okuma yazma durumu ve cinsiyete göre nüfus (15 +yaş) – 2008-2012

	2008			2012		
Okuma yazma durumu	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Okuma yazma bilmeyen	4.863.414	966.698	3.896.716	2.784.257	474.016	2.310.241
Okuma yazma bilen	43.806.774	23.076.597	20.730.177	52.021.230	26.813.802	25.207.428
Bilinmeyen	3.966.417	2.171.909	1.794.508	1.716.318	883.798	832.520
Toplam	52.636.605	26.215.204	26.421.401	56.521.805	28.171.616	28.350.189

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Veri Tabanı

3.5.3.Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadının Güçlendirilmesi

Türkiye’ de ilköğretimdeki cinsiyet eşitsizliği sona ermiş olsa da, cinsiyet ayrımı hala üzerinde durulması gereken önemi konulardan biridir. 2012-2013 eğitim öğretim döneminde, ortaöğretimde okuyan kız öğrenci sayısı 2.352.209 iken erkek öğrenci sayısı 2.643.144 olarak gerçekleşmiş ve 2002-2003 eğitim öğretim döneminde ortaöğretim için 145 olan cinsiyet oranı, 2012-2013 eğitim öğretim dönemi için 112 olarak hesaplanmıştır (TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068).

Okuryazarlık oranlarına baktığımızda ise; 2012 yılında okuryazar olmayan kadın sayısı 2.313.689, erkek okuryazar olmayanların sayısı ise 475.068 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Yani kadınlardaki okuryazar olmayanların oranı 6,8 iken erkeklerde bu oran 1,4 olarak hesaplanmıştır (TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068).

İşgücüne katılım oranlarında ise kadın erkek arasındaki fark dikkat çekicidir. TÜİK’ in Hane Halkı İş Gücü Anketi verilerine göre, 2012 yılında erkeklerde işgücüne katılım oranı 71,2 iken kadınlarda işgücüne katılım oranı 36,9 ile çok düşük

seviyede gerçekleşmiştir (TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068). İş gücüne katılmama sebebi olarak ise kadınlarda büyük oranda ev işleri ile meşgul olma gerekçe olarak gösterilmiştir. Söz konusu gerekçeyi destekler nitelikte olan Kadının Çalışması Hakkındaki Düşüncelere ilişkin TÜİK’ in en son 2006 yılında gerçekleştirdiği Aile Yapısı Araştırmasında, “*kadının asli görevi çocuk bakımı ve ev işleridir*” düşüncesi yüksek oranda kabul edilmektedir.

Tablo 49 -Kadının çalışması hakkındaki düşünceler

	%	
	Kadın	Erkek
Kadının asli görevi çocuk bakımı ve ev işleridir	64,7	60,7
Gelenek göreneklerimize aykırı	14,1	12,0
Çalışma ortamları kadın için güvenli değildir	9,5	16,5
Çalışan kadının çocukları mağdur olur	7,8	7,0
Ücretli bir işte çalışmak kadını yıpratır	2,5	2,0
Diğer	1,4	1,8
Toplam	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK Aile Yapısı Araştırması, 2006

Siyasal yaşamda da kadın erkek arasındaki eşitsizlik kendini göstermektedir. Öyle ki, 2013 yılında meclisteki milletvekili sayısı içinde kadınlar %14.41 ile erkekler ise %85.58 ile temsil oranına sahip olmuşlardır (TÜSİAD, 2013: 3). T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün 2008-2013 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planında, bu oranın Binyıl Kalkınma Hedefleri çerçevesinde 2015 yılına kadar % 17 olarak gerçekleşmesi hedeflenmiştir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008: 15). Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu verilerine göre, seçilmiş 51 ülke arasında yüzde 44,7 oranıyla İsveç en çok kadın vekil oranına sahipken Türkiye bu sıralamada 43. oldu (UNDP).Yine Birleşmiş Milletlerin Binyıl Kalkınma Hedefleri 2013 yılı raporunda 31 Ocak 2013 tarihi itibari ile, dünya çapında kadın üyelerin parlamentodaki oranlarının % 20’ ler civarında gerçekleştiği belirtilmiştir (UNDP, 2013a:18).

Birleşmiş Milletlerin (UNDP) Binyıl Kalkınma Hedefleri 2013 yılı raporunda eğitim ile ilgili olarak ise; ilköğretim seviyesindeki cinsiyet eşitliğinin amaçlanan ile örtüştüğü fakat, eğitimin her seviyesinde 130 ülkeden sadece 2 ülkede cinsiyet eşitliğinin sağlanabildiği belirtilmiştir (UNDP, 2013a:18).

3.5.4.Beş Yaş Altı Çocuk Ölümlerini Azaltmak

Birleşmiş Milletlerin hedefi, 1990 ve 2015 yılları arasında gerçekleşen 5 yaş altı her 1000 çocuktan 93'ünde meydana gelen ölümleri, 1000 çocukta 31'e indirerek çocuk ölümlerinde 2/3'lik bir azalma sağlamaktır.

2015 yılı için belirlenen söz konusu hedef doğrultusunda, Türkiye' de 5 yaş altı çocuk ölümlerinin azaltılmasına yönelik amaca ne kadar ulaşıldığı tablo 50' de görülmektedir.

Tablo 50 - Beş Yaş Altı Ölüm

	Yaş Gurubu	
Yıllar	"0"	"1-4"
2012	14.845	3.506
2013	13.900	3.285

Kaynak: TÜİK Veritabanı

http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?demografidb2=&report=OLUM06.RDF&p_yil1=2013&p_tab_kod=2&p_dil=1&p_kod=1&desformat=html&ENVID=demografiEnv

"0" yaş gurubundaki ölüm sayısı 2012 yılında 14.845 iken 2013 yılına gelindiğinde 13.900' e gerilemiştir. "1-4" yaş arası ölüm sayısı ise 2012 yılında 3.506 iken 2013 yılında 3.285 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye' de 1993 yılında 1.000 canlı doğumda 60,9 olan beş yaş altı çocuk ölüm hızı, 2008 yılında 23,9'a düşmüştür. Beş yaş altı çocuk ölüm hızı özellikle son 5 yıllık dönemde önemli ölçüde iyileşme göstermiş olup, yüzde 35 oranında

azalmıştır(UNDP,<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview/overview/mdg4/>).

UNICEF’ in 2013 yılındaki raporuna göre, binyıl kalkınma hedeflerindeki çocuk ölümlerinin azaltılması amacına yönelik sonuçlar olumlu gerçekleşmiştir. Küresel anlamda 5 yaş altı çocuk ölümleri 1990 yılında 1000 çocuktan 90 ölüm olarak gerçekleşirken, bu sayı 2012 yılına gelindiğinde 1000 çocuktan 48 ölüm olarak gerçekleşerek çocuk ölüm oranı yarı yarıya düşmüştür. Beş yaş altı çocuk ölüm oranı 2012 yılı için UNICEF tarafından %14 olarak belirlenmiştir (UNICEF, 2013: 7-18).

Birleşmiş Milletlerin üzerinde durduğu ve azaltılmasını amaçladığı çocuk ölümleri, çocuk yoksulluğunun en önemli sonuçlarından biridir. Çocuk yoksulluğunun en belirgin sebebi ise, ailelerin çocukların fiziksel ve duygusal gelişimlerini sağlayamamasıdır. Böylece aileden başlayan yoksulluk çocuklarda devam etmekte ve yoksulluk geleceğe aktarılmaktadır (Durgun, 2011:145-146).

Durgun’ un 2011 yılında Türkiye’ de çocuk yoksulluğuna ilişkin yaptığı çalışmada, ekonomideki gelişmelere rağmen, Türk çocuklarının OECD ve AB ülke çocukları arasında maddi refah açısından bir sıralama yapıldığında en alt sıralarda yer aldığı ve Avrupa İstatistik Ofisi verilerine göre ise 17 yaşın altındaki çocuklar için hesaplanan yoksulluk riski Danimarka, Norveç ve Slovenya gibi ülkelerde %10’ un altında iken Türkiye’ de bu oranın %34 olduğu tespitine ulaşılmıştır (Durgun, 2011: 148).

Aynı çalışmada çocuk yoksulluğuna ilişkin olarak çocuk işgücü verilerine de yer verilmiştir. Buna göre, Türkiye’ de 6-17 yaş arası çocuklarda 1999 yılında %10,3 olan istihdam oranı, 2006 yılında 5,9 olarak gerçekleşmiştir. Çocuk istihdamında azalma yaşanmakla birlikte, kırdaki çocuk istihdamındaki azalış kente göre daha az olmaktadır (Durgun, 2011: 150).

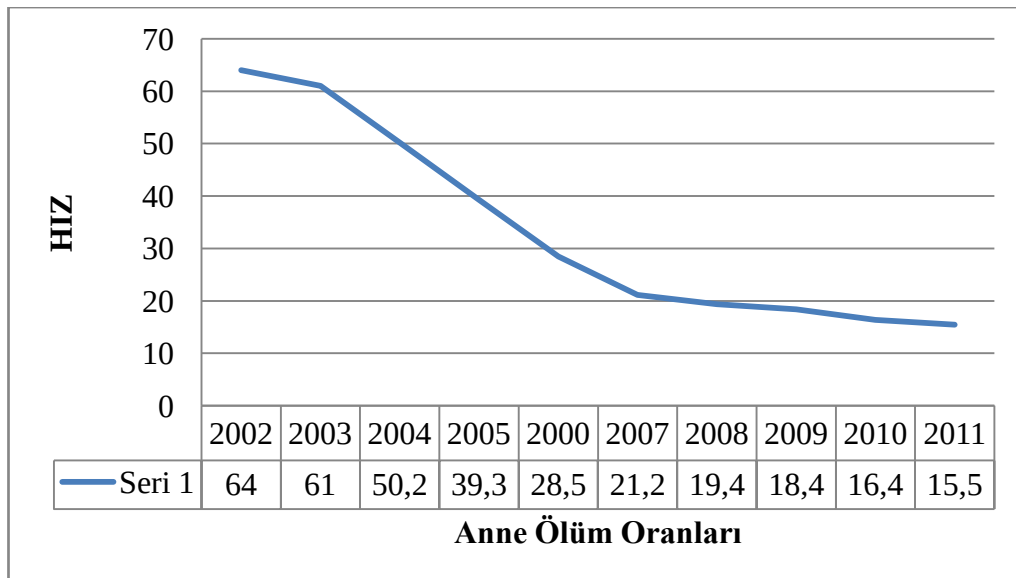
3.5.5. Anne Sağlığını İyileştirmek

Anne sağlığını iyileştirme hedefinin amaçları anne ölümlerini dörtte üç oranında düşürmek ve üreme sağlığına herkesin erişimini sağlamaktır. Türkiye’ de anne sağlığı ile ilgili istatistiki bilgi bulmak oldukça güçtür. Nitekim Türkiye İstatistik Kurumu’ nun veri tabanında da konu ile ilgili bilgi mevcut değildir.

Dünya Bankası elektronik veri tabanı üzerinde yapılan incelemede, Türkiye’ de her 100.000 sağlıklı doğumda anne ölüm oranı 2005 yılı için 28.0, 2010 yılı için ise 20.0 olarak hesaplanmıştır. Aynı oranlar dünya genelinde ise 1995 yılı için 360.0, 2010 yılı için ise 210.0 olarak hesaplanmıştır (WB, <http://search.worldbank.org/all?qterm=maternal%20mortality%20rate>).

T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından, binyıl kalkınma hedeflerine istinaden, 2015 yılına kadar, 2005 yılında tespit edilen yüz binde 28.5 olan anne ölümlerini %50 azaltılmak amacıyla Anne Ölümleri İnceleme Komisyonu oluşturulmuştur. Bu komisyon, her yılın sonunda tüm verileri toplu olarak değerlendirmekte ve alınması gereken önlemleri belirlemektedir.

Şekil 5-Yıllara Göre Anne Ölüm Oranı, (100.000 Canlı Doğumda), Türkiye

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2011

Bakanlığın 2012 yılında yayınlanmış olan 2011 Sağlık İstatistikleri Yıllığında, 2002 yılından itibaren, anne ölümlerinde azalış seyri izlenmekte olup, 2011 yılı için ölüm oranı 15,5 olarak belirtilmiştir.

Aynı istatistikte, 9 yıllık periyotlarla anne ölüm oranlarındaki değişim hesaplanmış ve 1994-2002 yılları arasında değişimin % 30, 2003-2011 yılları arasındaki değişimin ise % 76 olarak gerçekleştiği tespiti yer almıştır (Sağlık Bakanlığı, 2012: 20).

3.5.6. HIV/AIDS, Sıtma ve Diğer Hastalıklarla Mücadele

Türkiye’ de sıtmaya dayalı hiçbir ölüm kaydı bulunmamakla birlikte HIV/AIDS yaygınlığı söz konusu olmaktadır.

Sağlık Bakanlığının 2011 Sağlık İstatistiği Yıllığında hastalıkların vaka sayısı Tablo 51’ de görülmektedir.

Tablodan görüleceği üzere, Kızamık hastalığının 2008 yılından itibaren yerli vaka olarak görülmemekte olup, aynı yıl itibari ile yabancı vakalarda hızlı bir artış görülmektedir.

Tüberküloz ve Sıtma hastalıklarında yerli vakalarda 2002 yılından 2012 yılına kadar azalış seyri gözlenirken, AIDS’ te 2002 yılından 2012 yılına kadar son yıllarda önemli bir artış yaşanıyor olması acil önem gösterilmesi gereken potansiyel bir risk olduğunu ve konuyla ilgili farkındalığın artırılması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 51-Yıllara Göre Enfeksiyon Hastalıklarının Vaka Sayıları, Türkiye

		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
AIDS	Yerli Vaka	42	48	42	34	33	21	48	68	64	66
	Yabancı Vaka	6	4	5	3	2	3	1	7	6	14
	Toplam Vaka	48	52	47	37	35	24	49	75	70	80
Kızamık	Yerli Vaka	7.810	5.600	8.744	1.119	34	3	0	0	0	0
	Yabancı Vaka	—	—	—	—	—	—	4	4	7	111
	Toplam Vaka	7.810	5.600	8.744	1.119	34	3	4	4	7	111
Tüberküloz	Yerli Vaka	18.043	17.923	17.543	19.681	19.511	18.739	17.425	16.594	15.700	14.852
	Yabancı Vaka	—	—	—	63	118	139	175	163	179	202
	Toplam Vaka	18.043	17.923	17.543	19.744	19.629	18.878	17.600	16.757	15.879	15.054
Sıtma	Yerli Vaka	10.184	9.182	5.252	2.036	751	313	166	38	9	4
	Yabancı Vaka	40	40	50	48	45	45	49	46	78	128
	Toplam Vaka	10.224	9.222	5.302	2.084	796	358	215	84	87	132

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2011

HIV ve AIDS virüsüne karşı Sağlık Bakanlığı toplumda bilinci arttırmak ve riskli davranışlar konusunda farkındalığı arttırmak amacı ile danışmanlık ve tarama faaliyetlerini içeren bir takım programlar geliştirmektedir (DPT, 2010b: 45).

3.5.7.Çevresel Sürdürülebilirliği Sağlamak

Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla, güvenli içme suyuna ve temel atık sistemine erişimi kolay olmayan insanların oranını yarı yarıya indirmek, gecekonduya yaşayanların hayatlarını iyileştirmek, sürdürülebilir kalkınma ilkelerini ülke politika ve programları ile bütünleştirmek ve çevresel kaynakların yok oluşunu engellemek hedeflenmiştir (Kabaş, 2009: 260).

Türkiye’ de 1988 yılında 20.199 hektar (bin) olan orman arazileri, 2013 yılında 21.678 hektara (bin) kadar yükselebilmektedir (TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1019). Orman arazilerindeki değişimde hazine arazilerinde ve diğer potansiyel arazilerde yapılan ağaçlandırmanın orman arazilerinden sayılması ve kent bölgelerine yapılan göçler sonucu göç veren bazı bölgelerin orman vasfını kazanması oldukça etkilidir (DPT, 2010b: 49).

Türkiye’ de içme ve kullanma suyu şebekesi için çekilen toplam su 1994 yılında 3.242.733 m³ iken, 2012 yılında bu oran 4.936.342 m³ olarak gerçekleşmiştir. İçme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen nüfus 2012 yılında 62.649.551 olup nüfusun %98’ine tekabül etmektedir (TÜİK, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/cevredagitimapp/belediyeicme.zul>).

İçme suyu kaynaklarına erişimin önündeki en önemli neden, ARGE çalışmalarının yetersizliğidir. Yer altı ve yer üstü sularının korunmasında ve yönetilmesinde eksiklikler devam etmekte ve kontrolsüz yapılaşma içme suyu kaynaklarının kirlenmesine sebep olmaktadır (DPT, 2010b: 53).

Sera gazı emisyonlarına baktığımızda, 1990 yılında 188,5 milyon ton iken 2012 yılında 439,9 milyon ton olarak gerçekleşmiş olup, CO₂ eşdeğeri olarak 2012 yılı toplam sera gazı emisyonu 1990 yılına göre %133,4 artış göstermiştir. Bu artışın en önemli nedenleri ekonomik büyüme, sanayileşme ve enerjiye olan talep artışıdır (DPT, 2010b: 50).

Tablo 52-Toplam Sera Gazı Emisyonları

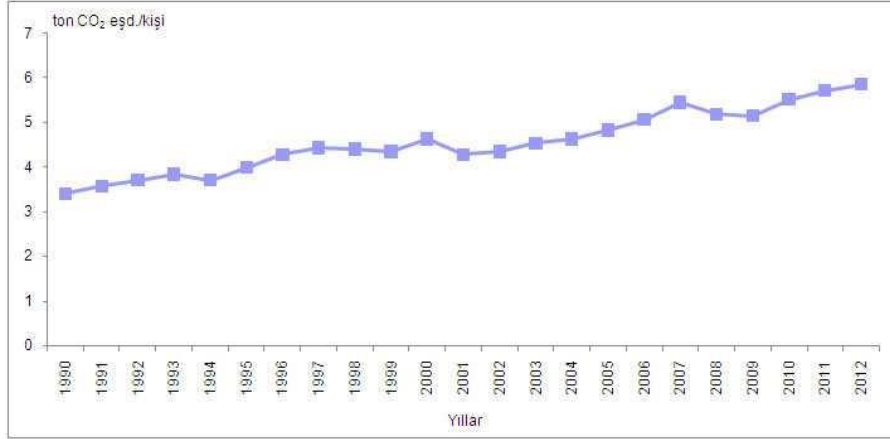
	1990	1995	2000	2005	2010	2012
CO ₂	141,6	174,1	225,6	259,8	326,8	357,5
CH ₄	34,1	47,4	53,7	52,6	57,3	61,6
N ₂ O	12,2	16,8	17,1	14,7	14,2	14,8
F Gazları	0,6	0,5	1,7	3,7	5,2	6,0
Toplam	188,5	238,9	298,1	330,7	403,5	439,9

Kaynak: TÜİK, Seragazı Emisyonu İstatistikî Tablolar

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1019

1990 yılında kişi başı CO₂ eşdeğer emisyonu 3,42 ton/kişi olarak hesaplanırken, bu değer 2012 yılında 5,9 ton/kişi olarak hesaplandı.

Şekil 6-Kişi Başı Seragazi Emisyonu, 1990-2011

Kaynak: TÜİK Haber Bülteni, sayı 13482

Türkiye’ de deniz ürünlerinin üretiminde de artışlar söz konusudur. 1996 yılında 549.646,0 ton olan deniz ürünleri üretimi 2012 yılına gelindiğinde 644.852,0 ton olarak gerçekleşmiştir (TÜİK). T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı veri tabanı üzerinde yapılan incelemede; deniz ürünleri üretiminde avcılık faaliyetinin 2002 yılından 2012 yılına gelindiğinde büyük miktarda azalma görülmekle birlikte, yetiştiricilik oranlarının aynı yıllar itibari ile artış kaydettiği görülmektedir (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2013: 3).

3.5.8.Kalkınma İçin Küresel Bir Ortaklık Kurma

Küresel ortaklık, yoksulluğu azaltma ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilebilmesini sağlamada önemli faktörlerden biridir. Böylece, ticari ve mali bir sistem kurularak az gelişmiş ülkelerin ihtiyaçlarına cevap verilebilmektedir (UNDP,<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview/overview/mdg8/>).

İktisadi Kalkınma ve Yoksullukla ilgili birçok model ortaya atılmış fakat geçerliliğini yitirmiştir. Dış yardım ise yoksullukla mücadelede hala geçerliliğini korumaktadır (Karagöz, 2010: 2).

Birleşmiş Milletlerin (UNDP) Binyıl Kalkınma Hedefleri 2013 yılı raporunda, 2012 yılında gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere yapılan yardımların 126 milyar dolar olduğu ve bu miktarın bir önceki yıla göre (2011) % 4 düşüş olarak gerçekleştiği açıklanmıştır (UNDP, 2013a:5).

Türkiye’ de Doğu Bloğu ve Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra ortaya çıkan ihtiyaçlar kapsamında, 1992 yılında kurulan Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA), Binyıl Kalkınma Hedefleri Çerçevesinde faaliyetlerine devam etmektedir. Kurumun 2012 faaliyet raporunda, TİKA’ nın 30’ dan fazla ülkede faaliyette olduğu ve 2012 yılında 1.400’ü ülkesel ve 479’u ise bölgesel bazda olmak üzere toplam 1.879 proje gerçekleştirildiği belirtilmiştir(TİKA, 2012: 20).

Yine aynı raporda, UNDP’ nin açıkladığı ülkeler arası yardımlarda 2012 yılındaki azalmaya karşılık, Türkiye’ de 2012 yılında yapılan ülke dışı yardımların bir önceki yıla göre % 98,7 oranında arttığı belirtilmiştir (TİKA, 2012: 21).

4.EKONOMETRİK ANALİZ

4.1. Literatür İncelemesi

Ekonomik büyümenin ülkedeki yoksulluğu azaltması beklenen bir durumdur. Ancak ekonomik büyüme ve yoksulluk ilişkisi literatürde hala tartışılan bir konudur. Ekonomik büyüme, Ekonomik büyüme, üretilen mal ve hizmet kapasitesinde meydana gelen artıştır. Yani bir ülkenin ekonomik büyümesi, ülke fert başına GSYİH' sının sürekli olarak artması anlamına gelmektedir. Burada önemli olan nokta kişi başına düşen GSYİH' nın yükselmesidir. Fakat bu her zaman yoksulluğu azaltacağı anlamına gelmemektedir. Özellikle de 1990' lı yıllardan sonra uluslar arası kuruluşların yoksulluğu salt gelirden arındıran çok boyutlu tanım ve açıklamalarından sonra ekonomik büyümenin yoksulluk üzerindeki etkisi her zaman olumlu olmamaktadır.

Daha önceki bölümlerde de ayrıntılı olarak açıklanan Bin Yıl Kalkınma Hedeflerinin en temel amaçlarından olan günlük harcaması 1\$' ın altında olan insanların oranını yarıya indirmek ve açlığı tamamen ortadan kaldırmak hedefleri, kişinin geliri ile yoksulluğu dolayısıyla yoksulluk ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin sınanması ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

Michael Roemer and Mary Kay Gugerty 1997 yılındaki Büyüme Yoksulluğu Azaltır mı adlı çalışmasında, nüfusun en yoksul %20'lik kesimi ile %40' lık kesimi üzerinde ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltıcı eğilimi olup olmadığı sorusu üzerinde durmuşlardır. Çalışma sonucunda, GSYİH oranlarında meydana gelen artışların en yoksul %40' ın elde ettiği gelirin de artmasını sağladığı görülmüştür. Sayısal olarak GSYİH oranındaki %10 artışın en yoksul %40' ın gelirinde %10 artış sağladığı, en yoksul %10' da ise bu artışın %9.21 olarak gerçekleştiği belirtilmiştir. Bu nedenle, yazarlar GSYİH oranlarında meydana gelen artışların yoksulluğu azalttığı yönündeki savlarının güçlü olduğunu iddia etmektedir (Roemer ve Gugerty,1997:4-6).

Foster ve Szekely' nin **2001** yılındaki çalışması ile Büyümenin Yoksullar için iyi olup olmadığı araştırılmıştır. Bu çalışmadaki amaç iki önemli soruya yanıt bulmaktır. Bunlardan biri büyümenin yoksulların yaşamını iyileştirip iyileştirmediği

diğer ise söz konusu büyümenin faydasını en fazla hissedenlerin zenginler mi olduğudur. Burada yoksulların yaşamlarının iyileşmesinden kasıt gelirlerinde meydana gelecek olan artıştır.

Çalışmada farklı ülkeleri içeren toplam 144 hanehalkı anketinden faydalanılmıştır. Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Nikaragua, Paraguay Brezilya, Kosta Rika, Tayvan, Amerika Birleşik Devletleri ve Latin Amerika gibi farklı ülkeleri içermekte olup ülke başına düşen anket sayısı da farklılaşmaktadır. Böylece toplamda 5.2 milyon kişiye ve 4.1 milyon aileye ulaşıldığı belirtilmektedir. Ortalama örneklem sayısı ise 26.435 aile ve 10.576 kişidir. Anketlerden elde edilen toplam kişi başına düşen geliri eşitlik sağlanabilmesi için satın alma gücü paritesine göre düzeltilmiş kişi başı GSYH' ya dönüştürülmüştür. 5 ayrı regresyon oluşturulmuş ve bu regresyonlar ile ortalama gelir ve büyüme yoksulluk elastikiyeti hesaplanmıştır.

Elde edilen sonuçlarda çok düşük elastikiyet hesaplanmıştır. Ortalama gelire sahip bireylerin gelirlerinin büyüme elastikiyeti 1.08 olarak hesaplanmış, düşük gelirli bireylerin ise gelirlerinin büyüme elastikiyeti 0.77, 0.36 ve 0.33 olarak hesaplanmıştır. 1' den küçük olan bütün katsayılar istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Elde edilen bu değerlere ve sonuçlara göre, yoksulların büyüme ile birlikte yaşam standartları gelişmekte fakat büyümeden elde edilen kazanç orta gelirli insanlarda en fakir kesime göre daha fazla olmaktadır (Foster ve Szekely ,2001: 11-26).

Dollar ve Kraay' in 2002 yılındaki çalışmasında, dünya ekonomilerinin 1990' lı yıllardan itibaren büyüme ivmesi içinde olduğu fakat bu büyümenin yoksullar için ne kadar fayda sağladığının tartışma konusu olduğunu belirtmiş ve büyümenin yoksullar için iyi olup olmadığını araştırmıştır.

Bu amaçla, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere büyük bir gözlem oluşturmuş, nüfusun gelir dağılımında en az gelir seviyesi olan 5.gruplarını yoksul olarak tanımlamışlardır. Buna göre ülke nüfusunun en yoksul olan 1/5'lik kesiminin ortalama gelirleri veri olarak alınmış ve ekonomik büyüme ile ilişkisini ampirik olarak test etmek için 4 yıllık inceleme yapılmıştır.

Yapılacak olan inceleme için yoksul olarak tanımlanan kesimin ortalama geliri ile ülkenin ortalama geliri arasında regresyon kurulmuş ve tahmin En Küçük Kareler Yönetimine göre yapılmıştır. Yapılan tahmin sonucuna göre bir ülkenin en yoksul 1/5'lik kesiminin elde ettiği ortalama gelirin, ülkenin ortalama geliri ile aynı oranda arttığı ya da azaldığı sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada dikkati çeken başka bir husus da büyümenin yoksulluğun azaltılması için tek çözüm olmadığı, ancak toplumdaki diğer unsurların da paralel olarak geliştirilmesi sonucunda yoksulluğun azalacağından bahsedilebileceğinin vurgulanmasıdır (Dollar ve Kraay, 2002:5-22).

Pradeep AGRAWAL 2008 yılında yaptığı çalışma ile Kazakistandaki ekonomik büyüme ile yoksulluğun azaltılması arasındaki ilişkiyi ampirik olarak incelemiştir. Çalışma il düzeylerinde kullanılmış ve yüksek büyüme oranları ile yoksullukta hızlı düşüşlerin yaşandığını sonucu elde edilmiştir.

İlişkinin incelenmesi için ekonometrik regresyon analizi kullanılmıştır. Veriler GSYİH ve yoksulluk oranlarında meydana gelen değişimdir (ΔP). Kullanılan veriler 200-2002 yılları arasında panel veri analizi kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde ise En Küçük Kareler Yöntemi tercih edilmiştir. Analiz sonuçları aşağıdaki gibidir.

$$\Delta \text{POVERTY} = -0.113 \text{ GROWTH}_{pc} \\ (-13.324)**$$

$$R^2 = 0.964, SE = 5.747$$

***%1 güven düzeyinde

Yapılan çalışmada, Kazakistan için ekonomik büyüme oranları arttığında yoksulluk oranlarında düşüş yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Böylece, yazar yüksek GSYİH oranları ile azalan yoksulluk arasında ilişki olduğu tezini kanıtlamıştır (Agrawal, 2008:4-9).

Shorrocks ve Hoeven' göre ekonomik büyüme her zaman yoksulluğu azaltıcı etkisi yapmamaktadır. Önemli olan büyümenin gelir dağılımını bozmaması

ve eşitsizlik getirmemesidir. Ekonomik büyüme beraberinde eşitsizliği getirdiği takdirde yoksulluğu azaltmak için geçerli bir yol olmayacaktır. Ekonomik büyüme eşitliği sağladığı takdirde eğitim, sağlık ve istihdamda da etkinlik ve adaleti sağlayacak ve bu durumda yoksulluğun azalmasına katkı sağlamış olacaktır (Shorrocks ve Hoeven,2004: 156-160).

4.2. Türkiye’ deki Yoksulluğun 2002-2012 Yılları Arasındaki Değişiminin Ekonometrik Olarak Analiz Edilmesi

4.2.1.Modelin Kurulması ve Öngörü

Bu bölümde Türkiye’ deki yoksul sayısı ile GSYİH arasındaki ilişki test edilmeye çalışılmıştır. Modelde iki değişken vardır. Bunlardan biri yoksul sayısı diğeri ise GSYİH’ dır. Değişkenlerin 2002-2012 yılları arasındaki değerleri kullanılmıştır.

Uygulamada Regresyon analizi yöntemi kullanılmıştır. Bağımlı değişken olarak kullanılan yoksul sayısı verileri TÜİK’ in yoksulluk çalışmalarından, bağımsız değişken olan GSYİH oranları ise Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası elektronik veri dağıtım sitesinden alınmıştır. GSYİH oranları 2002 yılı baz yıl olarak 100 tabanlı endeks haline getirilmiş ve değişkenlerin doğal logaritmaları kullanılmıştır.

Tablo 53-2002-2012 yılları arasındaki yoksul sayısı ve GSYİH oranları

YILLAR	YOKSULUK	BUYUME	LYOKSUL	LBUYUME
2002	18441	100	9.822332	4.60517
2003	19458	105.3	9.876014	4.656813
2004	17991.286	115.1982	9.797643	4.746654
2005	14681.239	124.8748	9.594326	4.827312
2006	12412	133.4912	9.426419	4.894036
2007	10525	139.7653	9.261509	4.939965
2008	11122.631	140.7437	9.316737	4.94694
2009	11890.715	133.988	9.383513	4.89775
2010	11816.559	146.3149	9.377257	4.985761
2011	11589.074	159.1906	9.357818	5.070102
2012	11915.279	162.6928	9.385577	5.091863

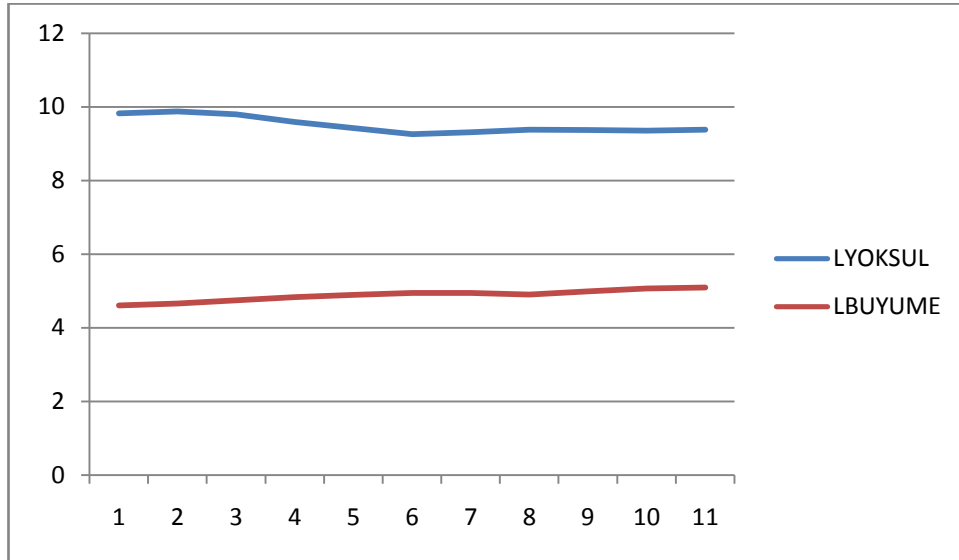
İktisadi olarak beklenti;

Yoksulluk sadece gelirle anılamayacak kadar çok boyutlu bir problem olmakla birlikte, genel olarak kişilerin ya da ailelerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri ve yaşılan standartlarını değiştirebilecekleri düzeyde gelir artışı meydana geldiğinde yoksulluğun da azalış seyri göstermesi beklenen durumdur. Ekonomik büyümenin bir ülkede kişi başına düşen gelirde artış meydana getirdiği bilindiğinde göre, GSYİH oranlarında meydana gelecek artışın yoksul sayısında azalış, GSYİH oranlarındaki azalışın ise yoksul sayısında artış meydana getirmesi iktisadi beklentimizdir.

4.2.2.Verilerin Analizi

Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin 2002-2012 dönemi için, logaritmaları alındıktan sonraki seyri grafikte incelenmiştir.

Şekil 7-2002-2012 Yılları Arasındaki Yoksul Sayısı ve Büyüme Oranlarının Seyri

Model kurulurken durağanlığın incelenmesi gerekmektedir. Böylece, kurulacak ekonometrik modeldeki zaman serilerinin mevsim etkisi ve trend taşıması ihtimali ve sahte regresyon ile karşılaşma olasılığı ortadan kalkmış olmaktadır (Sümer, 2013a: 265).

Her iki değişkene de ADF birim kök testi uygulanmıştır. Öncelikle Yoksul sayısına ait serinin düzeyde durağan olup olmadığı test edilmiştir.

Null Hypothesis: LYOKSUL has a unit root

Exogenous: None

Lag Length: 1 (Automatic - based on SIC, maxlag=1)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-0.896691	0.3008
Test critical values: 1% level	-2.847250	
5% level	-1.988198	
10% level	-1.600140	

Dzeyde durağan olmayan serinin 1. ve 2.farkları alınmış, 2.mertebeden durağan hale getirilmiştir.

Null Hypothesis: D(LYOKSUL) has a unit root

Exogenous: None

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=1)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-1.452728	0.1290
Test critical values: 1% level	-2.847250	
5% level	-1.988198	
10% level	-1.600140	

*MacKinnon (1996) one-sided p-values.

Null Hypothesis: D(LYOKSUL,2) has a unit root

Exogenous: None

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=1)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-2.460755	0.0215
Test critical values: 1% level	-2.886101	
5% level	-1.995865	
10% level	-1.599088	

*MacKinnon (1996) one-sided p-values.

Aynı şekilde GSYİH oranlarına ait serinin düzeyde durağan olmadığı test edilmiş, seri 1. ve 2. farkından sonra 2.mertebeden durağan hale getirilmiştir. ADF test istatistiği sonucu aşağıda verilmiştir.

Null Hypothesis: LBUY_ME has a unit root

Exogenous: None

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=1)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	3.363147	0.9982
Test critical values: 1% level	-2.816740	
5% level	-1.982344	
10% level	-1.601144	

*MacKinnon (1996) one-sided p-values.

Null Hypothesis: D(LBUY_ME) has a unit root

Exogenous: None

Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=1)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-1.447410	0.1301
Test critical values: 1% level	-2.847250	
5% level	-1.988198	
10% level	-1.600140	

*MacKinnon (1996) one-sided p-values.

Null Hypothesis: D(LBUY_ME,2) has a unit root

Exogenous: None

Lag Length: 1 (Automatic - based on SIC, maxlag=1)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-2.904915	0.0106
Test critical values: 1% level	-2.937216	
5% level	-2.006292	
10% level	-1.598068	

*MacKinnon (1996) one-sided p-values.

ADF birim kök testi sonucunda bağımlı değişken yoksul sayısı ve bağımsız değişken GSYİH 2.mertebeden durağan seri haline getirilerek mevsim etkisi ve trend taşıma olasılığı ortadan kaldırılmıştır. Durağan hale gelen serilerin analizi En Küçük Kareler Yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucu aşağıda verilmiştir.

Dependent Variable: LYOKSUL

Method: Least Squares

Date: 05/06/14 Time: 20:45

Sample: 1 11

Included observations: 11

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	15.65823	1.075366	14.56084	0.0000
LBUY_ME	-1.260500	0.220331	-5.720950	0.0003
R-squared	0.784324	Mean dependent var	9.509013	
Adjusted R-squared	0.760360	S.D. dependent var	0.223540	
S.E. of regression	0.109429	Akaike info criterion	-1.424108	
Sum squared resid	0.107773	Schwarz criterion	-1.351763	
Log likelihood	9.832592	Hannan-Quinn criter.	-1.469711	
F-statistic	32.72927	Durbin-Watson stat	0.647698	
Prob(F-statistic)	0.000287			

Yukarıdaki tablo incelendiğinde; değişkenlerin katsayılarının istatistiksel anlamlılığı t değerleri ve prob. değerleriyle test edilmektedir. Burada prob. değerlerinin 0.0000 ve 0.0003 olup bu değerlerin % 1, % 5 ve % 10'dan düşük olması katsayıların anlamlı olduğu şeklinde yorumlanır. $R^2=0.784324$ değeri bağımlı değişkenin değişiminin % 78 oranında analizde yer alan bağımsız değişken yardımıyla ifade edilebildiğini göstermektedir. Geriye kalan %22'lik kısım için ise modelde yer almayan diğer unsurların etkili olduğu söylenebilir. F değeri ise görüldüğü üzere 32.72927 olarak hesaplanmıştır.

$H_0 = \rho^2 = 0$: Bağımlı değişkenle bağımsız değişkenler arasında doğrusal ilişki yoktur ve regresyon anlamlı değildir.

$H_1 = \rho^2 > 0$: Bağımlı değişkenle bağımsız değişkenler arasında doğrusal ilişki vardır ve regresyon anlamlıdır.

$F_{\text{hesaplanan}} = 32.72927 > F_{\text{tablo}} = 5.12$ böylece H_0 hipotezi reddedilir ve H_1 hipotezi kabul edilir. Dolayısıyla regresyon anlamlıdır.(F istatistiği için 0.05 anlamlılık düzeyinde) Modelimiz;

Yoksul Sayısı = 15.65823 - 1.260500 GSYİH şeklindedir. GSYİH katsayısının negatif olması değişkenlerden biri artarken diğerinin azaldığını göstermektedir.

Elde edilen sonuçların tutarlılığının test edilmesi için verilerin değişen varyans analizleri yapılmıştır.

Dependent Variable: LYOKSUL

Method: Least Squares

Date: 05/06/14 Time: 21:05

Sample: 1 11

Included observations: 11

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	15.56012	0.060048	259.1283	0.0000
LBUY_ME	-1.239946	0.012303	-100.7806	0.0000
R1	1.029327	0.019177	53.67580	0.0000
R-squared	0.999403	Mean dependent var	9.509013	
Adjusted R-squared	0.999253	S.D. dependent var	0.223540	
S.E. of regression	0.006108	Akaike info criterion	-7.131545	
Sum squared resid	0.000298	Schwarz criterion	-7.023028	
Log likelihood	42.22350	Hannan-Quinn criter.	-7.199950	
F-statistic	6693.760	Durbin-Watson stat	1.855943	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Elde edilen denkleme dayanılarak yapılacak kestirimlerin güvenilirliğinin araştırılmasında hata terimleri arasında otokorelasyon olup olmadığı sınanmış sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:

F-statistic	3.242105	Prob. F(1,7)	0.1148
Obs*R-squared	3.482014	Prob. Chi-Square(1)	0.0620

Yoksul Sayısı = 15.65823 - 1.260500 GSYİH şeklindeki modelimizi LM testi ile otokorelasyon olup olmadığını test etmek için, modelin hata terimlerinin (u_i) bağımlı değişken, bağımsız değişken olan GSYİH ve hata terimlerinin 1.gecikmeli değerlerinin bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Hata terimlerinin 1.gecikmeli değerlerini aldığımız için gözlem sayımız 1 azalmıştır.

$H_0 = \rho_1 = 0$ birinci dereceden otokorelasyon yok

$H_1 = \rho_1 \neq 0$ birinci dereceden otokorelasyon var

Test istatistiği LM=3.482014

0.05 hata payıyla $p=1$ serbestlik derecesinde ki kare tablo değeri= 3.841

3.482014 < 3.841 olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir dolayısıyla otokorelasyon yoktur.

Klasik doğrusal regresyon modelinin en önemli varsayımlarından biri ana kütle regresyon fonksiyonunda u_i 'lerin homoskedastik olmasıdır. Yani, X_i 'nin alacağı değer ile oluşan u_i 'lerin varyansı her bir X_i için aynı olmasıdır (Sümer, 2013a: 169). White testi, gerek basitliği gerek modeldeki bütün bağımsız değişkenleri kapsaması gerekse de normallik varsayımına uymayan durumlar için kullanılabiliyor olması sebebi ile heteroskedasitenin teşhisinde en çok kullanılan

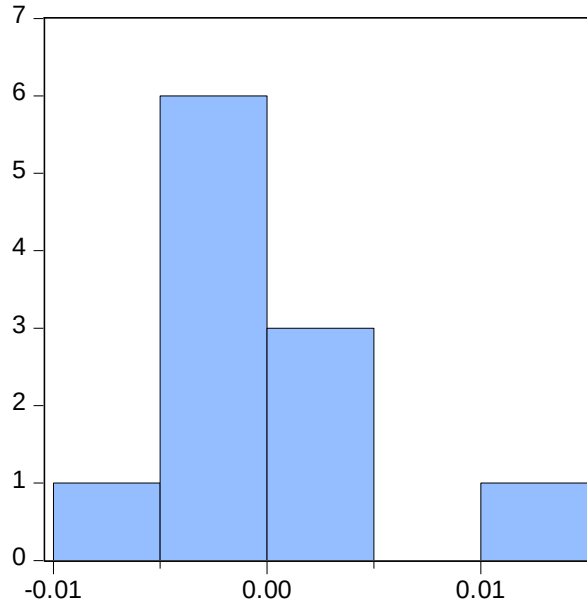
yöntemdir (Sümer, 2013b: 174). Biz de modelimizde heteroskedasitenin varlığını test etmek için White testini uyguladık ve heteroskedasitenin olmadığını tespit ettik.

Heteroskedasticity Test: White

F-statistic	19.24340	Prob. F(5,5)	0.0028
Obs*R-squared	10.45661	Prob. Chi-Square(5)	0.0633
Scaled explained SS	9.090592	Prob. Chi-Square(5)	0.1055

Hata terimleri olan u_i 'lerin dağılımına baktığımızda dağılımın normal dağılım olduğu görülmektedir. Dağılımın normallik testi Jarque-Berra (JB) yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

Tablo 54-Dağılım Tablosu

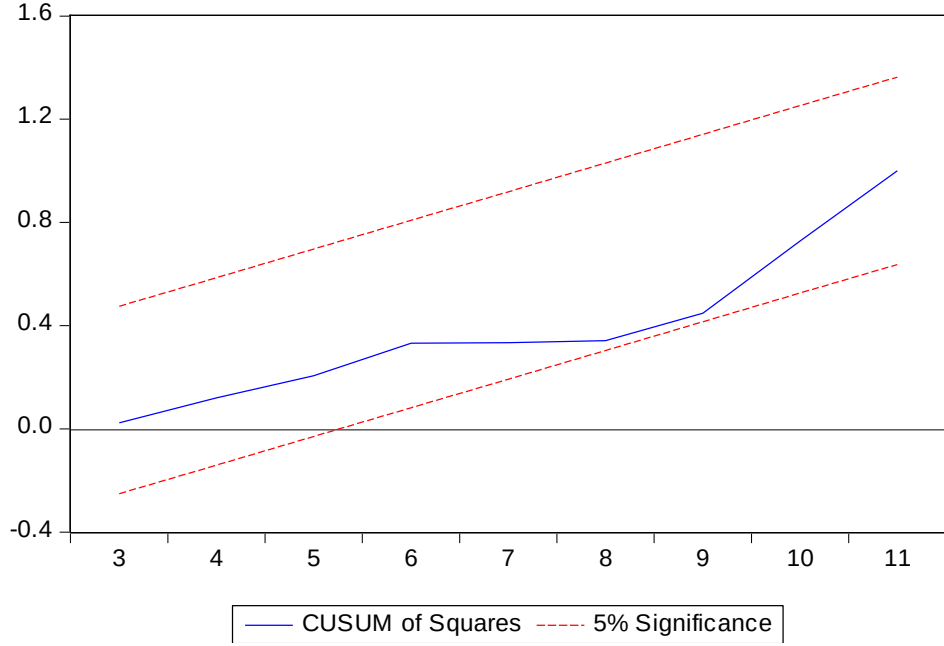

Series: Residuals	
Sample 1 11	
Observations 11	
Mean	2.37e-16
Median	-0.000463
Maximum	0.012933
Minimum	-0.008752
Std. Dev.	0.005463
Skewness	0.937368
Kurtosis	4.287279
Jarque-Bera	2.370374
Probability	0.305689

Dağılımın normal olması tahmin edicilerin yansız, minimum varyansa sahip, etkin ve tutarlı olduğunu göstermektedir. Normal dağılmış değişkenlerin doğrusal fonksiyonunun kendisi de normal olarak dağılır.

Parametrelerde yapısal değişiklik olup olmadığına ilişkin olarak CUSUM-SQ testi uygulanmıştır. Sonuç grafikte verilmiştir.

Şekil 8-Yapısal Değişiklik

Yapısal değişiklik savaş, ekonomik reformlar gibi olağan dışı durumlarda parametrelerin değerlerinde meydana gelen değişiklikleri temsil etmektedir (Sümer, 2013a: 245).

Yapısal değişiklik olması durumunda, yapısal değişikliğe kadar kararlı olan regresyon modelinin katsayıları yapısal değişiklikten sonra etkilenecek ve katsayıların kararlılığının bozulmasına sebep olacaktır (Sümer, 2013a: 248).

Grafikten de görüleceği gibi regresyon modelimizin katsayılarında yapısal değişiklik meydana gelmemiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Türkiye’ deki yoksul sayısının İktisadi Büyüme ile arasındaki ilişki test edilmeye çalışılmıştır. Bunun için TÜİK’ in 2002 yılından itibaren her yıl düzenli olarak yayımladığı yoksulluk çalışmasındaki yoksul sayıları ile T.C.Merkez Bankası elektronik veri tabanından elde edilen GSYİH yıllık oranlarının 2002-2012 yılları arasındaki değerleri veri olarak alınmıştır. Kurulan model En Küçük Kareler Yöntemi ile test edilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, GSYİH oranlarında meydana gelen artışın yoksul sayısını azalttığı, bağımlı değişken olan yoksul sayısındaki değişiminin % 78’lik kısmının analizde yer alan bağımsız değişken olan GSYİH oranları yardımıyla ifade edilebildiği test edilmiştir. Yine, analiz sonucunda oluşan Yoksul Sayısı = $15.65823 - 1.260500 \text{ GSYİH}$ şeklindeki modelimizin GSYİH katsayısının negatif olması değişkenlerden biri artarken diğerinin azaldığını göstermektedir. Yani GSYİH artarken yoksul sayısı azalmakta, GSYİH azalırken ise yoksul sayısı artmaktadır. Bu da modelimizin iktisadi beklentileri karşıladığını göstermektedir.

Kurulan model iktisadi, ekonometrik ve istatistiksel olarak anlamlı bir modeldir. Çalışmamızdaki en büyük sıkıntı Türkiye’ de ve yurtdışı veri kaynaklarında Türkiye ile ilgili yoksulluk verilerinin kısıtlı olmasıdır. Kurulan ve anlamlılığı test edilen modelimiz veri kaynakları arttırıldığında yoksul sayısı ile ekonomik büyüme arasında kurulacak ilişkinin daha güçlü olmasını sağlayacaktır. Çalışmamız, böyle bir ilişkinin sınanması konusunda ilk çalışma ve ileriki dönemlerde kurulacak olan ekonometrik modellere örnek teşkil edecek olma bakımından önemlidir. Oluşturulacak olan yeni modellerle ekonomik büyümenin yoksullar üzerindeki etkisi daha ayrıntılı test edilebilecektir.

KAYNAKÇA

- ACEMOĞLU,Daron
ve ROBINSON, James A., “The Political Economy of the Kuznets Curve”,
Review of Development Economics, 6(2),2002,
183-203.
- AGRAWAL, Pradeep, “Economic Growth and Poverty Reduction:
Evidence from Kazakhstan”,Asian Development
Review, vol. 24, no. 2, 2008, s. 4-9.
- AKTAN, C.Coşkun
ve İ. Yaşar, VURAL, “Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Gelir
Eşitsizliği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve
Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele
Stratejileri”, Ankara: Hak İş Konfederasyonu
Yayını, 2002.
- AKTAN,Coşkun,C.
ve VURAL, İstiklal Y., “Yoksulluk: Temel Kavramlar ve Ölçüm
Yöntemleri”, Yoksullukla Mücadele Stratejileri,
Ankara, Hak İş Konfederasyonu Yayını, 2002, s. 27.
- ARPACIOĞLU, Özge
ve YILDIRIM, Metin, “Dünyada Ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”,
Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 4, Sayı:
2,2011, s. 60-76.
- ARPACIOĞLU, Özge, “Dünyada Ve Türkiye’de Yoksulluk Ve
Yoksullukla Mücadele”, Gaziantep üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı,
Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.4-5
- AYDIN, M. Kemal, “Türkiye Ekonomisinin 1980 Dönüşümü: “İthal
İkamecilik” ten “Dışa Açık” Birikim Modeline
Savruluş”, 2007, s.5
https://dosya.sakarya.edu.tr/Dokumanlar/2013/402/373776103_25_2007a_turkiye_ekonomisi....pdf
(çevirimiçi 22.12.2013)
- BALI, Selçuk, “Comparisons Between The Depression, The Great
Depression and The Global Financial Crisis”, Int.
Journal of Management Economics and Business, Vol.
8, No. 16, 2012, s.223-244.

- BAŞ, K., **“Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği.”**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 18, Sayı 1, 2009.
- BAŞBAKANLIK
KADININ
STATÜSÜ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, **“Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı”**, 2008. http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/eski_site/Pdf/TCEUlusaleylemplani.pdf (çevirimiçi 02/02/14)
- BAYINDIRLIK VE
İSKAN BAKANLIĞI, **“Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu”**, Ankara, 2009, s.11
- BIÇKI, Doğan, **“Yeni yoksulluk: Yoksulluğun Değişen Yüzü”** İş-Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, cilt 7, sayı 1, 2005, s. 105.
- BORATAV, Korkut, **“Türkiye İktisat Tarihi 1908 – 2007”**, İmge Kitapevi Yayınları, 13.baskı, Ankara, 2009.
- BURSAL, Mücella
Okurkan, **“Yoksullukla Mücadelede Dünya Bankası’nın Değişen Rolü”**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2010, Sivas, s:17.
- BUĞRA, Ayşe
ve KEYDER, Çağlar, **“Yeni Yoksulluk ve Türkiye’ nin Değişen Refah Rejimi”**, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Proje Raporu, Ankara, 2003.
- BUĞRA, Ayşe
ve KEYDER, Çağlar; **‘Yerel Yönetişim Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması’**, Friedrich Nauman Vakfı, 2007.
- BUĞRA, Ayşe, **“Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’ de Sosyal Politika”**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2008.
http://www.obarsiv.com/pdf/ayse_bugra2.pdf
(çevirimiçi 18/01/14)

- CAMPANO,Fredve
SALVATORE,Dominick **“Income Distribution”**, Oxford University Press,2006, s.64.
- CLARK, David A., **“The Capability Approach: Its Development, Critiques and Recent Advances”**, Global Poverty Research Group, GPRG-WPS-032, 2006.
- COŞKUN, Can Aktan, **“Yoksullukla Mücadele Stratejileri, 21.Yüzyıl İçin Sosyal Kalkınma Hedefleri”**, Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayınları, Ankara, 2002.
- COŞKUN,Selim
ve TİRELİ, Münir, **“Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye”**, Nobel, Mayıs 2008, s.23.
- ÇAĞATAY,Selim;
ZAMBAK,Mehmet
ve DUMAN,Koray, **“TR61 Bölgesinde Yoksulluk Profili ve Hane İçi Kaynak Dağılımının Yoksulluk Üzerindeki Etkisi”**, Paper presented at EconAnadolu 2009: Anadolu International Conference in Economics, Eskişehir, 2009, s:12
- DANSUK, Ercan, **“Türkiye’de Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi”**, DPT, Ankara, 1997.
- DEMİR, Sırma, **“Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişme Endeksi Ve Türkiye Açısından Değerlendirme”**, DPT Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006.
- DEMİRBİLEK, Sevda, **“Sosyal Güvenlik Sosyolojisi”**, Legal, İzmir, 2005, s.250.
- DEMİRCİ, E.Y., **“Yoksulluğun Tüketilmesi”**, Cilt 1, Deniz Feneri Yayınları, 2003, s.18-19
- DERVİŞ, Kemal, **“Küreselleşme, Büyüme Ve Gelir Dağılımı”**, Ekonomik Sorunlar Dergisi, 2007.

- DESSALLIEN, Renata L., **“Review of Poverty Concepts and Indicators”**, UNDP Social Development and Poverty Elimination Division (SEPED) Series on Poverty Reduction, 2000.
- DOLLAR, David ve KRAAY, Aarth, **“Growth is Good for the Poor”**, Journal of Economic Growth, No.7, Netherlands, Kluwer Academic Publishers, 2002, s. 195- 220
- DPT, DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, **“Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu”** Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2001, s.105-106
- DPT, DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, **“Türkiye’ de Yoksulluk ve Eşitsizlikteki Değişimler (2003-2006)”**, T.C. Devlet Planlama Teşkilatı ve Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı, Sayı 1, 2010a.
- DPT, DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, **“Bin Yıl Kalkınma Hedefleri Raporu”**, Ankara, 2010b
- DREWNOWSKI, Jan, **“Poverty: Its Meaning and Measurement”**, Development and Change, vol.8, 1997, s.183-208.
- DUMANLI, Recep, **“Yoksulluk ve Türkiye’de ki Boyutları”**, DPT uzmanlık tezi, 1996, s.53-65.
- DURGUN, Özlem ve ÇAK, Demet, **“Yoksul Kent Nüfusunun İstihdam Yapısı ve Geçinme Biçimleri: İstanbul Örneği”**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (20) 2010 / 2, s. 32 – 55.
- DURGUN, Özlem, **“Türkiye’ de Yoksulluk ve Çocuk Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme”**, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Cilt: VI Sayı: I, 2011, s:143-154
- EFA, **“Global Monitoring Report, Youth and Skills Putting Education To Work”**, 2012.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002180/218003e.pdf> (çevirimiçi 09/03/14)

- ENSARİ, Sıddık, **“Son 20 Yılda Gelir Dağılımı: 1973, 1987, 1994 Araştırmaları ve Sonuçları”**, Ekonomik Forum, 1997.
- ERDOĞAN, Güzin, **“Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk Ölçümleri”**, Gazi Üniversitesi İİBF-Ekonomik Yaklaşım Dergisi, 14 (49), 174-181, 2003, s. 175.
- ES,Muhammed;
BAŞKURT, Mustafa
ve ZENGİN, Eyüp, **“Kentsel Yoksulluğun Önlenmesinde Sosyal Belediyecilik Uygulamaları”**, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 2, Sayı 5, 2013, s.21-39.
- FİELD, Frank, **“The Minimum Wage, Policy Studies Institute”**, 1983, p.51.
- FORSTER Michael F., **“Measurement of Low Incomes and Poverty In A Perspective of International Comparisons”**, Labour Market and Social Policy Occasional Papers, 1994.
<http://www.oecd.org/social/soc/1895548.pdf>
(çevirimiçi 09.11.2013)
- FOSTER,James e.
ve,SZÉKELY,Miguel, **“Is Economic Growth Good for the Poor?”**, 2001, s.11-26.
- FUKUDA-PARR, Sakiko, **“The Human Development Paradigm: Operationalizing Sen’s Ideas On Capabilities”**, Feminist Economics, 9(2-3),2003, s. 301-317.
- GEREMEK, Bronislaw, **“Poverty a History”**,çev. A. Kolakowska, Cambridge: Blackwell, 1997, s. 19-20.
- GIDA,TARIM
VEHAYVANCILIK
BAKANLIĞI, **“Su Ürünleri İstatistikleri”**, Ankara, 2013.<http://www.tarim.gov.tr/Sayfalar///IceriklerDetay.aspx?rid=151&NodeValue=71&KonuId=25&ListName=Icerikler> (çevirimiçi 09/02/14).
- GORDON, David, **“Indicators of Poverty & Hunger”**, New York, University of Bristol, 2005, s.3.

GOTTHEIL, F. M.,

“Principles Of Economics” South-Western College Publishing. United States of America, 1996.

GRANGE, John;
ADHİKARİ, Miriam;
AHMED, Yusuf;
MWABA Peter;
DHEDA Keertan;
HOELSCHER Michael;
ZUMLA Alimuddin,

“Tuberculosis in association with HIV/AIDS emerges as a major nonobstetric cause of maternal mortality in Sub-Saharan Africa”, International Journal of Gynecology and Obstetrics, Vol 108, P 181–183, 2010.
http://ac.els-cdn.com/S0020729209006651/1-s2.0-S0020729209006651-main.pdf?_tid=48702eea-ac6a-11e3-9b9f-00000aacb360&acdnat=1394906003_63c684b5df1c528596ceeb35b6d55b78 (erişim tarihi 15/03/14)

GÜÇLÜ, Sami
ve BİLEN, Mahmut,

“1980 Sonrası Dönemde Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişmeler”, Yeni Türkiye Dergisi, Sayı. 6, Eylül - Ekim 1995. s. 160-171
http://edoc.bibliothek.uni-halle.de:8080/servlets/MC_RFileNodeServlet/HALCoRe_derivate_00005950/bilen95.pdf (çevirimiçi 25/12/2013)

GÜN, Servet,

“Yoksulluk Döngüsü Bağlamında Sokakta Çalışan Çocuklar”, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2010.

GÜNDOĞAN, Naci,

“Türkiye’ de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”, Ankara Sanayi Odası Yayını, 2008, s.42-43.

GÜRSEL, Seyfettin;
LEVENT, Haluk
ve SELİM, Raziye,

“Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Avrupa Birliği İle Karşılaştırma”, TÜSİAD Yayın No:295, İstanbul, 2000.

GÜRSEL, Seyfettin;
ANIL, Bülent
ve ACAR, Ayşenur,

“Türkiye’ de Yoksulluk Tartışması, Kim haklı? Yoksulluk arttı mı, azaldı mı?”, Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi (BETAM), 2013.

- GÜRSES, Didem, **“Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları”**, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 17 Sayı I, 2007, s.62.
- GÜRSES, Didem, **“İnsani Gelişme ve Türkiye”**, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 12 Sayı 21 Haziran 2009, s.339-350.
- HAZMAN, Gülsüm Gürler, **“Türkiye’de Gelir Dağılımında Adalet ve Sosyal Güvenlik Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.16, S.1, 2011, s.205-216.
- IFPRI, INTERNATIONAL FOOD POLICY RESEARCH INSTITUTION, **“2013 Global Hunger Index”**, 2013.
<http://www.ifpri.org/sites/default/files/publications/ib79.pdf> (çevirimiçi 09/03/14)
- ILO, **“Estimating growth requirements for reducing working poverty: Can the world halve working poverty by 2015?”**, By Steven Kapsos, 2004.
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/--emp_elm/documents/publication/wcms_114248.pdf (çevirimiçi 18/01/14)
- IMF, INTERNATIONAL MONETARY FUND , **“South Africa” Article IV Consultation, Country Report No. 13/303**, 2013.
- IMF, INTERNATIONAL MONETARY FUND, **“Policy Paper, Fiscal Policy And Income Inequality”**, 2014.
<http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2014/012314.pdf> (çevirimiçi 16/03/14)
- JAHAN, Selim, **“Evolution of Human Development Index”**, Oxford University Press, 2005, s. 152- 163.

- JUANA, Momoh, **“The Role of Micro-financing in Rural Poverty Reduction in Developing Countries”**, 2005.
http://econstor.eu/bitstream/10419/23326/1/0518_Juana_h.pdf (çevirimiçi 14.12.2913)
- KABAŞ, Tolga, **“Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri Ve Yoksullukla Mücadele Yolları”**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Adana, 2009.
- KAKWANI, Nanak, **“On Specifying Poverty Lines”**, Delivered At Asia and Pacific Forum on Poverty, 5-9 Feb. 2001.
- KAPAR, Recep, **“Uygun İş Bağlamında Çalışan Yoksullar”**, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 2010, s.185-204.
- KARAGÖZ, Ferda, **“Yoksulluk Tuzağı Ve Dış Yardım: Eleştirel Bir Yaklaşım”**, Sosyal Bilimler Dergisi (4), 2010, s.1-13
- KARATEPE, Umar, **“Türkiye’de İktisadi Büyüme Stratejileri Ve Yoksulluk”**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s.13
- KAYA, Ersin, **“Yoksullukla Mücadelede Avrupa’nın ve Türkiye’nin Sosyal Yardım Modeli”**, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara, 2009.
- KAYA, Zeynep, **“Türkiye’de Yoksulluk Analizi: Bir Probit Model Uygulaması”**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2011, s.15-16
- KAYMAKÇI, Oğuz; Kaymakçı, Hülya ve Durak, Hüseyin, **“Yoksulluk Perspektifinden Küresel Kalkınma Sürecinde Türkiye Ekonomisi”** ty.
<http://web.sakarya.edu.tr/~kaymakci/makale/yoksullukperspektifi.pdf> (çevirimiçi 10.11.2013)

- KAYNAK, Muhteşem, **“Kalkınma İktisadı (Ders Notları)”**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007.
- KIZILGÖL, Özlem, **“Türkiye’ de Yoksulluk Sorunu: Ekonometrik Bir Bakış”**, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2009, s.21
- LİSTER, Ruth, **“Poverty”**, Cambridge, 2004, s.21.
- MARSHALL, Gordon, **“Sosyoloji Sözlüğü”**, Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, s.825.
- MASSET, Edoardo, **“A Review Of Hunger Indices And Methods To Monitör Country Commitment To Fighting Hunger”** Food Policy 36, 2011, s 102-108.
http://ac.els-cdn.com/S0306919210001211/1-s2.0-S0306919210001211-main.pdf?_tid=cfac0d38-a71b-11e3-b717-00000aach360&acdnat=1394322544_acf5d0cb4ccfc4bc5ae99d74a6f54f09
(çevirimiçi) (09/03/14).
- McGILLİVRAY, Mark; Noorbakhsh, Farhad, **“Composite Indices of Human Wellbeing”**, World Institute for Development Economics Research, Research Paper No.63, 2004.
- MUKHOPADHAYA, P., **“World Income Inequality data base (WIID) Review”**, Journal of Economic Inequality, Kluwer Academic Publishers. Printed in the Netherlands, 2004, s.229–234,
http://download.springer.com/static/pdf/235/art%253A10.1007%252Fs10888-004-3750-8.pdf?auth66=1388616152_4c35278099199cd4c088662c71f9c0c4&ext=.pdf (çevirimiçi 31/12/2013)
- MUZAAL, Patrick J., **“Rural Poverty, Social Development and their Implications for Fieldwork Practice”**, Journal of Social Development in Africa, 1987, s. 75-85

- NASUTION, Zamal, **“Farm Development and Rural Poverty Comparison among Villages in Kulon Progo Regency of Yogyakarta Special Province of Indonesia”**, 2008.
http://mpa.ub.uni-muenchen.de/9963/1/MPRA_paper_9963.pdf
(çevirimiçi 15.12.2013)
- NEUMAYER, Eric, **“Sustainability and Well-being Indicators”** World Institute for Development Economics Research, Research Paper No. 23, 2004.
- OECD, **“Factbook, Economic, Environmental and Social Statistics; OECD, Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries”**, 2008, s. 25.
- OECD, **“Income Distribution Data Review-Türkey”**,2013.
<http://www.oecd.org/els/soc/OECDIncomeDistributionDataReview-Turkey.pdf>
(çevirimiçi 07/03/2014).
- OSBERG, Lars ve XU, K., **“How Should We Measure Poverty in a Changing World? Methodological Issues and Chinese Case Study”** Dalhousie University Working Paper No. 2, 2007, s.11.
- ÖZCAN H., Avni, **“Dünden Bugüne Dış Ticaretimizdeki Gelişmeler”**,1998, s.4
<http://web.sakarya.edu.tr/~kaymakci/makale/dundenbugune.pdf>(çevirimiçi 22.12.2013)
- ÖZTÜRK,Nazım ve GÖKTOLGA, Z. Gökalp , **“Yoksulluk ve Gelir Bölüşümünü Belirlemede Kullanılan Ölçütler”**, Bütçe Dünyası Dergisi, Sayı 34, 2010.
- PETERSON, Wallace C., **“Gelir, İstihdam ve Ekonomik Büyüme”**, Çev: Talat Güllap, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 763, Erzurum, 1994.

- RİDDELL, Roger, **“Approaches to Poverty a Note From The “Development Perspective”**, International Council on Human Rights Policy Researchers’ Meeting, 2004.
- ROEMER, Michael ve GUGERTY, Mary Kay, **“Does Economic Growth Reduce Poverty?”**, CAER I1 Discussion Paper No. 4, 1997.
http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnaca655.pdf
(çevirimiçi 17/05/2014)
- RONSMANS, Carine; BORGHİ Jo, CAMPBELL, Oona; FİLİPPİ, Veronique; GRAHAM, Wendy; KOBLİNSKY, Marge; MİLLS, Anne, **“Maternal mortality: who, when, where, and why”**, Department of Epidemiology and Population Health, London School of Hygiene and Tropical Medicine, London, UK (C Ronsmans MD); and Department of Obstetrics and Gynaecology, University of Aberdeen, Aberdeen, UK (Prof W J Graham DPhil), 2006.
- SAĞLIK BAKANLIĞI, **“Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2011”**, Ankara, 2012.
- SAUNDERS, Peter, **“Towards a Credible Poverty Framework: From Income Poverty to Deprivation”**, The Social Policy Research Centre University of New South Wales Sydney NSW 2052, Australia, 2003.
- SEN, Amartya, **“On Economic Inequality Enlarged Edition With a Substantial Annexe, On Economic Inequality after a Quarter Century”**, Clarendon Press, Oxford, 1997, s: 168.
- SEN, Amartya, **“Development as Freedom”**, New York, Oxford University Press, 1999.
- SEN, Amartya, **“Özgürlükle Kalkınma”**, Çev. Y. Alogan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004.
- SHORROCKS, Anthony and, ve HOEVEN, Rolp Van Der, **“Growth, Inequality and Poverty: Prospects for Pro poor Economic Development”**, Oxford University Press, 2004, s. 156-160.

- SİMON, Kuznets, **“Economic Growth and Income Inequality”**, 1955, s.4-12
- SLATTERY, Martin, **“Sosyolojide Temel Fikirler”**, çev. Ümit Tatlıcan ve Gülhan Demiriz, İstanbul, Sentez Yayımcılık, 2007, s. 390.
- STİGLİTZ, Joseph E., **“Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı”**, çev. Arzu Taşcıoğlu ve Deniz Vural, İstanbul: Plan B Yayınları, 2002.
- SÜMER, Kutluk Kağan, **“Ekonometriye Giriş”**, Beşir Kitapevi, 2013a.
- SÜMER, Kutluk Kağan, **“Makro Ekonometrik Modeller”**, Beşir Kitapevi, 2013b.
- ŞAHİN, Hüseyin, **“Türkiye Ekonomisi”**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2006.
- ŞAHİN, Süleyman, **“Türkiye’de Kalkınma ve İşbirliği Dış Yardımlarının Kurumsallaşması”**, T.C. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- ŞEKER, Fahri, **“Amarty Sen’ in Kapasite Yaklaşımı”**, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 32, 2009, s 259-280.
- ŞENSES, Fikret, **“Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk”**, İletişim Yayıncılık, 2001.
- ŞENSES, Fikret, **“Küreselleşmenin Öteki Yüzü”**, İletişim Yayınları, İstanbul, 3. Baskı, 2003.
- ŞENSES, Fikret, **“Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk – Kavramlar, Nedenler, Politikalar ve Temel Eğilimler”**, İletişim Yayınları, 2006.
- TAŞÇI, Faruk, **“Yoksulluğa ve Yoksullara Dönük Ahlak Yaklaşımları”**, 2013.
<http://journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/viewFile/51/40> (çevirimiçi 13.12.2013)

- TEPAV, TÜRKİYE EKONOMİ POLİTİKALARI ARAŞTIRMA VAKFI, “**Kadın Yoksulluğu**”, Hz. Ülker Şener, 2009.
http://yeni.tepav.org.tr/upload/files/1271312994r5658.Kadin_Yoksullugu.pdf
(çevirimiçi 23/01/14)
- TİKA, Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı Raporlama ve Koordinasyon Birimi, “**Faaliyet Raporu 2012**”, 2012.
<http://store.tika.gov.tr/yayinlar/faaliyet-raporlari/faaliyet-raporu-2012.pdf> (çevirimiçi 09/02/14).
- TOKATLIOĞLU, İbrahim ve ATAN, Murat, “**‘Türkiye’ de Bölgeler Arası Gelişmişlik Düzeyi ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: Kuznets Eğrisi Geçerli mi?**”, Ekonomik Yaklaşım, Cilt: 18, Sayı: 65, 2007, s. 25-58.
- TOSUNER, Özlem, “**Dünya Bankası Ve Yoksullukla Mücadele**”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007, s.11.
- TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, “**Aile Yapısı Araştırması**”, 2006.
<http://www.tuik.gov.tr> (çevirimiçi 18/01/2014)
- TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, “**Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı, Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi 6**”, Ankara, 2008a.
- TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, “**Yoksulluk Çalışması**”, 2008b.
<http://www.tuik.gov.tr/OncekiHBArama.do> (erişim tarihi 29.10.2013)
- TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, “**Yoksulluk Çalışması 2009**”, 2011a.
<http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do>
(çevirimiçi 26/01/14)

- TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, “**Genel Nüfus Sayımları, İllere ve Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Hanehalkı Sayısı**”, 2011b.
<http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do> (çevirimiçi 07/01/2014)
- TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, “**Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması**” , Sayı: 13594, 2012a.
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13594> (çevirimiçi 07/01/2014)
- TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, “**Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2012**”, 2012b, s.2.
- TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, “**Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2012**”, Sayı: 13594, 2013a.
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13594> (çevirimiçi 25/12/2013)
- TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, “**Yoksulluk Çalışması 2012**”, 2013b.
<http://www.tuik.gov.tr/OncekiHBArama.do> (çevirimiçi 25/12/2013)
- TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, “**Hanehalkı İşgücü Araştırmaları**”, 2013c.
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16003> (çevirimiçi 18/01/14)
- TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, “**Haber Bülteni**”, sayı: 13482, 2013d.
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1019 (çevirimiçi 06/02/14)
- TÜRKDOĞAN, Orhan, “**Aydınlıktakiler ve Karanlıktakiler**”, İstanbul, 1982, s.2
- TÜSİAD, TÜRKİYE SANAYİCİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ, “**Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Avrupa Birliği ile Karşılaştırma**”, Haz: Seyfettin Gürsel ve diğerleri, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, yay. no. 295, 2000.

- TÜSİAD, TÜRKİYE SANAYİCİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ, Ankara Daimi Temsilciliği, **“Ankara Bülteni”** Sayı 7, 2013.
http://www.tusiad.org.tr/__rsc/shared/file/TADT-AnkaraBulteni-Temmuz2013.pdf (çevirimiçi 08/06/2014)
- UÇAR, Ceren, **“Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri”**, (Yayınlanmış Uzmanlık Tezi), T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, 2011, s. 18.
- UNAIDS, NATIONAL INSTITUTE FOR HEALTH DEVELOPMENT, **“HIV Epidemic in Estonia: Analysis of Strategic Information”**, World Health Organization, 2011.
[http://www.unaids.org/en/dataanalysis/knowyourresponse/countryprogressreports/2012countries/ce_EE_Narrative_Report\[1\].pdf](http://www.unaids.org/en/dataanalysis/knowyourresponse/countryprogressreports/2012countries/ce_EE_Narrative_Report[1].pdf) (çevirimiçi 16/03/14)
- UNDP, **“Human Development Report”** , 1990.
- UNDP, **“Human Development Report”**, Oxford University Pres, Newyork, 1997.
- UNDP, **“United Nations Millennium Declaration”**, 2000a.
<http://www.tr.undp.org/content/dam/turkey/docs/mdg/ares552e.pdf> (çevirimiçi 28/01/14)
- UNDP, **“Resolution adopted by the General Assembly, 55/2. United Nations Millennium Declaration”**, 2000b.
<http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm> (çevirimiçi 02/03/14)
- UNDP, **“A Time For Bold Ambition, Together We Can Cut Poverty in Half”** ,Annual Report, 2005.
- UNDP, **“The Millennium Development Goals Report”**, United Nations, Newyork, 2013a.
<http://www.undp.org/content/dam/turkey/docs/Publications/mdgs/UNDP-TR-MDGReportEnglish2013.pdf> (çevirimiçi 28/01/14)

- UNDP, **“The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World”**, Human Development Report , Newyork, 2013b.
<http://www.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/HDR/2013GlobalHDR/English/HDR2013%20Report%20English.pdf> (çevirimiçi 18/03/14)
- UNDP, **“The South Africa I Know, The Home I Understand”**, Millennium Development Goals, Country Report, 2013c.
- UN HABİTAT, **“Slums: levels and trends, 1990 –2005”**, 2009, s.7
http://www.unhabitat.org/downloads/docs/9179_33168_Slum_of_the_World_levels_and_trends.pdf (erişim tarihi 11.12.2013)
- UNICEF, UNITED NATIONS CHILDREN’S FUND, **“Committing to Child Survival: A Promise Renewed Progress Report 2013”** 2013.
http://www.apromiserenewed.org/files/APR_Progress_Report_2013_9_Sept_2013.pdf (çevirimiçi 04/02/14)
- UNICEF, UNITED NATIONS CHILDREN’S FUND, **“The State Of The World’s Children 2014 In Numbers Every Child Counts”**, 2014.
http://www.unicef.org/eapro/EN-FINAL_FULL_REPORT.pdf(çevirimiçi 13/03/14)
- ÜNSAL, Erdal, **“Makro İktisat”**, 8. baskı. İmaj Kitapevi. Ankara, 2009.
- WDR, **“World Development Report 1990: Poverty”**, Washington D.C: World Bank, 1990.
- WDR, **“World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty”**, Washington D.C: World Bank, 2000.
- WDR, **“World Development Report 2014”**, Washington D.C: World Bank, 2014.
- WHO, WORLD HEALTH ORGANİZATİON, **“Levels & Trends in Child Mortality”**,Report, 2012.
http://www.who.int/maternal_child_adolescent/documents/levels_trends_child_mortality_2012.pdf?ua=1 (çevirimiçi 13/03/14)

- WHO, WORLD HEALTH ORGANIZATION, **“World health statistics”**, 2013.
- WOOD, Ellen Meiksins, **“Kapitalizmin Tarımsal Kökenleri”**, A. Başer Kafaoğlu (çev.), İstanbul: Kaynak Yayınları, 2002, s. 95.
- WORLD BANK, **“Poverty Reduction Handbook”**, Washington, 1991, s.13
- WORLD BANK, **“World Development Indicators: Distribution of income or consumption”**, 2012.
<http://wdi.worldbank.org/table/2.9> (çevirimiçi 20/03/14)
- WORLD BANK, **“World Development Indicators Database”**, 17 December 2013.
<http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf> (çevirimiçi 20/03/14)
- YILMAZER, Mine, **“Yoksulluğun Önlenmesinde Toplumsal Reformun Gerekliliği”**, Sosyal Bilimler, Cilt 2, Sayı 1, 2004, s.119-135.
- ZACHARIAS, Ajit; MASTERSON, Thomas ve MEMİS, Emel, **“Time Deficits and Poverty”**, The Levy Institute Measure of Time and Consumption Poverty For Turkey, 2014, s.1-53.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- BBC
http://www.bbc.co.uk/pressoffice/pressreleases/stories/2008/02_february/07/poll.shtml (çevirimiçi 01.01.14)
- EUROSTAT,
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_50&plugin=1 (çevirimiçi 30/03/14).
- EUROSTAT,
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tessi180&plugin=1> (çevirimiçi 30/03/14).
- EUROSTAT,
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00051&plugin=1> (çevirimiçi 30/03/14).

OECD

<http://www.oecd.org/dac/theoecdandthemillenniumdevelopmentgoals.htm#Financing>
(çevirimiçi 07/03/14).

OECD

<http://www.oecd.org/dac/1905879.pdf>
(çevirimiçi 07/03/14).

OECD,

<http://www.oecd.org/social/income-distribution-database.htm>
(çevirimiçi 01.01.2014)

TBMM, TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/UN_HDR_2009.pdf (çevirimiçi 10.11.13)

TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, “Eğitim İstatistikleri”

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 (çevirimiçi 28/01/14)

TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, Sera Gazı Emisyonları İstatistiki Tablolar

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1019
(çevirimiçi 08/06/2014).

TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, Toplumsal Yapı ve Cinsiyet Eşitsizlikleri

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 (çevirimiçi 02/02/14)

TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, Genel Nüfus Sayımları, Okuryazarlığa Göre Nüfus

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 (çevirimiçi 02/02/14)

TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, Hane Halkı İş Gücü Anketi

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 (çevirimiçi 02/02/14)

TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, İstatistiksel Tablolar ve Dinamik Sorulama

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013 (çevirimiçi 02/02/2014)

TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU

http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_2011/turkce/metaveri/tanim/yoksullukla-ilgili-taniimler/index.html (çevirimiçi 09.11.2013)

TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)

http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_turkiye_cinsiyet_yas_egitim_top.RDF&p_xkod=egitim_kod&p_yas=15&p_yil=2012&p_dil=1&desformat=html

(çevirimiçi 23/01/14)

TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, Veritabanı

http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?demografidb2=&report=OLUM06.RDF&p_yil=2013&p_tab_kod=2&p_dil=1&p_kod=1&desformat=html&ENVID=demografiEnv

(çevirimiçi 23/01/2014)

TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, Tarım ve Orman Arzileri Veritabanı

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1019

(çevirimiçi 08/06/2014)

TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları İstatistikleri

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011 (çevirimiçi 02.01.2013).

TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

(Çevirimiçi 07/01/2014).

TÜİK, TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13662> (Çevirimiçi 08.01.14)

UNDP,

<http://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/countryinfo/> (çevirimiçi 21/03/14)

UNDP,

<http://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/mdgoverview/overview/mdg1/>

(çevirimiçi 21/03/14).

UNDP

<http://www.undp.org/content/undp/en/home/ourwork/womenempowerment/overview.html>

(Çevirimiçi26/01/14)

UNDP

http://www.undp.org/content/undp/en/home/ourwork/povertyreduction/focus_areas/focus_gender_and_poverty.html
(Çevirimiçi 26/01/14)

UNDP

<http://www.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/fast-facts/english/FF-Gender-Equality-and-UNDP.pdf> (Çevirimiçi 26/01/14)

UNDP

<http://www.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview/overview/mdg1/>
(Çevirimiçi 28/01/14)

UNDP

<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview/overview/mdg3/>
(Çevirimiçi 02/02/14)

UNDP

<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview/overview/mdg4/>
(çevirimiçi 02/02/2014)

UNDP

<http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=720> (erişim tarihi 10.11.2013)

UNDP

<http://www.undp.org/content/dam/turkey/docs/Publications/hdr/T%C3%BCrkiye%20De%C4%9Ferlendirmesi.pdf> (çevirimiçi 10.11.13).

UNDP,

<http://www.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/UNDP-in-action/2005/english/IAR05-English.pdf> (çevirimiçi 01/03/14)

UNDP

<http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=248> (Çevirimiçi 29.10.2013)

UNESCO

<http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/poverty> (Çevirimiçi 02/02/2014)

UN HABITAT II 1996

http://www.unhabitat.org/downloads/docs/10691_1_594290.pdf
(çevirimiçi 09.12.2013)

UNICEF, UNITED NATIONS CHILDREN'S FUND

http://www.unicef.org/mdg/index_childmortality.htm
(çevirimiçi 13/03/14)

WB, WORLD BANK

<http://search.worldbank.org/all?qterm=universal+primary+education>

(çevirimiçi

09/03/14)

WB, WORLD BANK

http://data.worldbank.org/topic/gender#tp_wdi

(çevirimiçi 11/03/14)

WB, WORLD BANK

[http://data.worldbank.org/indicator/SL.SRV.EMPL.FE.ZS/countries/1W?page=1&di](http://data.worldbank.org/indicator/SL.SRV.EMPL.FE.ZS/countries/1W?page=1&display=map)

[splay=map](http://data.worldbank.org/indicator/SL.SRV.EMPL.FE.ZS/countries/1W?page=1&display=map)(çevirimiçi 11/03/14)

WB, WORLD BANK

<http://databanksearch.worldbank.org/DataSearch/LoadReport.aspx?db=2&cntrycode=&sercode=SH.DYN.MORT&yrcode=#>

(çevirimiçi 11/03/14)

WB, WORLD BANK

<http://data.worldbank.org/topic/economy-and-growth> (çevirimiçi 16/03/14)

WB, WORLD BANK

<http://wdi.worldbank.org/table/2.8.2> (çevirimiçi 19/03/14)

W.B, WORLD BANK

<http://search.worldbank.org/all?qterm=maternal%20mortality%20rate> (çevirimiçi

04/02/14)

WB, WORLD BANK

<http://datatopics.worldbank.org/gender/country/norway> (çevirimiçi 04/02/2014).

WB, WORLD BANK, Choosing and Estimating Poverty,

Indicators<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVERTY/EXTPA/0,,contentMDK:20242881~isCURL:Y~menuPK:492130~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:430367,00.html> (çevirimiçi 09.11.2013).

WHO Library Cataloguing-in-Publication Data

http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/81965/1/9789241564588_eng.pdf?ua=1

(çevirimiçi 13/03/14)